

Alte Drucke

Postillae Sive Conciones ... In Epist. & Euang. de Sanctis ... memoria

POSTILLÆ SI-||VE CONCIONES REVE-||REND. D. IOANNIS FERI, || Metropolitanæ
Moguntinæ Con-||cionatoris absolutiss. || In Epist. & Euang. de Sanctis, quorum
à Festo || Pascæ vsque ad Aduentum in ...

Wild, Johann

Antverpiae, 1559

IN DIE SACROSANCTI CORPORIS CHRISTI, Euangel. Ioan. 6.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150413

POSTILLA F. IOANNIS FERI
IN DIE SACROSANCTI
CORPORIS CHRISTI,
Euangel. Ioan. 6.

CAro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego uiuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri Manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum.

EODEM FESTO EPI-

stola. 1. Corinth. 11.

Conuenientibus vobis in vnũ, iam non est dominicam cenã manducare. Vnusquisq; enim suã cenã præsumit ad manducandũ. Et alius quidem esurit, alius autẽ ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? Aut Ecclesiã Dei contemnitis, & confunditis eos qui nõ habent? Quid dicã vobis? Laudo vos? in hoc non laudo. Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniã Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panẽ, & gratias agens fregit & dixit: Accipite & manducate, Hoc est corpus meũ, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meã cõmemorationem. Quotiescunque enim māducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat. Itaque quicumque manducauerit panem, & calicem Domini indignè biberit,

rit, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi māducatur & bibit, non dijudicans corpus Domini.

SERMO PRIMVS.

Neminem Ecclesiasticarum rerum in nobis tam inexpertem arbitror, qui quā sibi inuicem Euangeliū hoc, festa que hęc dies conueniāt, quid quantūue de utroque, ut olim, dici possit, non videat. Multum quidem olim se scriptorum exercuit diligentia, cum de hoc festo atque Euangelio loquerentur ac scriberent: multa atque ingentia volumina de sacramento altaris deq; hoc sexto Euangelij Ioannis capite, nobis tradidit antiquitas: nullus adhuc de iisdem rebus & dicendi & scribendi finis est. Vtinam tanta his rebus animi pietate accenderemur omnes, quanta diligentia studioque à venerandæ antiquitatis sanctis Ecclesiæ doctoribus, alijsque Theodactis conscripta sunt. Certissimum enim est, cuilibet nostrum non parum in hoc spiritali cibo sitū esse, quandoquidem tot verbis de eo Christus locutus est. Tum etiam sine dubio Ecclesiæ non minus in sacramento altaris situm est, quod eò instituit Christus, ut semper in Ecclesia perciperetur. Si quis igitur verè Christianus est: nullo modo, quæ Christus tantopere docuit, debet negligere: minime contemnet, quod Christus tanta sedulitate instituit. Hac ratione motus, non possum non copiosius aliquanto de hoc festo loqui. Ac principio quidem, cur tanta solennitate, tanto omnium gaudio celebretur. Deinde quā credentes in hoc sacramento peculiarem spem & vtilitatem habeant. Tertio denique, quis noster erga ipsum sacramentum affectus, quæ debeat esse reuerentia. Et hęc necessaria esse arbitror, quæ doceantur, maxime hoc nostro seculo. Primò, ut & simplices habeant, quod contemptoribus atque calumniatoribus cum festi huius, tum sacramenti ipsius, cuius causa institutum est, obijciant & respondeant. Deinde, ut & ipsi eò melius discant & percipiant, quis debitus honos huius sacramenti

- menti, quisq; verus vſus ſit. Hæc omnia qua poſſum breuitate docebo . Et primo quidẽ nemo non videt, quanta feſti huius inter Chriſtianos ſit ſolemnitas, maxime verò quod ad proceſſionẽ (quã vocamus) attinet. Pauci tamen qui, cur hæc fiat, norint, oẽs licet in hoc incũbamus, ritẽ & cũ maiestate ſumma omnia fiant. Pleraq; pars hominũ tantũ conſuetudinẽ, quam videt, ſequitur, nihil curat præterea, cũ tamen vnanimis ille Eccleſiæ ſanctæ atq; Chriſtiani orbis conſenſus apertẽ doceat: non ſine cauſa hæc vel inſtituta eſſe vel obſeruari. Inuenimus enim alioquin etiã cum in veteri, tũ in nouo teſtamẽto id genus proceſſiones omniũ credentiũ gaudio celebratas, ſed tamẽ nunquam ſine peculiari cauſa. Primus Moſes eſt qui populo ſuo, cũ Pharaonis Aegypti manus effugiſſent, nouũ carmen cõpoſuit, communemq; lætitiã feſtumq; diem inſtituit, nõ leuitate, ſed iuſtis rationibus inductus: cãtemus, inquit, Domino, glorioſẽ enim magnificatus eſt, equum & aſcenſionem proiecit in mare. Ioſue ſeptem diebus ciuitatẽ Iericho, cũ populo ſuo, & Arca domini & ſeptẽ tubis circumijt. Non ſine ratione prægnanti, nedum leuitate, nimirum docere voluit, non in ſemetiſſis confiſendum, aut in propriæ virtutis ſperandum fortitudinẽ, ſed in Deo eiũque præſentia omne auxilium ponendum eſſe. Tum etiã vt hoſti, quemadmodum Dominus præceperat, terrorem incuteret. Sed & Dauid cum populo Iſraël perrexit, vt Arcam Domini reduceret in Ieruſalem: ſed ideo maximẽ, vt diſceret populus hoc ipſo facto, omne ſpem omnemq; ſalutẽ in præſentia Dei ponere, inde ſperare auxiliũ. Et hoc modo reliqui feſti dies ſuã quiſq; cauſam habuit. In nouo etiam teſtamento inuenimus popolũ Iudæorũ aliquãdo in deſertis locis Deo laudes decãtaſſe. Teſtis eſt Ioãnes. Tũ non multo tempore antequã patẽretur, turmatim obuiam procedunt Domino, eumque cum hymnis atque canticis ciuitatem introducunt, non tamen leuitate aliqua, ſed miraculo, quod in excitatiſſimo poſt reſurrectionem die Chriſtum ad montem Oliueti procedentes extra urbẽ deduxerunt, nõ leuitate, ſed vt aſcendentem viderent. Et quid multa? Nulla feſta dies, nullum credentibus celebratum eſt gaudium, ſine vrgente ra-

te ra-

te ratione . Vnde dubium non est, & hunc solennem diē
iustis ac proprijs causis inniti . Et mea quidem sententia
vel præcipuam Dauid prædixit, cum ait: Generatio & ge Psal. 144.
neratio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronuncia
bunt. Magnificentia gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, &
mirabilia tua narrabunt. Et virtutem terribilium tuorum
dicent. & magnitudinem tuam narrabunt, Memoriam a-
bundantiæ suauitatis tuæ eruſtabunt, & iustitia tua exul-
tabunt. Hæc Prophetæ verba si probè consideraues, ead-
em hodie credentes facere cognosces . Tria enim Da-
uid commemorat: primum, potentiam Dei, cum ait: Ma-
gnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabi-
lia tua narrabunt. Secundo sapientiam Dei, cum ait: Ma-
gnitudinem tuam narrabunt . Tertio bonitatem Dei, cū
ait: Memoriam abundantia suauitatis tuæ eruſtabunt. Et
quid aliud hodie facimus, nisi quod in sacramento hoc
Dei miramur potentiam, incomprehensibilem eius præ-
dicamus sapientiam, & erga ineffabilem eius bonitatem
gratum affectum exhibemus, nempe cum hæc tria maxi-
mè in hoc ipso Sacramento elucet? Quod si vnquam ti-
bi innotuit, Deum operari magnalia, omnia in sapientia
disponere, & singulari modo charitatem suam & bonita-
tem exhibere mortalibus: hoc considerandum Euange-
lium in manus sume, & singula hæc clarissimè conspices.
Nam (vt à primo incipiam) an non magnalia sunt, per v-
nici verbi virtutē panē conuerti in corpus Christi & vi-
num in sanguinem: quod totum corpus Christi sub tam
exigua panis continetur specie: quod idem corpus Chri-
sti vno momento tot in locis esse possit, ac sit. Deinde, an
non incomprehensibilis sapientia est, quod eo modo my-
steria sua Deus in hoc sacramento abscondit, vt à pijs
tantum & credentibus videantur, sentiantur, & percipian-
tur? Tertio denique, an non ineffabilis Dei bonitas est,
qui seipsum in hoc nobis sacramento manducandum
offert? Cū ergo tam manifestè Deus potentiam, sa-
pientiam, & bonitatem suam in hoc sacramento osten-
dit, imò (vt Dauid alibi loquitur) cū hanc escam daret, Psal. 100.
memoriam fecit mirabilium suorum: nihil est, quod quis
quam miretur credentium in hac solennitate gaudium.
An fortè dignū non est ea lætitia, vbi Dei videre licet ma-

gnalia? An fortè exultationem non meretur, vbi Dei tam manifestè consideratur sapientia? an fortè gratiarū actiōne indignū est, vbi tanto omnium fructu Dei bonitas percipitur? Et vt breuissimè omnia dicam, præsens festiuitas nil aliud est quàm eructatio quædam & memoria siue recordatio abundantis suauitatis & bonitatis Dei. Quemadmodum enim qui suauibus vli sunt tragematis, aliquādiu per eructationem dulcedinem quandam exhalantem sentiunt: ita credentes hactenus bonitatem & suauitatē Dei in humanæ redemptionis opere vidimus, percepimus, atq; gustauimus, at hodie contēplantes atque considerantes S. S. sacramentum, eandem illam suauitatē eructantes, veluti denuò percipimus & recreamur: reducente nimirum hoc sacramento in memoriā omnia illa, quæ Christus nostra causa fecit, impendit, promisit, meruit atque perpeſsus est. Et qui fieri posset hominē ingenium ad amandum & laudandum Deum non moueri his omnibus? Cogitemus aliquantisper, quid sit quod Christus nostri causā fecerit. Cum non essemus, ipse creauit nos: eramus perditī, ipse reduxit nos: mortui, & viuificauit nos: in carceribus, & liberauit nos: esurientes, & cibauit nos: eramus venditi, & precioso suo sanguine redemit nos: Denique à nobis recessurus, quod optimum habuit, communicauit nobis: Nempe, Sanctum verbum illud suum ad eruditionem & consolationem reliquit nobis: pacem dedit in testamentum, vt conseruaremur in illa: Spiritum sanctum promisit, atq; dedit ad doctrinam et imperiū: sacramenta instituit ad emundationem. Postremo omnium etiam seipsum arram felicitatis dedit eterne. Et quid amplius debuit facere? Horum ergo omnium præsens nos admonet festiuitas: commonefacit sacramentum. Vnde non immerito hodie cum Psālmista cecinimus: Misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se, memoria fecit mirabilium suorum. Et cum Salomone: O quā suauis est Domine spiritus tuus, qui vt dulcedinem tuā in filios demonstrares, pane suauissimo de cælo præstito esurientes replens bonis, fastidiosos diuites dimittens inanes. Quæ, si quis secum cogitauerit, haud dubiè diuini amoris igne accendetur. Sit ergo hoc de causā præsentis festiuitatis dictum. Iā verò secundo &

Ioan. 13.

Psālm. 110.

Luc. 1.

do & illud audiamus, quæ Ecclesiæ spes, qui fructus ex ipso sacramento defluant, quandoquidem summam illa in hoc tanquam omnium pretiosissimum thesaurum, siue angustatur, siue maledicatur, spem, fiduciâ ponit. De qua re non nego copiosissimè tractari posse, mihi tamen placuit hac vice vtilitatem, virtutem, & spem, quam dare potest vnica veteris testamenti figura, ostendere. Habet Regum liber tertius, quomodo Elias Propheta Domini viduam quandam pauperculam vnaq; cum illa filium, toto illo annonæ & famis tempore, vnius hydriæ tantû farina cibauerit, ac conseruauerit. Ait enim: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, vsque in diem qua daturus est Dominus pluuiam super faciem terre. Historiam ipse legito. Vidua paululum habebat farinæ, quantum vnus capi posset pugillus: incredibile, imò impossibile videbatur, toto illo triennio inde posse illam & filium sustentari: verum etiam Propheta credens, hydriam farina nō deficere re ipsa comperit, licet quotidie in sui filij, atque etiam Prophetæ sustentationem illa vteretur. Hic nobis adumbrata fuit virtus atq; operatio huius sacramenti. Vidua Ecclesiam sub figura designat, non quia hæc virū nō habeat, sed quia peregrè profectum accipere sibi regnum, non videat. Fames spiritualem gratiæ egestatem, qua mundus pro peccatis affligitur, qua multi hominū deficiunt, & succumbunt, indicat. Propter peccata enim etiam spiritualibus nubibus mandat Deus, ne pluant super homines salutarem diuini verbi pluuiam. Id quod primum in Synagoga Iudæorum, à quibus Apostoli cū prædicatione Euangelij ad gentes conuersi sunt, videre est, tum etiamnum in multis alijs locis considerare licet, vbi olim Christianismus florebat, nunc verò sub immanissimo Turcarum Tyranno sudant homines derelicti salutaris verbi pluuiæ. Pluit quidem super illos Deus, quemadmodum super reliquos impios omnes: sed non saluificam puræ doctrinæ suiue verbi pluuiam: sed laqueos, vt Dauid ait, vt sit mensa eorum, hoc est, sacra Scriptura non ad salutem ipsis, sed in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. In hac, quam Iudæi atque Gentes patiuntur, fame, sancta Ecclesia adhuc in hydria

Hydre flumini
3. Reg. 17

fames spirituales
Luc. 19.

Isa. 5.

Acto. 14.

Psal. 10.

Psal. 68.

sua pugillum farinæ habet : nempe sacrosanctum corporis ac sanguinis domini sacramentum, quod quidem secundum externam speciem videtur exiguum, sed multam in se habet virtutem, & viduæ huic Ecclesiæ, eiusque filiis abundè satis spiritualis nutrimenti præstat, semper manens, nunquam deficit. Hanc enim promissionis fiduciam Ecclesiâ habet, vt vbique illa sit, illic & spiritum sanctum & Dei verbum, & S.S. Sacramenta esse.

Ioan. 14. Ecce, inquit Christus, ego vobiscum sum vsque ad confirmationem seculi. Porro quod vis huic farinæ pugillo inest, satis ex huius diei demonstratur Euangelio.

Ioan. 6. Caro mea, ait Christus, verè est cibus & sanguis meus verè est potus: nimirum, hoc sacramentum eandem in animam operatur virtutem, quam in corpus cibus externus. Deinde hoc etiam addit, quod quicumque carnem suam manducauerit, & sanguinem biberit, in se maneat, & se manentem habeat. Et hinc est quod tantum ab initio fortitudinè ostenderunt credentes contra peccatum, Diabolum mundumque nempe Christo in ipsis manente. Erant perseuerantes in doctrina Apostolorum & cõmunicatione fractionis panis. Et quid multis? Qui manducat hunc panem, Christo teste, viuet in æternum. Ecce hic omnium in genere, & cuiusque verè Christiani ex hoc sacramento fructus est. Exurge igitur quisquis ingenuè Christianus es, & propositum tibi hodie panem comede. Grandis enim adhuc restat via, ad môtum Dei, & in ipsa quidè via multa quæ horreas, vt peccata, mors, Diabolus, Infernus, obuiabunt: tum nisi habueris quo conforteris, periclitaberis. Quæ verò vel fortior resocillatio, vel prestantior consolatio haberi potest, hoc sacramento? Illic enim corpus, quod peccata nostra pertulit. Illuc Christus, qui mortem, Diabolum, mundum-

Acto. 2. que deuicit. Illic sanguis, qui chirographum damnationis nostræ deleuit. Huc ergo accurramus omnes, sed & hoc agamus, quo tanto huic Sacramento debitus honor maneat. Idque tertium erit, quod in hanc festiuitatem pertinet, nempe vt ipsum pro sua reuerentia dignè veneremur. Externus enim hic honos, quem hodie ipsi exhibuimus, non ille verus est qui requiritur. Quanquam enim Israël olim externo quodam ritu

1. Reg. 39. vene-

1. Pet. 2. *et huiusmodi*

Ioan. 16. *et huiusmodi*

Col. 2. *et huiusmodi*

et huiusmodi

et huiusmodi

et huiusmodi

et huiusmodi

veneraretur Arcam Domini, & ipsi etiā Philistæi æqua- 1.Re.4.
lem illi cum Dagon suo honorem impenderent, quia ta- &.6.
men vtrobiq; præualebat impietas, minimè illo ritu Deū 1.Reg.5
placabant, imò vtrobiq; corripiebantur, Israël quidem
apertè, Philistæi verò occultius. Quæ nobis exemplum
& monitio sint, ne externum aliquem honorem Sacra-
mento huic præstantes, simili correptioni reddamur ob-
noxij. Neque verò sine causâ hæc me dixisse putetis,
volo. Nam & in nobis simile quid videmus: Summo
studio quidem illud honoramus, sed solummodo forin-
secus, & his octo diebus. Quid verò intrinsecus?
Quid reliquo totius anni tempore? Quam in religio-
ne Christiana vitam ducimus? Quo gestu coram illo
incedimus? Qua ratione vtimur? Quid sub officijs di-
uinis facimus? Quo affectu altare accedimus? Sed quid 1.Cor.2.
multa? Nō minor est nostra iniquitas, quàm olim filiorū
Heli coram Arca Domini. Nobis tamen videmur satis-
fecisse officio, si extrinsecus & semel quotannis venera-
mur hoc sacramentum. Sed quæ Deo in his esse potest
voluntas? An fortè externum quid tantum à nobis exi-
git, & suscipit? Nullo modo. Vide enim, quia externo
solummodo ritu & pompa Arcam nostram honoramus;
fit vt Philistæi, permittente ita Deo, aduersum nos præ-
ualeant, fertq; omnia Sacramenta abstulerint, quāquam
sibi ipsi ad æternum exitium, sicut & Philistæi nullo suo
commodo arcam Domini prædam diripuerunt. Sed, in-
quit, quid faciendum est, quo rectè veneremur Sacra-
menta? Hoc ipsum quod hodie externè in processione
factum meministi, facito internè & spiritualiter: & vero
honore Sacramenta veneratus eris. Principio ex Sacra-
tum Scripturarum thesauro, quicquid, inquam, ma-
gnū egregiumq; operatus est Deus, profer, quo for-
tior in huius sacramenti fide efficiaris. Deinde eadē ipsā
fides veluti fax ardēs lucensq; præcedat. Tertio, spes fi-
duciaq; tua S.S. sacramētum leuet feratq;. Quarto, cum
exultationis voce tua Deo canat, ipsumque laudet dile-
ctio. Quinto ab vtroque latere quatuor virtutum capi-
ta: prudentia, nempe, fortitudo, iustitia & temperantia
comitentur te. Sexto, Reliquæ virtutes bonorum cogita-
tionum virido de cespite gramen, piorumq; desideriorū
atque

Pfal. 83.

atque operum suauè olentes flores spargant. Septimo, sequatur obedientia, quæ Christum in omnibus ad crucem & mortē vsq; sequi parata sit: parata sit, inquā, quæcunq; habet in Dei honorē, & proximi commodum in medium adferre: Postremo è vico in vicum, hoc est, à cognitione ad fidem, à fide in Charitatē & pietatis opera, imò de virtute in virtutem procede, dum peruenias, vbi Deus Deorum videtur in Sion. Hæc si Christiani faceremus, debitum huic honorem sacramento impendissemus, sed & aduersarij non haberent, quo tanquàm externis, & inutilibus deditos nos contemnerent.

SERMO SECVNDVS.

Quo magis apud me, quibus in Ecclesia cæremonijs per annum vtamur, cogito: eo amplius & rectius, qui ab Apostolis in hæc vsque tempora doctrina atque exemplis suis nos rexerunt conseruaruntque, summo omnia studio instituisse atq; ordinasse inuenio. Cuius rei tria maximè obuia sunt testimonia. Primo, quod nihil eorum, quæ ad salutem nostram pertinent, prætermiserunt, quin quotannis vel semel ea credentibus proponerent. Secundo quod singulis præcipuis fidei articulis festos dies deputauerunt, quo remotis impedimentis commodius eorum meditationi incumbere. Tertio, quod eiusmodi res non inconsultè cōfuderunt, sed suo quæque loco atque ordine instituerunt, id quod non minimum est intelligendis rebus compendium. Quisquis enim ordine docet, citò docet. Porro, ita in Ecclesia fieri, festi dies hucusq; celebrati comprobant, quorum vnusquisq; suum Articulum proponit: & ita temporis ordinem atq; rei seruant, vt legenti Euangelij historias, Christianæq; fidei articulos intelligenti, iusto omnia ordine instituta esse non sit obscurum cognoscere. Et licet videri possit hoc festum inuerso ordine procedere, quod Sacramenti huius institutio non post spiritus sancti missionem, sed ante passionem etiam Christi, in ipsa nimirum cœna, facta sit, inueniemus tamen & hac parte minimè rei ordinem turbatum, si, cur Sacramenti huius in Ecclesia mentio fiat, cogitauerimus. Primo enim institutionis Sacramenti huius die, per tempus, plene atque exactè, vti oportuit de eo omnia scrutari

Matt. 26.

scrutari ac commemorare, occupatis & intentis in unicam Christi seruatoris passionem omnibus, minimè licuit. Sed ideo memoriam eius planè prætermittere, quæ suæ institutionis die haberi non licuit, consultè fieri nõ videtur. Maxima enim atque certissima diuinæ potētiae, sapientiæ, & bonitatis testimonia habet, estq; veluti memoriale quoddam omnium mirabilium quæ fecit Deus ab initio. Cur igitur nullam specialem festiuitatem, in qua eiusmodi mirabilia Dei proponerentur commodè, ac tractarentur, haberet? Et quo id tempore fieri potest conuenientiùs, quam cū percipere illud inceperunt Credentes? At certū est, vt Lucas in Actis testatur, tum primum Credentes sese exercuisse, ac perseuerasse in fractione panis, cū spiritū sanctum iam acceperissent, coelitus. Nec mirum: Inspirante enim spiritu sancto tandem huius Sacramenti virtutem, operationem, fructus, consolationesq; didicerunt, & agnouerunt. Sanè & nos ardentius cum Apostolis primisq; Credentibus hæc Christi mensam accederemus, si cum ipsis antè Spiritum sanctum concepissemus. Et hic ordo etiam Prophetis non displicuit, vt in Ioële legimus, qui ait: *Filiæ Sion exultate & lætamini in Domino Deo vestro: quia dedit vobis doctorem Iustitiæ: nempe Christum.* Hic enim principium omnis lætitiæ est & causa. Sed quid sequitur? Descendere faciet Dominus imbrem matutinum & serotinum, sicut in principio. Et implebuntur aræ frumento, & redundabunt torcularia vino & oleo: nimirum, superueniente spiritu sancto. Et mox: Et comedetis vescētes, & saturabimini, & laudabitis nomen Dei vestri, & scietis quia in medio Israël ego sum. Hoc ergo aduentū spiritus sancti mox sequetur: nempe, comedemus bonū diuite Christi manu acceptum: Deumque comedentes laudabimus. Huius ecce nos præsens festiuitas admonet, hac ratione etiam inuisibili modo ob oculos omniū Sacramentum ponitur, imò vniuscuiusque fores iuxta transfertur, vt eo homines ad manducandum, suscipiendum incitentur magis. Et hæc sanè secunda ratio, cur huius Sacramenti festa dies post Penthecosten instituta sit. Tertia verò causa est, quod Ioannes hæc tria, Spiritū, aquam, & sanguinem cōiungit. Tres sunt, inquit, qui te-
 timonium

Psal. 110.

Ioel. 2.

1. Ioan. 5.

timonium

Roma. 8.

testimonium dant in terra. Spiritus, aqua & sanguis. Spiritus sanctus testimonium dat conscientiae nostrae, quod filij Dei sumus. Aqua in regeneratione testimonium dat externè in populū Dei assecutos esse nos. Corpus verò & sanguis Christi in Sacramēto hoc participantib. testimonium dant verè nos incorporatos esse Christo. Quomodo igitur Ioannes hæc tria in vinum coniungit, ita etiam Ecclesia vult cōiuncta manere, ipsa Pētecostes quidem Spiritus sancti, ac sequenti mox Dominica aquæ & regenerationis admonens, nō incongrue tertiū, hoc est, Sanguinem Sacramentum nempe corporis & sanguinis Christi, hodie addit, vt nemo non fidelis Christi miles, quibus armis vndecunq; insurgentibus aduersis se possit tueri, munire, atq; firmare, agnoscat. Vides ergo, ex enumeratis institutionis suæ causis, hoc ipsum festum iusto, vt alia, suoque ordine institutum esse. Id quod ideo prolixius ostēdere necesse videbatur, vt videamus instituti huius vrgentes fuisse causas, aduersus eos, qui huiusmodi iam dudum abolita cuperēt. Cum enim ipso institutionis suæ die, sacramenti huius mysteria, temporis arctati angustia commemorare nequiuimus: meritò alia illi deputata est dies, & quia mox vbi cœlo elapsus fuisset spiritus sanctus, Apostoli cōmunionem illius Sacramenti frequētare cœperunt, rectè & nos ad eius cōmunionem illo ipso tempore excitamur. Et quia Ioānes quoq; tria hæc, spiritū, aquam, & sanguinem, vt certissima salutis nostræ, Deiq; erga nos dilectionis, signa & testimonia, copulauit: nos verò proximè præteritis diebus priora illa duo, Spiritū & aquam in memoriā reuocauimus, aptè sanè tertiū nunc illis coniungimus. Quid ergo Ecclesiæ hostes huic instituto obgannunt? Sed, inquis, non de institutione, sed de vſu, imò abusu festi huius loquor. Inclusum enim in templo asseruatis sacramentum, in plateis ac vicis circumfertis, adoratis: & ea omnia contra institutum Christi, eoq; hic vester cultus mera idolatria est. Agè ergo huic respondeamus, & iniquè huiusmodi rebus Ecclesiam culpāri damnariq; ostendamus. Principiò verò & mihi quædam cū in sacerdotibus, tum etiam laicis displicere, non approbari omnia testor: quin & abusus nonnullos irrephisse, qui rectius

rectius iamdudum vel emendati vel ablati essent, Video cultum, honoresque, quos huic Sacramento non sine fastu exhibemus, nihil ferè quàm externum ritum quendam ac pompam esse: & hoc sibi quisque placet magis, quasi satis abundè hoc sacramentum veneratus, quo superbiore ac procaciore fastu se omnium oculis exposuerit: nulla tamen interea pietas, nulla fides, nullus amor, nulla nec diligentia nec intentio in nobis animaduertitur. Equidem nò dubito, propterea, tot errores, tam graui scādala Deum in Ecclesia permittere, quòd tot nominibus hoc sacramento abutimur: nempe iusto Dei iudicio, mensa nostra nobis sit deserta, & in retributionem & scandalum: completurq; in nobis, quod olim in Samuel scriptum est: Repleti prius pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt: esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Non enim dum verus Sacramenti huius vsus obseruatus est, Diabolo errorem machinis illud impugnare permissum fuit: & contra alios quidem fidei nostræ articulos iam olim ab initio pugnavit strenuè. Nullus verò aliquot centenis ab ascensione Christi annis, aduersus hoc Sacramentum insurrexit: sed semper apud omnes Christianos hæreticos atque fideles sumus illi cultus exhibitus est. Sed tandem mille præterlapsis annis, cum iam charitas pietasq; in credentium pectoribus refrigesceret, tum, inquam, Diabolo hoc etiam, vt reliqua omnia, pugnare Sacramentum permissum est. Et id quidem impigrè fecit per Berengarium quendam, qui à CHRISTO nato anno millesimo quinquagesimo & primo vixit. Hunc Berengarium primum Sacramenti huius insectatorem postea alij ita secuti sunt, vt hæc nostra tempora nullum in re Ecclesiastica maius dissidium, quàm in Sacramenti materia videant. Sic Deus ingratitude nostram, & diuinarum rerum abusum corripit, & vt nos ipsum honorificamus, ita rursus ille nos glorificat: iustus Dominus, & rectum iudicium eius. Sed hæc omitto, vt ad institutum redire liceat. Nolim ergo, inquam, quæ circa hoc Sacramentum fiunt excusare omnia: veruntamen nec quod bonum est rejicio

1. Reg. 2.
Lucæ 11.

Psal. 118.

Matth. 13.

reicio & damno, nec vt solent qui simul cum zizania triticum euellunt, quæ ab exordio Ecclesiæ obseruata sunt carpere velim. Ergo principio hoc ab aduersarijs quæro: quàm obrem S. S. Sacramentum in Ecclesia asseruandum non sit? Non, inquiunt, hic Sacramentum, sed vbi distribuitur est. Sed hoc ipsum, quod aiunt, Sacræ Scripturæ testimonijs comprobent: id enim nisi fiat, nudis ipsorum verbis à Catholico & recepto Sanctæ Ecclesiæ sensu nō amonebimur. Quod si hoc ais, ideo à Christo institutum fuisse non vt clausum pessulis in Ecclesia conseruetur, sed vt manducetur, vt percipiat: Accipite ait enim, & manducate: rectè id quidem, frater, nulla alia ratione in Ecclesia asseruatur, nisi vt pro infirmorum necessitate suo semper percipiat tempore. Sed addis: Non est Sacramentum iam, ita asseruatum. Respon. Audio id quidem, sed abs te, ita esse adhuc demonstratum non video. Addis præterea: Quemadmodū Aqua, Christma seu oleum cum non utamur Sacramenta non sunt, ita sine vsu nostro, hoc Sacramentum non est. Respon. Non hoc tibi vnquā concessum est, quod rectè conclusum sit. Iniqua hæc consequentia est. Nusquam enim Christus dixit: Hæc aqua, lauacrum regenerationis est: hoc oleum Sacramentum est: hic verò panem designans ait: Hoc est corpus meum. Vnde quoties illum panem, siue panis illius speciem demonstro, toties ibi Sacramentum corpus & sanguis Christi est. Virtus enim Sacramenti huius verbo Dei cōsistit: quo super conuenientē prolato materiā, est manetq; corpus Christi, seu hodie crāsue, seu post mensem percipiat. Id quod irrefutabiliter demonstratiuū illud, hoc c, conuincit. Aut tu his cōtrarium sacræ scripturæ testimonijs, adfer. Si enim dixeris, naturā ipsa comprobari, nempe quemadmodū panis nō nisi manducatus nutrit, & sigillum nisi impressum non confirmat: ita & hoc Sacramentum nisi mansum nihil prodest. Respon. Non hoc scripturas, sed in compositi cerebri tui est adferre somnia. Et quis es o homo, qui tanta procacitate, leuissimis de causis, absque vllō scripturæ sensu de immensæ sublimitatis rebus, contra communē Catholicæ Ecclesiæ sensum loqui audes? An Dei opera per naturæ operationes probare vis, & quod in natura

non

non inuenis, nec in Dei factis credere consentis? An nō vides nihil in hoc Sacramento secundum naturam fieri? An, omnia hic per omnipotens illud, Dei verbum fieri non intelligis? Deinde, vt tibi concedam panem non nisi manducatum cibare: panis tamen qui postea manducantem nutrire potest, manet. Eadem etiam sigilli ratio est: & ita sanè Sacramentum hoc nihil licet non vrentibus proffit, nihilominus in seipso Sacramentum permanet. Quanquam nec hoc concedo, quod nihil Sacramētum hoc vtilitatis nisi corporaliter dentibus mansum, adferat. Duplici enim ratione illo, nescio vtimur ne dicam, an fruimur: Spiritualiter & Sacramentaliter. Frui ergo illo per fidem, desiderium, deuotionemque solo licebit aspectu. Vides ergo adductas panis atque sigilli similitudines nihil in hac probare materia. Insuper, cum nonnunquam plus mille cōsecrantur hostiæ simul, audire cuperem: qua ratione corpus Christi non erit in quibusdam superfluis, cum tamen reliquæ omnes vt verum Christi corpus distributæ sint, & vnum idemq; Christi verbum etiam super superfluas prolatum est. Hic ergo, inquam, apertis scripturis ostēderent, non esse in quibusdam superfluis hostijs verum Christi corpus, ita vt id conuincerent. Et quando, id faciunt minime, vt nunquam poterunt, sanè in communi Catholicæ Ecclesiæ perseuerabimus sensu, qui docet prolatis debita intentione & circumstantijs super panem consecrationis verbis, mox adesse corpus Christi, & manere dū forma illa panis manet. Ac ideo merito hoc Sacramentum in Ecclesia asseruatur. Idem de eo, quod credentibus ostenditur, atque circumfertur dicere licet. Fit enim quicquid eius est, ideo, vt eo magis ad communionem populus incitetur, ac propterea non aduersatur, sed iuuat & commodat instituto Christi. At, inquis, vos adoratis isthoc, de quo loquimur Sacramentum. Respondeo: Sacramentum, id est, visibilem panis viniq; minime adoramus speciem, sed ipsum Christum in Sacramento substantialiter præsentem. Sed nusquam id, ais, Christus fieri præcepit, nec ideo instituit vt adoraretur in eo. Respon. Non ideo etiam Christus, vt adoraretur, in terras venit: sed vt illuderetur, &

K

cruci-

*per seipsum
Christum habet*

Matt. 20 crucifigeretur. Filius hominis, inquit, non venit ministrari, sed ministrare: non tamen ideo magos idololatrios dixeris, quod in præsepio iacentem adorauere: nec cæcum natum impietatis argues, qui & ipse adorauit. Omnia hæc aduersariorum argumenta, ex impio fundamento emergunt: nempe omnem Dei cultum, sine certo mandato scripturæ meram idololatriam esse, nec vllum opus bonum æstimari, aut Deo placere, quod non præcepit. Sanè impium hoc fundamentum est, id quod vbique Scripturæ testimonijs approbatur.

Matt. 2.

Ioan. 9.

Eligite fideles in dno

De Abel Moses tradit, quod ipsū & munera eius Deus accepta habuerit, nec vsquam tamen inuenitur hoc ut faceret mandatum accepisset. Idē de Noë legimus, quod post diluuium Deo sacrificauerit, Deoque sacrificium illius placuerit, nusquam etiam hoc præcepisse Deum legitur. Ita Christo placuit, quod Magdalena vnxit breui post tempore crucifigendum, & factum laudat: nō tamen ita præceptum illi fuisse Euangelistarum vllus commemorat. Ita Lucas Euangelista Annæ viduæ pietatem prædicat, quod die ac nocte à templo non recesserit, quod Deo ieiunijs & obsecrationibus seruierit: neque tamen id vllius præcepti fecisse respectu scribitur. Et id genus exempla infinita propè adferre possem. vnde facile est videre, nihil conuincere argumentum hoc quod aiunt: Christus non præcepit se adorari in sacramento, igitur adorandum non est. Nouit Ecclesia non minus hic præsentem esse Christum, quam cum in præsepio iacens vagiret, in cruce confossus penderet, aut etiam nunc à dextris Dei sedet. Tum nec ignorat Christi corpus non emortuam sed viuenti semper dietati vni tam carnem est. Semel enim mortuus est, iam non moritur vltra: & quod semel diuinitas assumpsit, nunquam deferet. Nam & eadem diuinitas Christi corpori in sepulchro, & animæ eius in inferno coniuncta mansit. Nouit etiam, non solum hominem eum, sed & Deum esse: eoque veneratur, adorat, inuocat: vbicunque præsentiam suam ostendit, siue in cælo, in cruce, in præsepio, vel etiam in Sacramento. Vides ergo Christianos eum Christum in Sacramento adorāt, nihil aduersus religionem nostrā, nihil idolatricū facere: sed quod debet, &

Gene. 4.

Gene. 8.

Ioan. 12.

Rom. 6.

lex præcipit Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli
 li seruias. Sed nunquid satis est Sacramentum hoc in
 Ecclesia asseruare, ostendere, in eoq; Christum adorare?
 Minimè. Nam hac sola occasione quibusdam quicquid
 circa hoc Sacramentum facimus, rejicitur: quod nihil
 præterea agimus, quàm Sacramentum hoc externo ri-
 tu veneramur, monstramus, circumferimus, adoramus,
 seclufum reponimus, satisfecisse arbitantes cum mi-
 nimè id sufficiat. Quæris quid præterea requiratur?
 Accipite, inquit Christus, & manducate, hoc est cor-
 pus meum. Et iterum: Caro mea verè est cibus, & san-
 guis meus verè est potus. Qui manducat carnem meam,
 & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.
 Et Propheta: Manducabitis, & saturabimini. Sed in-
 quiet aliquis: Audio igitur non satisfieri huic festiui-
 tati, nisi corporaliter omnes Sacramentum illud man-
 ducauerimus. Respon. Non hoc omnino necessarium
 esse aio. Veruntamen adhuc dico commodius nos nihil
 facturos esse hodie, quàm si Apostolorum imitantes ex-
 emplum, omnes hoc Sacramento participauerimus: ne
 semper nobis obijciant aduersarij, sæpe nos adorare Sa-
 cramentum hoc, sed vix semel toto anno communica-
 re, id quod in primis præcepto mandatum est. Tum
 omnibus per necessarium duco Sacramentum hoc spi-
 ritualiter suscipere, si modò hanc diem rectè festam age-
 re voluerimus. Huc ergo pertinet, quod Christus non
 simpliciter dicit: Manducate, hoc est corpus meum, sed
 præmittit: Accipite. Tunc porro illud accipimus, cū ma-
 gnificamus, indubitato credimus, cum gratiarum actio-
 ne diligimus, sæpe cum omni diligentia commemo-
 ramus. Quod si ingenuè Christianus es, illud accipe,
 Dei omnipotentia, sapientia, & bonitate maximè verò
 saluifica Christi passionē in memoriā reuoca: admira-
 re hæc omnia, inq; iisdem exulta, da gloriam Deo, iubi-
 la, & exulta, & quacunq; potes via inebue, in tuos vsus
 hoc sacramentum conuertras. Ingens enim infelicitas
 alioqui est, multa si quis possideat bona, quorum tamen
 vsus nesciat, ijsue vti non audeat, imò certissima Dei
 maledictio est, spirituales ob oculos habere cibos, ijs-
 dem tamen non posse vti. Agite ergo cum omni pietate
 hoc

Deut. 6.

Matt. 26.

Ioan. 6.

Ioël. 2.

Eccle. 6.

4. Reg. 7

Acto. 2.

re hoc Sacramentum apprehendamus, eoquē illud diligentius, quo maiora hac tempestate contra nos insurgunt pericula. Nulla enim illo aduersus omne malum exurgens, peccatum, mortem, Diabolum, mundumque præsentius remedium est. Vnde & Apostoli ipsi ante omnia hoc se munierunt armaruntque; Sacramento contra persecutiones mundi, quemadmodum Actorum illud volumen testatur, cum perseverantes eos fuisse in communione fractionis panis. Idem postea Sancti Martyres fecere. Nec vlla nos fortiori armatura etiam nū aduersus immanissimæ crudelitatis hostem Turcam obfirmauerimus, quā hoc ipso Sacramento: Primo enim, quo maiora excellentioraque in eo Dei videntur magalia, eo firmiorem inde concipiemus fidem, quod ipsæ etiam nostrorum hostium vires possit infringere. Secundo, quo propinquior Christus in hoc Sacramento nobis est, eo confidentius ipsum inuocabimus. Tertio, quo manifestius hic videmus Christum pro nimia sua charitate mortem nostri causa voluisse subire, eo magis & nos animas nostras pro fratribus ponere, maxime pro Christo, ad conseruandam illius nominis inter impios gloriam, monemur. Quarto quo clarius hic claritatis, vnitatisque admonemur, cum omnes vnum corpus sumus, omnes de vno pane, & de vno calice participamus, eo fortius ad subueniendum omni quo licet modo fratribus nostris Turcæ persecutionem incursionesque sufferentibus, incitatur. Vides ex his omnibus quā multis modis hoc Sacramentum commodis nostris commodet, tantum si recte & cum intentione illi immoraremur. Accipite ergo, o Christiani, & manducate. Hoc enim vnum illud & præcipuū huius festiuitatis institutū est. Gratia Dei nobiscum, Amen.

SERMO TERTIVS.

*super antiphonam, O sacrum
conuiuium.*

EVāgelium hoc ita à Christo dictum, ita etiam à Iohanne perscriptum est, vt quomodo huic festiuitati conueniat, non sit necesse pluribus ostendere. Nemo tam rudis, qui non videat, idem vtroque & in eundem finem omnia directā esse: nempe hoc apud se funda-

fundamento posito, quod Christus non solum fide apprehendendus, verumetiam in Sacramento percipiendus & incorporandus nobis est. Et ea ratione quod Christus in Evangelio verbis docet, id ipsum in Ecclesia præsentatur factis, & quod illic audimus, hic ipsi coram vidētes intelligimus. Iudæis sanè paulò ante Evangelij huius lectionem Christus loquens, ait: Non Moses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verū. Et mox, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descēdi. Nobis præsens festiuitas loquitur: Ecce panis angelorum, factus cibus viatorum, verè panis filiorum, non mittendus canibus. Mirum igitur, nostrum seculum aliud tanquàm verè diuinum & sanctum amplecti, aliud verò vt inutile & impium reiicit atque condemnat. Nulla de Evangelio querela est, & id quidem meritò. Tantum hæc festa dies quorundam palato insuauior est: cum tamen, vt dictum est, idem velit, requirat, vrgeat, quod Euangelium, quin apertè demonstrat, quod promissiones suas CHRISTVS impleuerit, ad gratias agendas nos hortatur, eiusmodi dona ac monilia magnificare docet, nempe quæ Opt. Maxi. pro charitate sua singulari in sempiternam fidem spemque nobis disposuit. Hæc illa sunt, quorum causa hæc festiuitas ordinata est. Si ergo iustum est, mirabilium beneficiorumque Dei meminisse, si propterea summa illi maiestati laudes dicere Christianum est, si æquum est à Deo porrecta dona in pretio atque æstimatione habere: certè de hac festa die queramus non est. Nam quod nonnulli prætendunt: non ideo Sacramentum hoc institutum esse à Christo, vt adoretur, circumferatur, demonstretur, & spectaculum exponatur omnium oculis, sed tantum vt de eo participemus: præcedenti sermone redargutum est ita, vt sit vnde piè Christianus conscientiam suam aduersus quorumcunque blateramenta pacificare possit. Sanè quod alij inferunt, nouum esse festiuitatis huius institutum, veteres nihil monisse tale, nihilominus tamen in magno pretio Sacramentum hoc habuisse, facilis est solutio. Vero non ab est ante quadringentos annos nullum festiuitatis huius fuisse vsum. Tum facile hoc quoque do,

non eam antiquioribus cæremoniæ numeroſitatem circa hoc Sacramentum fuiſſe, quæ nunc eſt. Neque enim illa tempora, quibus omnium mentes amore, pietate, & reuerentia erga illud ardebant Sacramentũ, eiufcemodi externas admonitiones requirebant. Nemo tunc de veritate eius dubitabat, omnes verum Chriſti corpus ſanguinemq; in d totum Chriſtum in eo præſentẽ indubitato credabant, eoq; dignum arbitrabantur, ſummo illud haberi in pretio. Maturatẽ ſatis in primitiua olim Eccleſia credentes in varias diuidebantur ſectas, hæreſis hæreſim, error tangebatur errorem, alij alia atque alia adoriebantur: nemo tamen aliquot centenſis annis poſt Apoſtolos de veritate corporis & ſanguis Chriſti in hoc Sacramento addubitauit. Id quod fanẽ miraculo non caret, ac ſingulari quadam Dei prouidentia factum eſt. Nihil enim eſt per ſe mirabilius, nihil creditur difficilius, nihil eſt quod minus cum ratione noſtra conuenit, in nulla re alia maiora exhibentur miracula, quàm in hoc Sacramento: nihilominus tamen DEVS, ne mille & aliquot annorum tempore impeteretur, conſeruauit. Tum demum in Gallia Berengarius quidam non ita doctus, ſed naſutus exurgens, primus in dubium vertit: ſine verẽ corpus & ſanguis Chriſti in Sacramento, an non: Et hic fanẽ mox aſſectas ſui erroris inuenit non paucos. Et quanquàm poſtea in Concilio Tyronenſi eo induceretur, vt errore ſuo agnito, reuocaret, palynodiam caneret, ad Eccleſiæ ſenſum rursus accederet, idem tamen venenum in aliorum mētibus perſeuerauit, qui deinde etiam atque etiam renouarunt illud & latius diuulgarunt. Itaque mortuo iam Berengario centum annis, Almaricus quidam errorem hunc renouauit, quem ſecutus eſt Vuicleſſ in Anglia, idemq; tertio vulnus refricauit. Quando igitur tot modis Sacramentum hoc impetebatur, omnino neceſſe erat, vt quacunque licuit ratione ſimpliciores in amore, pietate, atque obſeruantia eius retenti non ſeducerentur. Vide ergo hinc præſens iſthæc feſtiuitas eſt. Niſi enim Berengarius cum ſuis ſucceſſoribus credentes à reuerentia Sacramenti alienaſſet, hoc feſto reducere eos neceſſe non fuiſſet. Eadem etiam ratio in alijs rebus videtur.

*ſuæſtore Berengarius
de hæreſi*

detur. Antequam Arrij increfceret error, pauca de Triade illa ſancta conſcripta ſunt : Neque enim neceſſe erat nemine hac de re hæſitante, omnium fide conſentiente. Et ſanè veriſimile eſt, nullum illo tempore de Trinitate feſtum diem celebratum fuiſſe. Sed inſurgente aduerſus eam Arrio, & prævalente errore, vndique repugnandum ſcribendum atque diſputandum erat : Illuc vt quotidiano ſacro fidei, quod de Triade illa eſt, ſymbolum palam conſiterentur cantarentque ſacrificantes illic feſtum Trinitatis, inſtitutum eſt: nempe vt omnes in ea, quæ de Trinitatis myſterio, eſt fide conſtantes perſeuerarent. Similis hodiernæ ſolennitatis ratio eſt. Serò inſtituta eſt, ſerò Sacramentum hoc impugnavit Diabolus: Quod ſi citius impugnaffet hic, tempeſtius patres contraſtetiffent. Nulla ergo nobis reiſcendi hoc feſtum ſuper eſt occaſio. Quin verò ſi nullo vnquam tempore neceſſarium fuit, noſtro eſt quàm maxime. Quæris qui hoc? Ecce noſtra ætate non vnus aliquis Berengarius oppugnator Sacramenti huius eſt, ſed innumeri. Ille ſignū ſeu figurā tantūmodo corporis Chriſti eſſe aſſerit. Hic quidē corpus Chriſti eſſe nō diſſitetur, ſed ſimul cū illo panē & vinū manere aſſerit. Tertius ſacrificiū negat. Quartus propter ambarum ſpecierum deſenſionē litem mouet: Quintus conſecrandū niſi præſentibus cōmunicatibus, prohibet. Sextus denique ioculatorio modo ea leuitate tractat, ita nugas agit cum de eo loquitur, vt ſimplicibus rectius quicquam de eo opinari vix liceat. Et quis enumerandis his malis ſufficiet? Quid verò ſimplices fortiores in huius Sacramenti fide hoc ipſo feſto reddet, conſeruabitque? Sanè niſi iam inſtitutum eſſet, vt inſtitueretur etiam nunc neceſſitas poſtulat. Non poſt hoc Sacramentum ſatis inculcari, quin adhuc inculcetur neceſſe ſit. Nec tam expreſſe ei⁹ tradi poteſt ratio, quin eò nos abducat hoſtis noſter, vt quotidie amore noſtro erga ſummum illud Sacramentum, permultum decidat, pereatque deuotio. Quid velit aduerſarius, videmus: cogitationes illius nouimus: vtinam cognoscere-
mus etiā, & eam ob cauſam noſmet prudentius armare-
mus. Sed hæc dicere volui, ſimpliciū cōmodis cōſulens. Nūc porrò & illud audiamus, qua ratione hodiē ipſum

nobis propositum sit Sacramentum, ne cæremonijs tantum dediti quasi confidere videamur, neue festa nostra tanquã pompe apparatus & ostentationẽ reijciant aduersarij. Sanẽ quidem rudibus consultũ volentes, libenter cæremonias cõtinuamus, vt ijs ad honorem & reuerẽtiam Sacramenti attrahantur. Neq; tamen dubito, si quis ea, quæ de Sacramento hoc nostro decantata sunt hodie altius secum considerauerit, fore vt rectius alijs de nobis iudicet, nimirũ non nudas esse cæremonias intelligẽs. Id nunc exẽplis demonstrare libet. En ergo ita hodie decantatum audiuius: O sacrũ conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mens impletur gratia, & futurẽ gloriẽ nobis pignus darur. Alleluiah. Hanc Ecclesiæ cantionem commendatã vobis hac vice cupio, eamque hinc vobiscum deportetis, domiq; in mentium vestrarũ penetralia recludatis admoneo. Quicquid enim de hoc sacramento, vel cogitandum vel credendum, vel etiam æstimandum sit, omne his paucis verbis comprehensum est. Quinque verba (vt ita censeam) habet, quorum quõdlibet peculiare aliquid, vel ad consolandas conscientias, vel ad cõfirmationem fidei vel ad excitandum amorem laudesque Dei, ad doctrinam, admonitionem, cautionemque plurimum valet. Suntque eiusmodi omnino, quæ nemo sine magno dispendio ignorat, quibus etiam humanæ mentes aduersus ipsas inferni portas obfirmari atque muniri possunt. Imò etiam ipsedẽ his verbis quinque rationes inuenimus, cur toties hoc sacramentũ proponatur, cur etiam toties acclamatur nobis: Tantũ ergo sacramentũ veneremur cernui, & antiquum documentum nouo cedat ritui, præstet fides supplementũ sensuum defectui. Primã oratio est, vt hoc amplius Christianæ dilectionis atque concordie admoneamur. Secunda, vt confidentius credamus, quod Christus noster sit. Tertia, vt minus eorum, quæ Christus pro nobis fecit & passus est, obliuiscamur. Quarta, vt ardentius Dei gratiam desideremus: & quinta denique, vt audentius futuram gloriam speremus & expectemus. His de causis toties nobis Sacramentum hoc proponitur. An non tibi satis ponderosæ hæ rationes videntur? Quid Christianos magis decet mutua dilectione, quid

*in eo pñsior
sua hñs quibz
et fñs nñs
deus le bñs*

quid prodesse ac iuuare in omnibus magis poterit concordia? Quid in omni aduersitate certius firmiusq; erit, quam Christo cointum esse? Quid nos fortius aduersus commissa poterit consolari, præter passionem mortemque Christi? Quid est quo magis indigemus, quam gratia Dei? Quid beatius, quam in his etiam terris futura felicitatis arram custodire? Quod si vel vna tantum ex istis omnibus ratio subesset, minime mirandum, imò dignum & iustum dicendum esset, etiam quotidie aut singulis horis Sacramentū istud proferri: quanto minus hanc consuetudinem vt inutilem, cum tot vrgentes causæ ad sunt, damnare debemus? Propterea vt omnes his caeremonijs commodius vti possimus, non video quomodo rectius reliquum orationis impendam, nisi si cationem illam Ecclesiæ fufius enarrauero. Vos interea monitos oro, sinite, hæc multum apud quemlibet vestrum verba valeant. proculdubio enim à Spiritu sancto profecta sunt, ex sacræ Scripturæ nimirum voluminibus desumpta. Principio igitur sacramentum hoc non simpliciter epulū, siue conuiuium dicimus. Dauid quidem cibum vocat, Christus verò cibum & potum appellat, sed & vitæ panem idem dicit. Paulus cœnam Domini, panem & calicem Domini nominat. Quæ omnia eo faciunt, vt non solum prædicetur, credatur, videatur & in pretio habeatur, verumetiam vt percipiatur, quemadmodum in primitiæ videre est Ecclesiæ patribus: nempe, in doctrina Apostolorum, oratione, & fractione panis perseverantibus. Hic porro adhuc aliquid præter ea innuitur. aliud perceptioni illius tempus deputatum est, quando, quomodo cibus sit, quæ etiam pietate percipiendum sit, traditur. Hodie non iam vt cibum simpliciter, sed veluti conuiuium proponitur. Id quod longè aliud est. Cibum enim pro se quisque, & solus capere potest: conuiuium est vbi plures simul discumbunt. Vult ergo Christus sacramentū hoc suū, non cibum esse, quem sibi quisque sumere possit: sed conuiuium, vbi multi, imò omnes Christiani simul manducet. Et hic statim consideratur, idè illud instituisse Christū, maximè, vt per ipsum Christiana conferuetur dilectio, nosque ad mutuam charitatē & vnanimitatem tra-

*panem & calicem
hæc sunt verba
Psal. 110.
Ioan. 9.
1. Cor. 11.
Acto. 1.
1. Pet. 1.*

hamur. Eſſe, inquā, debuit concordia ſignum, dilectio-
nisque vinculum: quemadmodum in externa etiam con-
ſuetudine eſt, ibi amicitiam foueri, vbi plures mandu-
caturi diſcumbunt. At vbi ſe quiſque ſubtrahit, nullam
ibi foueri dilectionem indicium eſt. Videte ergo fratres,
hoc ipſum Chriſtus voluit. & hac ratione Græcis *δυναμίς*
dicitur, nos Communionem vocamus: rem nimirum,
de qua plures homines, omnes Chriſtiani participant. Ac
propterea quidem Chriſtus ante poſtque Sacramenti hu-
ius institutionē, tanta diſcipulos fidelesque ſuos diligen-
tia, dilectionis mutua admonuit, ſuoque exemplo incul-
cavit. Imò hac ipſa etiam ratione in ijs rebus hoc ſacra-
mentum inſtituit, quæ ex multis vnum ſunt, vt in pane
& vino: ex multis nanque granis vnus panis conficitur,
& ex multis acinīs vnum vinum confluit. Eiufmodi er-
go ſacramentum ſuum Chriſtus eſſe voluit, quod ad vni-
tatem nos attraheret, imò quo ipſi inuicem vnus panis
vnūque corpus efficeremur, maneremusque, quotquot
de vno pane & de vno calice participamus. Et eo modo
etiam veteres illo vſi ſunt, cū ex peregrinis conuenien-
tes nationibus, hoc ſacramentum veluti fidei concor-
diaeque ſuæ teſtimonium alter alteri mittebant. Idem de
primis Eccleſiæ membris poſt aſcenſionem domini le-
gimus, quorum omnium hoc conuiuium cor vnū & mens
vna fuerat. Sit ergo illud primū, cuius hoc ſacramentum
nos admonet, Chriſtiana nempe vnitas. Ideo enim con-
uiuium dicitur. Quam verò è re Chriſtianæ Reipub.
eſſet, nos vnicum hoc diligentius conſiderare verbum,
qua tū facilitate vitia noſtra ipſimet agnoſceremus? Quā
nos peruerſitatis illius noſtrę puderet, qui tā multa de
hoc ſacramēto loquimur, prædicamus, conſcribimus: ni-
hilominus rectā in ſenſum illius peccamus? quid illi diſ-
cordia, lite, bello, ſimultate, inimicitia, ſectis & denique
diſſidio magis contrariū? Quibus vero rebus hac nos tē-
peſtate perinde dediti ſumus atque diſcordijs inimicitijſ-
que diſſeminadis, & quod multò etiā peſtilentius, ex ip-
ſo hoc eodēque ſacramento diſſidiorū ſemina cauſaſ-
que ſeligimus, quo Chriſtus colligere nos, & in vnū coa-
leſcere voluit. Et vt in ſumma dicam, nolumus vt nobis
conuiuium ſit, quo mutui admoneamur amoris quiſque
de

de eo in suæ pertinaciæ angulum rapit ac detrahit, illoque pro suo arbitrio vtitur, inuisis & contemptis alijs omnibus. Et in tanta omnium discordia nunquã rectius in vfu fuisse hoc sacramentum nobis persuademus. Imò verò nunquam hoc modo illo vfi sunt credentes. Neque enim hucusque perstitissent, iam olim dissipata interiisset Religio, si tantum ad disseminanda dissidia ab exordio Ecclesiæ patres illo vfi fuissent. Sed melior sanctas mentes inhabitauit scientia, melioribus etiam vsibus hoc sacramentum accommodauit antiquitas, nempe ad vniuersitatis, dilectionis, pacisque incitamentum. Idẽ tu quoque o ingenue Christiane facito, agnosce qua sacramentum hoc non cibus priuatorum est, sed conuiuium omnium Christianorum, scito, inquam, alios quoque inuitatos esse, partemq; in illo habere. Hoc age, vt in illa vniuersitate inueniaris, non solum cum omnibus in vniuersum, verumetiam cum quocunq; Christiano in specie: quandoquidem omnes ad eandem mēsam tecum accumbere, eodem cibo potuq; participare, idẽq; etiam tecum corpus esse agnoscis. Ecce hæc primum illud verbum nos docet. Sed & illud attende: Sacramentum hoc, non solum conuiuium sed et sacrum conuiuium esse. Id quod inter hunc aliosq; cibos discernit, & quales hoc sacrum epulũ conuiuas requirat, admonet. Corinthijs Paulo adhuc viuo eò ferẽ res deuenerat, vt ex Sacro cõuiuiũ factũ fuisset prophanum, quare acriter eos Apostolus increpauit, primæ illius institutionis seriem denuo inculcans, vt sacrum esse conuiuium intelligerent, ac singulatim notis illius, in qua Dominus in mortem tradebatur, meminisset, quo Iudam omnes in memoriam reuocarent, ac lata super eum sententiæ meminissent, vt quisque seipsum probaret, ne in tam sacrum conuiuium impingeret. Id quod nunc prætermitto, quod ad cœnæ domini tempus, quo communicare consueuimus, pertineat. Sed nunquid hoc totum illud est, inquis, quare sacramentum illud proponitur nobis, monstraturq; hodie? Minimè. Nam & aliæ plures rationes subsunt: nempe, quod ipse CHRIS TVS in eodem Sacramento sit, hoc est, nõ solum admonemur illius communionis, quæ nobis cū fratribus cæteris est, verumetiã illius, quæ nos Christo cõiungit.

1. Cor. 11.

- Ioan. 17. iungit. Non hoc solū ille vult, vt inter nos fratres cōmunem foueamus amorē, sed ipse etiā se nobiscū, nosq; secum vnū esse exigit. Quid enim prodesset adeo nos membra inuicem coagulata esse, nisi & ipse Christus vnū nobiscum esset? In externis quidē rebus cōcordia nonnihil cōmodat, teste Salomone: Frater, inquit, qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma est. Sed in spiritualibus, nisi cū Deo vnum facti, nihil prodest. Propterea in cœna nō solum dicit: Mandatū nouum do vobis vt diligatis inuicē: Ioan. 13. sed addit postea: Pro eis rogo pater, vt sint vnum sicut & nos vnū sumus. Ego in eis: & tu in me, vt sint cōsummati in vnū. Quin propterea etiā non solum Euangelii suum dedit in corda nostra, non solū etiā spiritum suum in animas nostras infudit: sed etiā corpus sanguinēq; suū porrigit, vt eo arctius fortiusq; illi cōiungamur, in corporemurq;: ac si diceret: Ecce oēs ad eandē mensam inuitauī, vt vnanimēs sūtis, pacemq; cōseruetis: Quod si feceritis, ero & ipse ego vester, & qui vos tetigerit, pupillam oculi mei tanger. Nec solum inhabitabo in vobis: verū etiam vnum vobiscum corpus ero, ita vt membra vestra mea sint, in quā deitatis meæ potentiam effundam. Illa enim vos indigetis, & mihi eius abundās copia est. Ecce quomodo Sacramento hoc non solū fraternitatis, quā inter nos erit, verum etiam coniūctionis nostræ cum Christo, admonemur. Id enim significamus, cū in Ecclesia canimus: O sacrum conuiuiū, in quo Christus sumitur. An non igitur immensa consolatio est, quia Sacramentū hoc certissimum testimonium perhibet, quod cū Christo & electis omnibus communicamus? Quomodo in terris sufferrī possemus sublimius? quam hoc sacramento firmiorē spēs desideramus? Ad hæc in eo etiā memoria passionis Christi recolitur. Quid verò aliud Christi passio fuit, præter victimam pro peccatis nostris? Illius ergo passionis & victimæ (hoc est, quod Christus idem corpus quod in sacramento percipimus, eundem sanguinem quem hic bibimus Deo patri obtulerit) in hoc sacramento memoria recolitur, nec memoria tantum, verum etiam quasi visibili quodā representatur: Nō quod denuo crucifigatur, vt quidam blasphemi blaterant: sed quia crucifixus & in semetipso oblatus Christus, Deo patri in semper-

pit-

piternam memoriam præsentatur, quod tam charâ, præ-
tiosam, dignam, sufficientemq; victimâ pro delictorû no-
strorû expiatione dignatus sit suscipere. Hac ratione in **Matt. 26.**
hoc Sacramento memoria passionis Christi recolitur,
quæ sanè vna in præcipuis institutionis eius causis est.
Accipite, inquit Christus: Hoc facite in meâ commemo-
rationem. Manducabimus & bibemus, eiusque passioné
in memoriam reuocabimus. Hac duo sanè cunctis tem-
poribus in vsu manent. Sed quia ad perceptionem Sacra-
menti illius non cogimur: non ideo tamen passionis me-
moriam intermittitur. Id quod præcipuû in Ecclesia sacrû
est, iuge nempe sacrificium, quod nulla die prætermittit-
tur. Hac summa fiducia nostra est, quod corpus Christi
in cruce oblatû, & sanguinem eius in nostrorû peccato-
rum remissioné effusum habemus. Illa nempe oblatio irâ
Dei mitigauit. Ille sanguis peccata nostra abluit. Illa obla-
tione omnia nobis obtinuit: Et quia duo illa certò nobis
adsunt, non est, quod porro Dei iram extimescamus, nec
oberunt commissâ mala, in omnia etiamnum apud Deû
patre impetrare licebit. Et hoc tertium vult. Nondum ta-
men ad finè peruenimus. Nâ in hoc ipso etiâ Sacramen-
to mens nostra impletur gratia, nec id immeritò. Quæ e-
nim illic gratia deesse potest, vbi Christus præstò est, &
sumitur? Reuolue sextû Ioannis caput, vnde hæc Euan- **Ioan. 6.**
gelica lectio desumpta est, haud dubiè, quæ gratiarû dona
à Christo sperare possimus, inuenies. Et quid de gra-
tiarum donis tantum dico? In hoc ipso sacramèto etiâ fu-
turæ gloriæ nobis pignus datur. Certissimum est, infalli-
bilius futuræ felicitatis pignus habere non posse nos hoc
sacramento: quemadmodum nec ditiores hîc gratiæ son-
tem habere licet eodem sacramento. Qui mihi ministra- **Ioan. 12.**
uerit, honorificabit eum pater meus. Pignus huius pro-
missionis quæris, en tibi sacramentum hoc atque in sacra-
mentum arræ loco ipsum Christum. Si enim Deus do-
nauit nobis filium suum, quomodo non omnia simul cû
illo donabit? Hinc nempe est, quod toties in Ioanne, cû **Ioan. 6.**
huius cibi meminit, vitam pollicetur. Sic igitur opinor
videre licet, quantum in hoc Sacramento situm sit, eo-
que nobis pretiosius honoratiusque æstimabitur. Gratia
Dei nobiscum, Amen.

SER.

SERMO QVARTVS.

SI fas esset humana dicta diuinis admiscere eloquijs,
 Soppidò quàm hunc sermonem cum Gentili quadam
 historia exordiri, cuperem. Sed Ieremias Propheta id
 fieri prohibet: quid paleis ad triticum? ait. Vnicum e-
 nim Dei verbum verus animarum cibus est, quicquid
 humanus dictat sensus, quantumlibet egregium, si ad
 diuina verba conferatur paleæ sunt. Veruntamen quid
 oberit, ex Gentium historijs vsurpare, quod multorum
 emendationi commodet? Nam & Paulus ideo quædam
 ex poetis, Menandro, Arato & Epimenide in Epistolis
 concionibusque suis citauit. Liceat ergo ex Gentium
 scriptis exēpla hortationesq; mutuare virtutum, veritas
 tamen ac fundamentum in Dei verbo petenda est. Cu-
 ius igitur præsens me festiuitas admoneat, audi: Titus Li-
 uius de Annibala Carthaginensium duce refert, quòd re-
 bus prius quàm verbis adhortandos milites ratus, circum-
 dato ad spectaculū exercitu captiuos montanos victos
 in medio cōstituit, armisq; Gallicis ante eorū pedes pro-
 iectis, interrogare interpretē iussit: quis si vinculis leua-
 retur, armaq; & equum victor acciperet, decertare ferro
 vellet? Cum ad vnum omnes ferrum pugnamque posce-
 rent: & deiecta esset in id fors: se quisque eum optabat,
 quem fortuna in id certamē eligeret. Vt cuiusq; fors ex-
 ciderat, alacer, inter gratulantes gaudio exultans cum sui
 moris tripudijs arma raptim capiebat, vbi verò dimica-
 rent, is habitus animorum non inter eiusdem modo con-
 ditionis homines erat, sed etiam inter spectantes vulgo:
 vt non vincentium magis, quàm benè morientium fortu-
 na laudaretur. Dum sic aliquot spectatis paribus affectos
 dimisisset: concione inde aduocata ita apud eos locutus
 fertur: Si quem animum in alienæ fortis exemplo paulò
 ante habuistis, eundem mox in æstimanda fortuna ves-
 tra habueritis, vicinus milites. Neque enim spectacu-
 lum modo illud, sed quædam veluti imago vestræ con-
 ditionis erat: ac nescio, an maiora vincula maioresq; ne-
 cessitates vobis, quàm captiuis vestris fortuna circunde-
 derit. Dextra læuæque duo maria claudunt, nullâ in ad-
 effugium quidem nauem habentibus: circà Padus amnis
 maior violentiorque Rhodano: à tergo Alpes vrgent,

VIX

Ier. 23.

1. Cor. 15.

Acto. 17.

Tit. 1.

T. Li. dec.

3. lib. 1.

vix integris vobis ac vigentibus transiſſe. Hic vobis vincendum aut moriendum milites eſt. Hoc modo dux ille milites ſuos, primum ſpectaculo deinde ſermone animauit. Volui autem hanc hitoriam ideo ſermonis huius exordio enarrare, quod idem in nobis nunc fieri videatur. Et alijs quidem feſtiuitatis verbis tantum modo cohortamur: hic & verbis & facto ſimul. Egregiũ ſanẽ & iucundum hodie omnium oculis exhibitum eſt ſpectaculũ. Plenum cõſolatione Euangelium audiuiſus. Quod ſi ingenui Chriſtiani ſumus, noſtrã exhortationem vtrunq; ducimus, non ſolum Euangelium, verumetiam ſupplicationem. Neque hæc ſine ratione moneo. Inuenias enim qui vtrunque ſimul contemnunt. Sunt alij, quibus proceſſio hæc ambitioſum videtur ſpectaculum, quaſi ob ſuperbiæ pompam & oſtentionem inſtituta ſit, eoq; plus mundo quã Deo placere ſtudent. Taceo interim plures eſſe, qui erga ſacramenti huius maiestatem nec fide accendantur, nec pietate moueantur, & quo ſe hodie magis cernuos in ſupplicatione oſtendarunt, eo maiore impietate reliquo totius anni tempore iſta & negligunt & contemnunt. Iam verò non hoc veteres ſupplicationis illius inſtituto quæſuerunt, vt oſtentioni ſeruiret inani, ſed quod Annibal ſpectaculo ſuo, hoc nẽpe Eccleſia iſta ſupplicatione vult. Adhortari atque animare, vt fide in Deum fortius perſtemus, vt pertinaciori virtute hoſti noſtro nos opponamus, vt minus mortem aliaque aduerſa timeamus. Quod ergo Annibal militibus ſuis locutus eſt, idem ego hic cunãtis in vniuerſum Chriſtianiſ loquor. Si integrum eſt ò fratres cor veſtrum erga Deum, ſi id animus loquitur, quod corpora hodie cernua oſtenderunt, vicimus, imò vero ſcælices beatique ſumus. Quid enim totus hic orbis damni inferet, ſi ita in fide Religionẽq; cõcordes ſumus, quales nos in hodie in ſupplicatione publica exhibuiſus? Quã cladẽ Diabolus in nos inducet, ſi ita vt hodie in diuinorũ operũ conſideratione Deiq; laudibus perſeuerauerimus? Quomodo mors ceteraq; aduerſa, ita ſemper in tãti Sacramẽti memoria perſiſtentes territabit? Videtis ergo, opinor, qua ratione ipſa etiam ſupplicatio hodierna, quam alij, vt vanam ſuperſtitionem damnant, nobis commodare poſſiti

quan-

quanto magis Euangelium, ipsiusque Sacramenti institutio? Sed quid his immoror? Sic festiuitas isthæc instituta, sic scripturis, cōcionibus cēmonijsq; ornata est, vt merito exulemus Christiani: quanquā vt nūc sunt hominū mores & flendum erit. Nū nunc de illis dico, qui hanc festam diem planē reijciunt. Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt iudicare? Iudicem Deum habent, cui rationem reddent de quocunque cūm factō tum verbo, siue illud bonum, siue impium. De nobis ipsis loquor, qui hanc festiuitatem celebrare nō recusamus, qui diuersos sanē honores huic Sacramento impendimus. An igitur non est res mirum in modum miserranda, illa nos habere bona, tamen omnino non aut certē rarissimē ijs vti? An non dignum omnium risu, ita nos festos agere dies, ita multum circa hoc sacramentum turgere pompis, nec vnquam tamen quid hæc ipsa sibi velint cogitare? An non est contemptus, per omnes plateas sacramentum hoc propter omnium fores deferri, a nemine tamen recipi. Iam verō id Deo in nobis placeat, impossibile est. quid illis contigerit

1. Cor. 5. qui olim dicebant: Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. Iterū ergo mihi de hac solēnitare dicendū est, si quō tandē modo expergisci, & serio erga hoc sacramentū affici poterimus. Ac principio quidē nō ignoro multa de hoc festo dicta atq; scripta esse, nec solū multa verūetiam varia, & sibi inuicē admodū dissimilia: nō tū meum propositū est hic enumerare, neq; enim tēpus sufficeret. Et sanē ita insulsē quidā de eo dixerūt scripseruntq; idēque nūc faciunt, vt tædeat ijs earum disperdere tempus, nempe non ignorantes conuenientiora. De flendū tamen est, tot dissensiones ex hoc ipso Sacramento enatas esse, quod alioqui fidei summæque nostræ spei seruare potuit. Sed hæc malignus ille spiritus, assiduus sempiternusque salutis nostræ hostis excitat, vrget, promouet. Nostram ille naturam ad curiositatem nouit pronam, eoque curiosa & in disceptationē controuersiasque pertinentia affert, vt vtiliora magisque necessaria postponamus. Nouimus cogitationes eius, inquit Apostolus: vtinam dolos imposturasque illius altius consideraremus. Quid igitur de Sacramento hoc scriptura loquitur? De

Matt. 26. hoc ipso ergo loquar. In Matth. ita legimus: vespere factō discum.

discumberebat cum duodecim: & cœnantibus eis, accepit panem Iesus & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait Accipite & manducate, hoc est corpus meum. Paulus sic habet: Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est. Quoniam vnus panis, & vnus corpus multi sumus omnes, qui de vno pane & de vno calice participamus. In Euangelio hodierno sic legimus: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Dauid ita testatur. Memoriam fecit mirabiliũ suorũ, escam dedit timètibz se. Hæc omnia de Sacramẽto nostra dicta scriptaque sunt, vt nulli dubium sit, magnum aliquid in eo situm esse. An tibi indignum forte videbitur toto anno vel semel illud in memoriã reuocare? Et quod illi considerationi tempus hoc ipso aptius est? Superiore dominica de regenerationis lauacro dictum est, quod sit veluti ianua ad Christianã Religionẽ, & quod nemo regnum Dei videre possit, nisi natus fuerit denuo ex aqua & Spiritu sancto. Quæ autem vtilitas est nasci vitamque accipere, nisi quã ratione eadem conseruari possit, non? Iam verò quemadmodum nemo hac vita fruitur, nisi prius nascatur, ita nemo eandẽ conseruat, nisi cõuenientibus cibus vtatur. Quod si igitur omnibus necessarium est, notam cœlitus vitam accipere: erit haud dubiè non minus necessarium, singulari cœlitus cibo ad acceptã vitæ conseruationem vtĩ. Huic rei præsens seruit festiuitas, quæ ipsum demonstrat cibum, quo spiritualis vita conseruanda est. Et qua meliori ratione ordinari hæc instituique possent? Vtique omnibus animantibus hanc primam natura curam indidit, vt mox nata, quomodo adeptam tueantur vitam, quærant. Tum Ioannes duo illa connectit: Hic est, inquit, qui venit per aquam & sanguinem Iesus Christus. Non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Quæ primũ quidem de persona Christi possunt intelligi. hic venit in aqua & sanguine, hoc est, baptizari voluit, deinde & mori. Omnia nostri causa. Deinde etiam intelligi possunt de precipuis illis sacramentis, per quæ Christus potissimum ad nos venit. Aqua baptismum, sanguis verò altaris sacramentum significat. Per aquam, hoc est in baptismo vitam largitur: per sanguinem, id est, per altaris sacramentum datã vitam cõ-

L seruat

Ioan. 6.

Psal. 119.

Ioan. 3.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 3.

feruat. Hæc enim duo præcipua sunt sacramenta, quibus salus nostra consistit. Nunquid ergo rectè aliud sequitur, nobisq; gradatim proponuntur? Si superiore dominica de baptismo audiimus, merito hic de hoc sacramento docemur. Quid ergo in hanc festiuitatē inuehimur, quæ ideo instituta, est, vt spiritualemente ob oculos habeamus cibū, quo spiritus vita in nobis conseruanda est. Illic inuehamur, ac conqueramur, si quādo hic cibus detraheretur nobis. Id quod multi nostro seculo accusant: nempe Laicis detineri alteram sacramenti speciem. Hinc ergo opinor, videre licet, iustā huius festiuitatis causam esse. Hæc summa est, vt cum festiuitatis, tum ipsius etiam sacramenti verum vsum apprehendamus. Hic ergo non solum apertis oculis circumspeciamus, verumetiam mentes in eas res, quæ hodie nobis considerandæ proponuntur, excitemus, quo suo etiam tempore desiderium fruendis illis mentes nostras occupet. Nec id sine causa dico. Adhuc in deserto sumus, longa nobis via restat. Tum nec Satan cum sua Isabel, hoc est mundo, insidiari non cessat. Quod si propterea deficere noluerimus, porrectum à D E O cibum arripiamus. Sic enim Dauid loquens ait: Misericors & misericors Dominus escam dedit timentibus se. Quæ verò esca illa? Caro mea, inquit Christus, verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Sed hic non tantum in externum sacramentum contuendum est, sed totus Christus, quem fide sumimus, inueniendus. Hic noster, quem Deus dedit, cibus est. Non Moses, inquit Christus dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cælo verum. Sed ideo hunc panem Deus præcipue ad spiritualis vitæ in nobis conseruationem dat. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo, imò habet vitam æternam. Vides ergo virtutem & fructus huius cibi: vides, inquam, quod longè ab alijs diuersus cibus est. Magnificè quidem magni illius Afluere Regis apparatus splendidus, celebre illud conuiuium, describitur: sed sumptuosa tantum fuerat ostentatio. Ideo enim tantum dispendium fecit, vt diuitias gloriæ regni sui ostenderet. Ita etiā Tertius Regū liber describit sumptus, quos Regalis mēsa Salomonis quotidie

3. Reg. 19

Psal. 110.

Ioan. 6.

Ibidem.

Ester. 1.

3. Reg. 4.

die

die requirebat. Sed inutilis sumptus ille erat, quo ita subditos aggrauauit, vt postea de eo apud filiū eius pro mitigatione supplicarent. Ita deniq; Baltasari Regis Babylo-
 niæ conuiuia descripsit Daniel, sed quæ sortita sint exitū, 3. Reg. 12.
Dan. 5.
 manus illa in parietē scribens indicat. Ita postremò ipse etiam Deus murmurantem in deserto Israël coturnicibus cibauit. Ita Israëlita manna vescebantur. Sed quid Scriptura ait: adhuc, inquit, escæ eorum erant in ore ipso-
 rum, & ira Dei ascendit super eos. Ita ijdem cibum habebant manna. Sed quid Paulus dicit? Non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. Ita etiam nūc sua mundus frequentat conuiuia, quæ sæpissimè peccatum augent, damna inferunt, stomachum grauant, substantiam enervant, caput lædunt, vitam breuiant, vt interim alia multa inde nascentia taceam. Hoc solum conuiuium, quod CHRISTVS apparauit nobis saluificum est. Qui manducat hunc panem, inquit, viuet in æternum. Infelices Ioan. 6.
 nos, qui tantam gratiam non agnoscimus, tantis bonis nō vtimur, tantamque Dei gratiam non magnificamus. Eia ergo vel hoc solum quid Dauid de hoc conuiuio canat, consideremus. Dominus, inquit, escam dedit. Non quiuus Dominus, sed misericors & miserator. Vide quibus propheta hic vtatur verbis. Nunquid vel hæc sola animos nostros ad amorem desideriumq; mouēt? Si enim Dominus hanc escā dedit, egregium quid & excellens esse nemo sanè dubitat. Tum verò si idem hic Dominus misericors est, haud dubiè omnium vtilitati hoc dato consultū voluit. Si enim officeret incommodaretq; , profectò qui dedit, misericors non esset, sed Tyrannus. Quare si Deus hanc escam dedit, nemo & salutiferam & vtilem esse dubitat. Si enim parentes filiis nostris nihil nociui malūe damus, quomodo nō etiā Deus dabit Spiritum bonum petentibus se? Vis autem & qualis sit cibus, nosse? Audi quid consequenter Propheta de Deo, atq; hac escā addat. Memoriam, inquit, mirabilium suorum fecit. Audis quia memoriale sit omnium mirabilium: quæ ab initio hucusque fecit Deus, præterea ipsā etiam escā quam dedit, mirabile deitatis factum est. Id quod cum breuitate docebo. Principiò enim, nunquid vbique Scriptura magnificè CHRISTI dilectionem prædicat? Cum dilexisset

Ioan. 13. set suos qui erant in mundo, in finem vsque dilexit eos.
 Gal. 1. Et Paulus: dilexit nos, inquit, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et iterum dilexit me, inquit, & tradidit semetipsum pro me. Et: dilexit nos, & dedit consolationem eternam & spem bonam in gratia. Cuius quidē dilectionis quid nos rectius præter hoc ipsum Sacramentum admonebit? Hic enim apertè videmus quantum in nos ipse impenderit. Hic corpus, quod pro nobis in mortem tradidit: hic ille sanguis, quem pro nobis effudit. Quibus qui non admoneri potest dilectionis illius magnæ, quo alio modo admoneri possit, non video. Per se ipsum sanè rarò aut nunquam illius recordabitur. Igitur sacramentum hoc memoriale mirabilem Dei dicitur. Ad hæc & eorum memoriale est, quæ Christus docuit. Docuit verò nos obedientiam erga Deum, patientiam in cruce & afflictionibus, amorem, beneficentiam erga fratres: docuit, inquam, hæc non verbis tantum, sed et exemplo suo. Iam verò eorum omnium nos admonet hoc sacramentum: nempe, quales esse nos deceat erga Deum in obedientia, quales in cruce, quales in fratres. Hic enim maxime consideramus, quam in passione sua Christus exhibuit obedientiam, patientiam, & dilectionem. Primum, nempe obedientiam, erga Deum: secundum, scilicet, patientiam erga semetipsum: tertium, nimirum dilectionem erga proximos nostros: quo merito pudeat nos, in hoc sacramentum oculos conuertentes. Pudeat, inquam, nos, tantæ inobedientiæ in Deum, impatientiæ erga persecutores, & indolentiæ erga proximum. Non dubito quin idē Sacramentum eius farinæ plurimarum rerum nos præterea admonere possit, si tantum diligenti illud indagine scrutari voluerimus. Sed ea de re hæc dixisse sufficiat. Nunc illud quæramus, quomodo in seipso etiam mirabile Dei opus sit. Certissimum autem est mera hic esse Dei mirabilia, siue primam eius institutionem, siue consecrationem, siue etiam perceptionem considerauerimus. In institutione enim mirabilia diuinæ sapientiæ opera videmus, nempe quod tam grata hanc medicinam ad languentium dispositiones temperatura miscuit. Omnium autē vox est, primum hominē in vetito cibo offendisse, propterea quod plus serpenti quàm Deo crediderit. Aduersus
 huius-

huiusmodi peccatū hunc Deus cibū per Christum ordi-
 nauit, vult etiā nunc suo verbo quā nostrā rationi cre-
 damus magis. Et quidem ita fiat oportet. In hoc enim sa-
 cramento, oēs sensus nostri exteriores, solo auditu exce-
 pto, falluntur. Vt olim Isaac Patriarcham præter auditum
 cæteri sensus fallebant omnes. Vox quidem Iacob: ma-
 nus verò, manus Esau, ita & in hoc Sacramento. Nihil sa-
 nè præter panem videmus, præter panem nihil vel gu-
 stamus, vel olfacimus, vel etiam contingimus. Ex solo
 verbi Dei auditu, corpus Christi esse audimus. Et hæc
 diuinæ in sacramento mirabilia sapientiæ sunt. Porro in
 consecratione eiusdem alia mirabilia consideramus, ni-
 mirum mirabilia diuinæ omnipotentiae, quam licet sæpe
 Deus, mutatis creaturis ostenderit, cū Israëlī aquam de
 petra durissima produxit in deserto, nihil in petra siue
 quod ad substantiā siue quod ad naturā & formā. Prius e-
 tiā cū amarā aquam in dulcē & potabilem conuerteret,
 substantia quidem aquæ mansit, sed accidens amaritudo
 conuertebatur in dulcedinem. Postea cū Christum aquam
 mutauit in vinū, substantia simul & proprietates aquæ ver-
 tebantur in substantiā atque naturā vini. Hic verò nouū
 quid docente Euangelio intelligimus, nempe, substan-
 tia panis vertitur in substantiam corporis Christi. Acci-
 dentia vero panis, vt albedo, olfactus, gustus, perman-
 ent. Et hæc mirabilia sunt diuinæ omnipotentiae. Po-
 stremo verò in perceptione sacramenti huius bonitatis
 diuinæ mirabilia considerantur, quod seipsum nobis po-
 pulis suis manducandū dat. Sanè nullus sub sole tā cele-
 ber populus, quæ habeat Deos appropinquantēs sibi, si-
 cut Deus noster adest nobis. Sed tū maxime huius boni-
 tatis in hoc Sacramento videbis mirabilia, si varios inde
 nascentes fructus consideraueris: nempe, quòd per illud
 Christo primum, deinde Catholicæ Ecclesiæ incorpora-
 mur, denique etiā aduersus omnes aduersitates cōfirmamur.
 Hinc ergo facile est colligere, qualis hoc sacramen-
 tum sit esca, quā meritò illud dicamus: Sacrum conui-
 uium, in quo Christum sumimus, eiusque gratiam susci-
 pimus, memoriam passionis recolimus, & futuræ gloriæ
 pignus accipimus. Gratia Dei nobiscum, vt hæc cogite-
 mus sedulò, Amen.

Gen. 3.

Gen. 27.

Exod. 17.

Exod. 15.

Deut. 4.

L ; SER-

SERMO QUINTVS.

*In historiam Danielis, quem dominus
per prophetiam in lacu leonum
cibauit. Daniel. 4.*

Sap. 16.

Cum mecum, quid hæc festiuitas velit, cur credentibus feriari indictum sit, diligentius perpendo, nescio, quo meliore modo hunc sermonem exordiar, quam exclamatione illa, aut potius gratiarum actione, quam heri sacerdotum chorus Deo cecinit: O quam suauis est Domine spiritus tuus, qui ut dulcedinem tuam in filios demonstrares, pane suauissimo de cælo præstito esurientes replens bonis, fastidiosos diuites dimittens inanes. Hæc verba plenis vocibus decantata sunt heri in vespere, ad excitandas omnium mentes in consideratione diuinæ omnipotentiae, in admirationem diuinæ sapientiae, & considerationem diuinæ munificentiae, imò etiam ad gratias agendas pro omni bono, gratia atque dono, quorum hæc nos solennitas admonet. Id, inquam, quæsumus est hic enarratis verbis. Et sanè ea ipsa sunt, quæ præfens à nobis postulat festiuitas, & tū de. nū. piè recteq; celebrata erit, quando pro se quisque dicere potest, corde, inquam, atque animo admirari potest. Quæ Domine operum tuorum maiestas est, quam mirabilia sunt iudicia tua Domine Deus, quam immensa est tua munificentia, quam speciosa sunt dona tua in hoc sacramento, quod nobis miseris fameq; pressis filiis tuis spirituale cibum, per Christum filium tuum demisisti cœlitus? Quisquis hæc corde oreq; dixerit, rectè hanc festiuitatem celebrauit. Hæc enim instituti huius ratio est, ut omnipotentem virtutem, incomprehensibilem sapientiam, ineffabilem amorem, & omnium excellentissima dona Domini & Dei nostri cōmodius agnoscamus, magnificemus, exaltemus, laudemus, & prædicemus: ut eo fortiores in fide, firmiores in spe, ardentiores in charitate, tandem etiam feruentiores in oratione, promptiores in obedientia, æquanimiores in cruce efficeremur. Hæc, inquam, huius solennitatis ratio est. Sapiens quidem ille hæc eadem in viliori, nimirum manna, quærit. Sed nec solus ille. Idem enim antè illum in Moysè videre est. Mirum sanè quo ille verborum exquisitissimorum splendore cœlestem illū panē prædicet.

Deut. 8.

Vocat

Vocat panem angelorum, panē cœli delectabilem, & omnis etiam saporis suauitatem habentē, escam qua filijs suis Deus dulcedinē suā voluerit ostendere, vniuscuiusque non necessitati modō, sed & voluptati deseruientē. Et quæ tam multarum appellationum intentio, quid his quæsiuit, nisi vt sui seculi credentes diuinæ illius, quā in māna cognoscerēt, potētia, sapiētia ac bonitatis cōsideratione eiusmodi Deū cōfiteri, venerari, colere atq; prædicare mouerentur incitarenturq; Idē David in Psalmis egit In Deutē. Moses Dei populū admoniturus eorum, quæ Dominus inter ipsum fecisset, ante oīa Mannæ meminuit: Recordaberis, inquit, cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus. Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu & patres tui, vt ostenderet tibi, quod non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Quod si veteris testamenti populus Mannæ illius sui toties, tam multis verbis, & lōgo post tēpore, quam dari desuisset, vt in eo Dei omnipotentia, sapientia, bonitatisque recordarentur, vt fidem suam confirmarent, vt sese ad omnis generis pietatem excitaret, admonendus fuit: quanto æquius Christiani nostri Sacramenti longē præcellentioris panis, in quo ipsum Deum, Dei que virtutem, sapientiā, bonitatemque multo rectius clariusque, quam illic in Manna cognoscimus, admonemur? Quid enim Manna, si ad hoc sacramentum æstimetur? Patres vestri, inquit Christus Iudæis loquens, manducauerunt Manna, & mortui sunt. Et: Non Moses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panē de cœlo verum. Et iterum: Operamini cibū qui non perit, sed qui permanet in vitā æternam, quem filius hominis dabit vobis. Hunc enim pater signauit Deus. Illic figura tantum & vmbra fuit, hic lux & ipsa est veritas. Nemo igitur, nūc nos denuo sacramenti nostri admoneri miretur, nemo id inane quid aut iniquum arbitretur. Si enim ille populus, quod multis parafangis minus erat, tanti æstimauit, toties cōmemorauit, tam magnificē prædicauit, cur nobis non liceat facere idem in eo quod maius est? Quod si tantum illo tēpore, dum illud vessebantur, prædicatum fuisset Manna, fortē & nobis sufficere cogitarem, si tantū Cœnæ dominicę,

Sap.6.

Psal. 77.
Deut. 8.

Ioan. 6.

Ibidem.
Ibidem.

Exod. 16.

hoc est, cum omnes sacramento nostro cōmunicare cōsueuimus, eius admoneremur tempore. Sed quia apertissimē constant, cessante Manna, memoriā tamen eius perdurauisse, & veluti ingens Dei opus, vti re vera erat, diuulgatū fuisse omnibus, non verbis modo, vt demonstratū est, sed & factis (veluti cum Moses Aaroni mandat, vt sumpto vase mittat ibi Man, quantū Gomor capere possit, reponatque in Arca reclusum intra tabernaculū domus Dei, ad seruandū in generationes sempiternas) sanē non est quod quis miretur, nostrum hoc sacramentū nō illo solū tēpore, quando secundū corpus illud vescimur, verumetiam hac ipsa festiuitate, quibus licet modis, in memoriam reuocari, imō in Ecclesia asseruari ob memoriam indelebile: idque eo maximē, quod non ignoremus, aut certē ignorare non debemus, ita voluntatē postulare Christi, non modo secundum corpus, & semel tantum quotannis, verumetiam spiritali modo, & quotidie corpus, sanguinem suum percipiamus. Hoc est autem spiritaliter manducare hunc, obedientiam & dilectionem eius cogitare: quarum illam erga Deum, hanc hominibus exhibuit, cū sua se sponte in mortem tradidit: & quod pro nobis passus sit, corpus suum in nostram redemptionem impenderit, sanguinem suum in ablutionem delictorum nostrorum effuderit: & denique in hoc ipso exultare. Sed & hunc eundem pro nobis crucifixum Christum fide, spe, & charitate apprehendere, quicquid de dilectione Dei Scriptura tradit, toto pectore credere, quod nos quoque eorum in numerum asceiti sumus, pro quibus Christus eam mortem subiit, confidere: ideoque plena fiducia illi adhærere, ipsum prædicare ac venerari, omne nostrum in eum desiderium conuertere. Hoc est Christū spiritaliter manducasse, id quod maioris sanē ponderis est, quàm corporaliter tantum hoc sacramentum vesci. Quare, si peculiare tempus corporali manducationi illius sacramento institutum est, cur non etiam spiritali eiusdem sacri communioni suum attribuendum tempus est? Fit ergo hoc ipsum hodie, & quidem hoc maximē nunc facere exercereque nos necessum est, si tamen ex hac festiuitate fructus aliquis expectandus est: Proinde copiosius aliquanto de hac ipsa festiuitate dicendū mihi est, placuit.

placuitq; veteris testamenti historiam, non inconuenientem proposito meo, in medium adferre, eamq; qua potero breuitate discutere, in ea etiam hunc sermonem cõcludere. Est autẽ illa Danielis plena miraculis histõria, quẽ Dominus per Prophetam cibauit & cõseruauit. Hęc tradit, Danielem prophetam Domini innocentẽ & indemnatum in lacum leonum Babylonie proiectum fuisse, vt ibi discerptus à leonibus periret. Gratus enim & charus Regi, aulicorum ac primorum in esconcitauit inuidiam, qui non ferentes exotici hominis fidem tantum apud Regem mereri gratiæ, hoc damnabant & accusabant, quod rectius & laudassent & secuti fuissent: Orare eum Dan. 6.
 quotidie ter ad Deum suum, confringere idola Bel incusant: nempe inimici æquitatis, in primis Satan tantam Dan. 14.
 viri probitatem abolere ita laborant, vt licet faueret rex, tamen quia sibi domuiq; suæ imminens, si non damnaasset, periculum timebat, leonibus discerpiendũ adiudicauit, non diffidens hominem innocentẽ mortis posso effugere periculũ, contra quem, non dictante Iustitia, sed metu concitante, mortis protulisset sententiã. Deus tuus, Danielem allocutus ait, quẽ colis semper, ipse liberabit te. Et sanẽ verum hunc iniqui Iudicis sermonem fuisse postea probauit euẽtus. Permisiit Deus impios delatores cordis sui exauari desiderio, impiæ volũtati insignem pietate virum tradidit, vt in eo quod vellẽt, facerent. Interea tamen suam quoque non obscure ostendebat gratiã. Si inuidebant Danieli Regis fauorẽ, inuiti etiã cogebantur agnoscere quã in ipso erat Dei gratiam, qui & defensor & adiutor astitit, cum rex saluare non potuit: mō sua ipsorum cū temporali, tum sempiterna perditione, non Regis solum, verum etiam Dei iram experiri & sufferre cogebantur. Hucusque hęc histõria in sexto cap. Danielis descripta est: nihil tamen adhuc, quod huic festo conueniat, in ea narratum est. Verũ consequenti narratione, hęc eadẽ histõria repetitur, sed & aliud ibi recensetur miraculũ, quod Deus Danieli inter leones posito exhibuit & hoc ipsum huic diei cõuenit, diuinæ nos cõsolationis in hoc sacramẽto admonẽs. Quæris quale sit illud miraculũ? Refert Scriptura, cum Daniel in locũ leonũ missus esset, fuisset Prophetã nomi Dan. 14.

ne Abacuc in Iudæa, quæ messoribus suis in campū cibos
ferentem Angelus Domini acceptis capillis capitis sui,
per aëra in Babylonem ad locum leonū, in quo sedebat
Daniel pertauit. Ab hoc Daniel accipiens prandiū, non
hos in vsus paratū surgens comedit, gratiasq; Deo egit.
Hæc, inquam, Scriptura illic enarrat, conueniuntq; huic
festiuitati, imò quasi figura sunt eorum, quæ hodie in
nobis per hoc sacramentū operatur Deus. Quid Daniel,
nisi quilibet credentium? Quid locus ille, siue leonū ca-
uea, nisi lachrymarum vallis in qua terrifica omnis gene-
ris monstra sunt? Quid verò cibus ille, quem Deus per
Prophetam suū ad nos mittit, præter verbum, & sacramē-
ta eius, maxime tamen hoc, de quo hodie nobis Ecclesia
loquitur? Rectè ergo Prudentius nostræ religionis poëta
Christianus, hoc sensu eam historiā tam exquisitis ver-
bis explicuit, vt conuenientiorē optauerim nullā. Hunc
& ipse sequar, nihil moratus, quod in Iudeorū Biblijs nō
habeatur ista historia, nec recipiatur. Sufficit enim huic
instituto meo, quod publicè in Ecclesia legitur, & quod
alij ante me inde tā disserendi materiam sumperūt, maxi-
mè verò quod nihil in ea sit fidei nostræ contrarium, ni-
hil repugnans. Potuit hæc hisq; maiora Deus noster:
Eliam per coruos quotidie panem carnesq; adferentes
cibavit: Cur igitur non etiam per Prophetam è Iudæa
Danieli in Babilone sedenti cibos mittere potuisset? Ag-
gite ergo videamus, qua ratione Prudentius hanc histo-
riam ad spiritualem escam ac consolationem, quā Deus
in tribulationibus positis largiri & conferre solet, rese-
rat. Principiò igitur occasione à corporali cibo sumpta,
quomodo pro corporis etiam refectione laudes Deo di-
cendæ sint, docet. Pastis (inquit) visceribus, ciboq; sum-
pto. Quæ lex corporis imbecilla poscit, Laudemq; lin-
gua Deo patri rependat. Hoc primū Poëta veluti funda-
mentum ponit, & in minori, quid in maiori præstandū sit,
monet. Mox enim omisso corporali cibo ad spirituale
escam transiit, vbi ipsam quoque Danielis historiā ex-
empli loco ponit, Sed nos tu gemino fouens paratu, Ar-
tus atque animas vtroque pastu Confirmas pater, ac vi-
gore complex. Sic olim tua præluces potestas inter rau-
tisonos situm leones: illapfis dapibus virū refouit. Illū
fusi-

3. Reg. 17

Prudent.

fusi-

fusile lumen execrantem. Et curuare caput sub expo-
 lita aëris materia nefas putantem. Plebs diræ Babylonis
 & Tyrannus morti subdiderant: feris dicarant sæ-
 uis protinus haustibus vorandum. His addit exclamati-
 onem festiuā: O semper pietas, fidesq; tuta, Lambūt in-
 domiti virum leones, in pactumq; Dei tremunt alumnū.
 Astant cominus & iubas reponunt. Mansuescit rabies
 fameq; blanda, Prædā rictibus labunt incruentā. Postre-
 mō ipsum factum describit, Angelum atque Prophetam
 officia sua præstitisse, dum Angelus Prophetā portauit,
 Prophetā cibos attulit, Danieli ab utroq; ministratū est,
 qui & ipse Dei factū agnoscit. His sumptis Danielus ex-
 citauit in cælum faciē, ciboq; fortis. Amen reddit, Hal-
 leluiah dixit. Hęc omnia ergo ad nostrā doctrinā, spē, &
 exēplum scripta factaq; sunt. Nos Daniel, nō qualis iam
 in cœlesti Ierusalem, sed qualis tum erat in Babylonia,
 vbi non hominibus solū odio habitus erat, verumeti-
 am feris indomitis vorandus proiectus est. Nos, in-
 quam, ille Daniel sumus, imo verō esse debuimus, pu-
 ta, sic illuminati in agnitione Dei, ita fortes in fide, ita
 seduli in oratione & diuino cultu, tam casti vita in mun-
 do, tam humiles erga Deū, tam patientes in omni aduer-
 sitate. His coloribus Daniele scriptura depingit. Hęc
 illa ipsa, quæ decent Christianos omnes, sunt. Et sanē, si
 tales Danieles essemus, non minus nobis præsentē Deū
 experiremur, quā suo tēpore Daniel. Babylon mundus
 est, in quo per omnē vitam peregrini, imō captiui in mi-
 serijs sumus. Vera patria nostra cœlestis Ierusalem, non
 terrenus, sed spiritualis paradisus, ex quo peccatum nos
 profligauit. Promissione tamen accepta speramus, nos
 illuc reduces reuersuros, sed non nisi peractis septuagin-
 ta annis, hoc est, vitæ huius tempore. Interea sub ama-
 ris Babylonis salicibus sedemus, in multa, quam Deus
 super nos induxit, tribulatione, in qua tamen perire nos
 nō permittit. Babylon mundus non solus impijs homi-
 nibus, verumetiam immanissimis leonibus nobis insi-
 dianibus plenus est. Duplex tentationum genus, inter-
 nā, externā: corporis, & spiritus. Vtrunq; genus Dauid
 expertus est. Ferre enim eū volebant homines, deuora-
 re volebant leones. Nec verus Christianus quisquā est,

Hier. 29

Psal. 136.

qui

2. Tim. 3.

Ioan. 15.

Math. 10.

1. Pet. 5.

2. Reg. 14.

qui non vtriusq; generis tribulationes cum ab hominibus, tum ab impijs spiritibus sentiat & sustineat. Quicunque enim hic pie volunt viuere, inquit Apostolus, persecutione patietur. Et Christus, si inquit, mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Quam porro venenatum, quam insatiabile mundi sit odiu aduersus pios, pulchre Prudentius indicat: Vexamur (inquit) premimur, malis rotamur, oderunt, lacerant, trahunt, lacesunt, Iuncta est supplicij fides iniquis. Si quis vspiam verè Christianus est, si quis se huic mundo conformare nolit, quotidie ea his & maiora & immitiora experitur. Tolerabilia tamen hæc forent omnia, quod quidem externa tantum & temporalis illa calamitas est, nihil incommodans animæ. Mundus bona eripere, corpus in Crucem agere, vitamque potest adimere: quod præterea possit, nihil est. Sed habet præterea Babylon leones immanissimos, non corpus solum infestates, verumetiam animæ insidiantes, nimirum Spirituales tribulationes, quas aduersum nos impius Spiritus excitat. Ille enim leo, ille immanis ac sæuissima bestia, quæ circumfremit, & vorare tentat, Insanus acuens furore dentes: nempe mortem, peccatū, Infernū: his dentibus inuadit nos Leo, iugulumque petit: commissis nos territat, territat morte atque inferno, quorū aliud alio terribilius est. Quid autē conscius sibi peccator insurgente leone & aduersus se ferale dentes aciente, potest, nisi exhorrescere, & cōtremiscere? Quam sæuissimā horribilemque trucidationē in orbe excitauit Morte. Neque enim quicumque illius manus effugere potest, cum omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur. Quot hominū milia hæc bestia spiritali morte peccati iugulat? Quot deuorat & Inferno deglutit? Ecce hæc omnia dū in mundo sumus, expectamus, incursionem cum impiorū hominum, tum etiā infernaliū leonū vix evitamus. Et hic quidem Daniel in leonum cauea iacet: cū spirituales tentationes ita aduersus ynū aliquem hominē insurgunt, vt simul vnaque vice ante oculos videat mortē, quam euitare non licet: peccatū quod fecit: & infernum quē meritis est. Hic sanē non minori auxilio consolationeq; opus est, quàm Danieli in leonum lacu posito, alioqui enim aduersus

uersus

uersus hunc infernalē leonē, imò tot immanissimas cōtra bestias minimè perstabit. Sed quis certior Deo in his omnibus anxietatibus defensor? Tu nos tristifico velut Tyranno, Mundi scilicet impotentis actū, Conclusos regis & ferā repellis. Quomodo id fit? Sacris nos reficis cibis ab alto. Quales verò cibi illi? Nil est dulcius, aut magis saporū, nil quod plus hominē iuuare possit, quā vatis pia praeinentis orsa. Hic ergo cibus, quem in lacu Leonū positis nobis Deus per Prophetas suos mittit, S. S. verbum eius. Nullā nos hac parte inopiā premere permittit. Id quod vnicū illud est, quo in omni tribulatione corporali atque spiritali nos conseruare possumus. O quot milia hominū infernalis haec bestia iam olim deuorasset, hunc si non habuissent cibū: imò verò quis nostrū nisi consolatione ac virtute ex verbo Dei concepta immanissimā beluæ vires posset discutere? Magnū sanè & egregium quid per se est, quod verbū hoc suum Deus semper ad nos mittit. Maius verò est, quod etiam Sacramenta sua, maximè verò illud corporis & sanguinis Christi coniungit verbo. Id quod duplici nos consolatione reficit. Quicquid enim in verbo Dei promissum est, hoc ipsum videmus, habemus, contrectamus, posidemus, ac fruimur in hoc sacramento. Et quid Babylon, mundus cū suis Tyrannis, imò inuidis hominibus, immanissimisq; feris dāna inferet, cū non solum verbū Dei legimus, & audimus, verumetiā Christum ipsum sempiternū & substantiale Dei verbū, in hoc Sacramento percipere possumus? Quid aduersus Christū Deum Diabolus, quantūlibet fortis? Confidite, inquit, ego vici mundū. Quomodo obesse peccatum, mors, infernusque possunt, vbi corpus pro totius mundi peccatis immolatum, & sanguis pro omniū delictis effusus est, imò vbi humanitas Christi Deū reconcilians, & imprimis deitas Christi est, qui peccatū, mortē, infernūq; deuicit? Hic ergo cibus quem Deus largitur. Cibus, inquam, quem principio quidē Christus messoribus, hoc est, Apostolis suis, quos ipse mellores vocat, coxerat. His primū ad virtutem consolationemque hoc sacramentum dedit. Sed non illis tantū: Nam & nobis eum quotidie porrigit per Prophetas suos, ministros Ecclesiae,

Ioan. 16.

Ioan. 4.

Matt. 26.

Ioan. 20.

Ecclesiæ, quibus præceptum est, ut sumant, & dent ceteris. Horum officium est, Evangelium prædicare, sacramenta administrare, idque sine intermissione, dum in Babylone, in mundo, & regno Satanae, inter impios homines, immanissimosque leones sumus. Hoc enim nos conferuare potest. His sumptis licet insolens potestas prauum iudicet, irrogetque mortem, impasti licet intuatur leones: Nos semper Dominum patrem fatentes: In te Christe loquimur vnum. Constaterque tuam crucem ferentes. Ecce hoc modo prius ille Prudentius hanc Danielis in leonum caueam positi historiam, & cibos per Prophetam allatos explicuit. Et quid huic festo convenientius esse posset? Ipsa enim & genuina intentio est, non solum huius festi, verum etiam ipsius ad eum sacramenti. Ne ergo contemnamus rem ita necessariam: potius verò gratias agamus, qui tam pie nobis prouidit, Deo, potius cum tota piorum corona hoc sacramentum veneremur, magnificemusque, atque omni tempore spiritualiter tantum per fidem, & iugem meditationem suscipiamus. Precemur Deum, ut semper hunc nobis panem det, ne deficiamus unquam, aut succumbamus. Sed hoc quoque studeamus, ut veri Danieles simus atque dicamur, qui corpore quidem in Babylone in mundo sumus, affectu tamen semper celestem suspiremus Ierosolymam, quotidie precemur Deum, illique soli adhærescamus, nec eo minus irreprehensibiles in mundo viuamus. Talibus enim hominibus suos Deus largitur cibos, tales etiam digni sunt diuina consolatione. Deus Opt. Max. ita hic in terris hoc Sacramento concedat uti, ut olim in æternum Christo frui liceat, Amen.

SERMO SEXTUS.

Præfens festiuitas historię cuiusdam veteris Testamenti, in qua Achab rex impius tam iniquus, tam etiā Tyrannicus contra iustum Naboth egisse describitur, non solum hereditatem & vineam, verum etiam ipsam vitam auferens, me admonet, sed per contrarium. Neque verò dubito, esse quosdam qui quomodo Christiana hæc & læta festiuitas tam impię ac tristi historię conueniat, mirantur. Vtique enim diuersa sunt, quę illic de Achab legimus, & quę hic de Christo. Ille alienis sua diripuit: Christus quod suum est pro nobis impendit, imò seipsam etiam dedit nobis. Achab

3 A. Reg. 21.

12. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

12. 13. 14. 15. 16.

Achab suam quæsiuit voluptatē, egestatem pauperes nihil moratus: Christus nostræ seruitutis utilitati, nihil pretij sui magnitudinem veritus. Ille trucidat innocuos: Christus etiā fontes redimit. Ille sequitia imperitauit: hic rexit misericordia. Vtiq; hæc dissimilia sunt, liceretq; nō immerito admirari, quomodo hæc festiuitas, illaq; historia cōueniant. Sed opinor hæc ipsam dissimilitudinem hæc festiuitatem nemini nō facere chariorem atq; iucundiorē. Quo enim prius audit Achab, quod tantam in suos ostendit tyrannidē, eō honorificentiora sunt, quæ hodie de Christo canuntur: Se nascēs dedit socium, conuēscēs in edulium, se moriēs in pretium, se regnans dat in præmiiū. Hæc gloria, hic honos Regis nostri est. Hac parte nemini vnquā celsit, nec cedit aliquādo. Longē alia res est in mundo, alia etiā videmus in Achab. Charior ergo nobis Christus noster esse debuit, gravior isthec festiuitas erit, in qua tāta Christi gratia nō modō verbis denūciatur, sed etiā factis quibuscūq; proponitur. Si dolendum est, iustū Naboth sub truculentissimo Tyranno Achab, nō solum vinea spoliari, verum etiā vita priuari, certē lætitiā dignum est sempiterna, quod Christus non solum vitam nobis, verum etiam propriam sempiternamq; hæreditatem confert. Huius fortē arram seu hypothecam petis? In hanc festiuitatem inspicere, contemplare hocce sacramentum. Quid enim hoc sacramentum, nisi certum & indubitatum sigillum est, quo Christus diploma hæreditatis cōfirmat? Quid, inquā, nisi certissimū futuræ felicitatis pignus est? Qua enim ratione Testamentū suū Christus confirmasset, obsignassetq; fortius, nisi S. S. corpore, sanguine, atque morte sua? Quod ergo nobis quoque firmitus æternæ illius hæreditatis pignus exhiberi possit, præter ipsissimum corpus & sanguinem, quo illa ad nos peruenit, ac parta est? An verō non est dignum lætitiā, si quis, quātā sibi pijsq; alijs omnibus hæreditatis ius, datis codicillis obtigerit, quā certum eius rei pignus acceperit, diligētius secū cogitauerit? Et quid hæc solennitas vult, nisi eiusmodi rerū nos admonere & veluti ob oculos depicta ponere? Decebat sanē nostra sponte & semper hæc cogitare, summamq; in eis voluntatem nostrā quærere, fidē etiā confirmare, ad Dei dilectionem

ctionem

Acto. 1.

tionem nosmet excitare. Sed, dolor, quis tam cecus, qui hac in re negligentia nostram non videat? Apostoli, & cum ipsis nascentis Ecclesie patres, quotidie hoc tractauerunt sacramentum, suamque in eo spem atque fortitudinem quaesierunt: Nos integro anno vix semel eius recordamur, adhuc rarius cogitaturi, nisi aliorum exemplis & admoneremur & compelleremur. Quid vero infelicius, quam multa possidere, quibus tamen uti pro voluntate non concedatur? Quis pauperior homine, cui dedit Deus diuitias, non tamen tribuit ei potestatem, ut comedat ex eis. Quid infortunatius quam primas ferre, nec semet accommodare posse ijs? Quid reprehensibilius, quam quod donatur, nolle accipere. Quid vesanius oblatum auxilium aspernari? An non haec nobis conuenire tibi videntur? Quis enim spiritualibus bonis opulentior nobis? Omnia nobis diuinae virtutis suae, quae ad vitam & pietatem donata sunt, Petro teste. Et Paulus, Gratias, inquit, ago Deo meo pro vobis, quia in omnibus diuites facti estis, ita ut nihil vobis desit in vlla gratia. Quot vero homines inter nos, qui suas ipsi ignorant opes? Quot, qui ne quidem cogitant spiritualia? Quot, qui donis Dei abutuntur. Quot denique, qui seipsos ijs nequissimè priuant? Cum ergo horum nouissimorum temporum, maiorem in credentibus humanam considerare licet negligentiam, quam in superiorum aetatum Christianis, nemo miretur nos tum verbis tum caeremonijs nunc quoque, quam olim, incitari atque impelli diligentius. Id quod propterea praefari placuit, quod non ignoro esse nonnullos, qui inutile institutum, hanc festiuitatem cum caeremonijs suis atque Ecclesiae traditione, autumant: minimè considerantes, ideo sic ordinatum esse maxime, ut negligentes admoneantur, suspicere, suasque opes Dei dona agnoscere. Ideo, inquam, haec festiuitas instituta est, ut commodè liceat perpendere, quid nobis in testamento hoc suo Christus ordinauerit, quod in hebdomada sancta fecisse non licuit. Ideo supplicationes frequentamus, ut palam in mundo coram Iudaeis, Gentibus, Turcis, atque haereticis profiteamur, quod minimè non solum fidei, verum etiam mundi iudicio minutissimarum rerum ad fidem pertinentium erubescamus. Ideo oblatum nobis demō-

2. Pet. 1.

2. Cor. 1.

stratur

stratur

stratur sacramentu m, ac si dicatur: Ecce, quotquot ad-
 stis credentes, quanta se pietate, quo affectu erga nos di-
 uina illa & summa Maiestas humiliavit, qua misericor-
 dia nos assumpsit. Verè nō est alia sub sole isto tam grā- **Deur. 4.**
 dis natio, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut
 Deus noster adest nobis: aperte enim hic videmus; quia
 Deus noster Dominus sit, esseq; velit. Hic habemus ob-
 uitium, quo in omni possumus tribulatione cōsolari. Hic
 videmus, quanti nos faciat Deus, quā nos ipse diligit.
 Hic oēs inimici nostri confundūtur. Hic firmū argumē-
 tum, quod nihil nobis sit recusaturus Deus. Hic certum
 pignus, quod etiam nos tandem aliquando in æternam
 felicitatē sit recepturus. Qui enim filiū suū vnigeni- **Roma. 8**
 tum nobis dedit, quomodo non etiam omnia cum illo
 donauit? Agite igitur lætemur & demus gloriam Deo.
 Eiusmodi patrem Deum diligamus ac prædicemus,
 timeamus atq; honorificemus. Curramus post promissam
 hereditatem, vbi æternum visuri ac fruituri sumus,
 quicquid hic per fidem in S. S. Sacramento suscipimus.
 His nos affari, instituti ratio est, quotiescunque vene-
 randum hoc Sacramentum ostenditur. Sanè vana insti-
 tutio non est, si hoc modo suscipitur ac vsurpatur, sum-
 ma (vt ad institutum recurrat oratio) est cur gratias Deo
 referamus, qui non Tyrannum aliquem, vt Achab, sed
 propitium seruatore[m] Iesum Christum pastorem & Re-
 gem habemus. Et hæc de festiuitate præsentis dixisse suf-
 ficeret. Sed non possum non fusius aliquid de eadem di-
 cere, vt exhorter & moneam pias mentes, quod festa
 dies suadet maiori cum vtilitate impendere. Ac princi-
 piò, si cui mens pia ac Christiana est, quæ sacramenti hu-
 ius amore ac desiderio tangitur, hunc quo nunc melio-
 re modo admoneam nescio, quā si Dei per Prophetam
 Ioëlem pios quosque admonentis verba adduxero. **Ioël. 2.**
 Filia (inquit ille) Sion, exultate & lætaminī in Domino
 vestro, quia dedit vobis doctorem iustitię, & descende-
 re faciet Dominus ad vos imbrem matutinum & sero-
 tinum, sicut in principio. Et implebuntur arę fru-
 mento, & redundabūt torcularia vino & oleo. Et come-
 detis vescētes, & saturabimini, & laudabitis nomē Do-
 mini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum. Hæc ver-

ba omnibus cupio quàm commendatissima esse. Satis enim (vt arbitror) magnam, nec festo huic inconuenientē continent, monitionem, inquam, & consolationem. Neque verò leue quid æstimandum est, quod tanta eos pietate Deus alloquitur, tanto discrimine inter ipsos cæterosque homines diuidit. Paulò enim ante idem Deus loquens ait: Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus & vinea dederūt virtutem suam. Quibus sanè verbis carnales illos, qui semper in populo suo inueniuntur, Deus intelligi vult, quos iam non homines, sed animalia regionis vocat. Neque sanè honoratiore appellatione digni sunt, quicunque carnalia tantum cogitant, in his exultant, ac horum iactura sese exerceant, ij sanè nihil à brutis animalibus faciunt alienum. His ergo, cū præter temporanea quærunt nihil, Deus temporanea ac caduca tantum promittit. Illos verò hominum filiorumque dignatur nomine, qui spiritualia atque æterna cogitant. Et ipsi soli his appellationibus digni sunt, vt homines dicatur, Deiq; siue Sion, hoc est, Sanctæ Christianæ Ecclesiæ filij. Ipsos etiam longè alia ratione assatur D E V S quàm carnales. Exultate & lætamini, inquit, filiæ Sion, filij Christianæ Ecclesiæ. Lætamini, non quia lignum protulit fructum suum, sed in Domino Deo vestro, qui misit vobis Doctorem iustitiæ, eum nimirum, qui vos Deo reconciliauit, peccata nostra abstulit, imò ipse reconciliatio pro peccatis vestris factus, iustitiam, meritq; sua vobis largitus est, viamq; salutis ostēdit. Lætamini etiam in Domino Deo vestro, quod descendere facit ad vos pluuiā matutinā & serotinā, hoc est, dum tempus est gratiæ salutem animarum vestrarum impertit, ad vesp̄am verò resurrectionem etiam ac salutem corporum daturus. Lætamini deniq; quia arēā vestram implet frumento, & redūdare facit torcularia vestra vino & oleo, hoc est, in omnis generis afflictionibus diuersa etiā consolationum largitur dona. Nam quia in area frumentum tritatur, ac ventilabro à paleis segregatur, tum etiā in torculari vva premitur, vinumq; à racemis seligitur: in vtroque crucis & tribulationis significatio est. Tum ergo area nostra fru-

mento,

mento, & torcular musto oleoque plenum est, vbi adesse diuinæ consolationis diuersa sentitur gratia. Hanc verò vberiore nemo habet credētibus. His enim Dominus loquitur: In mundo pressuram habebitis, in me verò pacem. Ecce enim, an non abundans est consolatio, homini Crucis presso torculari, quod hodierno Euangelio Christus ait: Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo. Hoc Ioan. 16.
 igitur est piorum in omni aduersitate gaudium, quod panem vitæ, ac calicem salutis semper in promptu habeant. Quarto: Lætamini, inquit Ioël, in Domino Deo vestro, quod reddiderit vobis annos, quos comedit locusta, bruchus, & rubigo & eruca, hoc est, quod per Christum recompensauit, quicquid Adam perdidit, diabolus abstulit, peccatum & mors vastauerunt. Quintò: Lætamini in Domino Deo vestro, quia in medio vestri est, nec confundamini coram inimicis vestris in æternū, imò ad nihilum rediget omnes inimicos vestros. Postremò: Lætamini in Domino Deo vestro, quia ipse est Dominus vester, & non est alius præter eum, qui nō relinquet vos alteri, secum conseruabit in æternum. Et comedetis vefcentes, & saturabimini, & laudabitis nomen Dei vestri in æternum, qui fecit mirabilia vobiscū. Ecce hac ad nos Propheta acclamatione vtitur, atq; ipsa ego ad cunctos pios adhortatione vtor. Nec difficile est, cui vel cōmunis ratio inest, videre, quā omnibus partib. cōueniēter huic festiuitati illa admonitio quadret, & quod omnia illa in hoc Sacramento non modò proponantur ac promittantur, verum etiam conferantur ac donentur. Vtinam omnes illius farinæ essemus homines, qui tantis diuinæ gratiæ donis sese accommodantes, capaces eorundem efficerentur. Quæ hæc omnium salus esset? Quanta cum delectatione Dei eam gustaremus dulcedinem? qua (vt heri in vespers testati sumus) esurientes implet, dimissis inanibus diuitibus. Væ hac tanta cōsolatione spoliatis omnibus, vt sunt cuiuscunque conditionis increduli. Væ, inquam, omnibus, quicunq; sese hac consolatione priuant, vt sunt negligētes & pseudo-christiani omnes: quorum alij eiusmodi bona nō curant, alij in ea grauissimè impingūt. Vnde totus hic mū-

Ioan. 16.

Luc. 1.

M 2

dus

be vñ eus
 a ppheta

- dus videre atque in semetipso experiri cogitur, in nos
 competere, & veluti seuerissimum, tamē a quisimū di-
 uinæ iustitiæ iudicium incumbere, quod Paulus olim
 loquutus est in Euāgelio, quod alioqui virtus Dei est in
 salutem omni credenti, reuelari iram Dei de cælo super
 Rom. 1. omnem impietatem & iniustitiā hominū eorum, qui ve-
 ritatem Dei in iniustitiā detinent: Cognoscentes Deum
 ex creaturis, non sicut Deum glorificauerunt aut gra-
 tias egerunt. Propter quod tradidit illos Deus in desi-
 deria cordis eorum, in immunditiam: vt contumelijs af-
 ficiant corpora sua in semetipsis: quia communicauerunt
 veritatem Dei in mendaciū, & euanuerunt in cogitatio-
 nibus suis, & obscuratū est insipiens cor eorū. An non
 autem hæc omnia in nobis impleri tibi videtur? Cui e-
 nim populo rectius tribuitur, cognouisse Deū, nisi Chri-
 stianis? O ingentē Dei gratiam cognoscere Deum. Hæc
 Ioan. 17. est vita æterna, ait Christus, vt cognoscāt te solū verum
 Deum, & quē misisti Iesum Christū. Et: Pater, Cōfiteor
 Matt. 11. tibi, abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paru-
 lis. Sed & quē populū præter credētes magis dedecet, q̃
 Rom. 1. Paulus subdit: Non vt Deū glorificauerunt. Vt nāq̃
 inquam dici de nobis nō possent. Sed, dolor, contrariū
 nunc nimis apertē in multis cognoscitur. Sed, nihil, in-
 quis, prætermisum est hodie, quod Dei sacramētūq̃; hui-
 us honori seruiat. Nō nego id quidē externo ritu factū
 esse: Sed hoc nondum est Deum glorificare, vt Deū de-
 cet. Quæ Deo in externo honore potest esse voluntas?
 Fide, Spe, & Charitate colitur Deus, vt Augustinus tes-
 tis est. Et Christus ipse: Veri adoratores adorabunt pa-
 Ioan. 4. trem in Spiritu & veritate. Frondes pāgere, graminibus
 pauimēta substernere, pretiosis ornari vestibus, carmina
 pangere, pulsare campanas, & organa, ob Dei Sacramen-
 ti quæ huius honorem, dum cor adest, malum non est.
 Sed verus Dei cultus nondum est, Deus enim Spiritus
 est, & qui adorant eum in spiritu & veritate adorare, &
 honorare oportet. Tum Christus propterea non ve-
 nit, nec ideo sese in Sacramentum hoc dedit, quod tan-
 to opere externos hos quærat honores. Minimē. Alia
 eaquæ maiora ad hanc rem requiruntur. Quanquam &
 corporalem, externum cultum ipsi debemus: animam
 enim,

enim, & corpus, & rem ab ipso accepimus, iisdem quoque illi seruire æquum est, sed in his maximè fidem, spem, charitatem, obedientiā, timorē & magnificentiā postulat. Hic ergo suā quisque scrutetur conscientiā, & quo affectu Deum magnificet, quid credat, quid speret, quid amet, quid timeat, secum quærat. Tum verò & illud attendat, cui rei toto anno studeat, quam in Ecclesia vitæ rationem sequatur, quæ via sua in huius Sacramenti præsentia, quomodo utatur fruaturque, quo animo accedat: & sane minus verè nobis conuenire Pauli sermonē inueniet. Deum cognouerunt, sed non ut Deum glorificauerunt. Propterea nec illud adeò mirandū est, quod **Roma. 1.** tertium quoque illud in nobis consideretur: Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Tradidit eos Deus in reprobū sensum. An non cogitationes nostræ circa hoc Sacramentum egregiè nos seduxerunt atque impingere fecerunt? An non horrenda cæcitas est insipidi cordis nostri, ut nec aperto & claro verbo credamus? An non reprobū sensus est, ea contemnere, quæ maximè possent commendare? Quod bonum est, malum: quod malum, bonum dicimus: lucem tenebras, tenebras lucē ponimus. An non peruersus intellectus est, quod honori nostro seruit, erubescere: quæ extremæ ignominie sunt, iactare: tam turpi leuitate de grauissimis rebus loqui? Ecce hanc Deus mercedem rependit, nempe vanas inutilēsque cogitationes, obscuratū cor, sensumque reprobū, ex quibus necessario vita impudica sequitur. Hæc, inquā, merces nostra, hoc stipendium est, quod Deum cognoscentes, non uti Deum glorificamus: quid sit hoc Sacramentū & quis auctor eius scientes, tanta tamen leuitate tractamus, tam turpi de eo sermone loquimur, tam denique impiè in ipsius præsentia conuersamur. Et quis eam ob rem acriore seuerioreque nos animaduersione dignos non intelligit? Vtiq; quam olim Deus in populum Iudaicum pro ingratitude ipsorum pœnæ seueritatem immiserit, nouimus. Dimisi (inquit Deus ad Moysen loquens) scilicet peccatum hoc populi mei iuxta **Num. 14.** verbum tuum. Viuo ego. Attamen quia viderunt maiestatem meam & signa, & tamen tentauerunt me iam per

- decem vices, nō videbunt terram, pro qua iurauit patribus eorum. Et in solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Tum nec ignoramus quam multi in Arcam Dei impigerint. Osa eam tantum manu attigit, & occisus est. Sed & Bethsāmīta corporeis eam aspexerunt oculis, quod vetitum erat ipsis, & mox occisi sunt. Israël etiam vniuersus pompas solennes, sed externas sine fide vlla illi instituerunt, & mox deinde cāsi ab hostibus, ipsam perdiderunt. Philistaei ad se rapuerunt arcam, sed in idolatria perseverantes ita percutiebantur, vt quancunque in ciuitatem introduceretur illa, illic mortis pa-
1. Reg. 6. uor esset & vlulatus vsque in cœlum ascenderet. Dauidem risit Michol, quod lussisset ante arcam Domini, eo-
1. Reg. 6. que & ipsa vsque in diem mortis prolem non peperit. Ac riori igitur exhortatione nobis opus est (vt nunc sunt hominum mores atque tempora) quandoquidem
1. Reg. 6. omnino horrendum est in manus Domini incidere. Si enim irritam quis faciens legem Mosi, sine vlla com-
Heb. 10. miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quan-
Heb. 11. to magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, sanguinemque testamenti, in quo san-
Heb. 11. ctificatus est, pollutum dixerit, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit. Tantam ergo aduersus seculi huius pro-
Heb. 11. teruiam commodiorem exhortationē vnde sumam, ne-
Heb. 11. scio, quā illa Pauli dicentis: Videte ne recusatis loquen-
Heb. 11. tem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eū qui super
Heb. 11. terram loquebatur: multo min⁹ nos, qui de cœlis lo-
Heb. 11. quentem nobis auertimus, cuius vox mouit terrā. Et ite-
1. Cor. 10. rū: Nolo vos ignorare fratres, quoniā patres nostri om-
1. Cor. 10. nes sub nube fuerunt, omnes mare transierūt, & omnes in
1. Cor. 10. Mosē baptizati sunt in nube & in mari. Et omnes eādē
1. Cor. 10. escā spiritalem manducauerunt, & omnes eundē po-
1. Cor. 10. tum spiritale biberunt, sed non in pluribus eorū bene-
1. Cor. 10. placitum est Deo. Nā prostrati sunt in deserto. Hæc aut
1. Cor. 10. in figura facta sunt nostri, vt nō simus cōcupiscentes ma-
1. Cor. 6. lorū, sicut & illi concupierūt. Hęc omnia huius seculi le-
1. Cor. 6. uitas meritō & rectē perpēderet. Hodie, inquit Dauid, si
Psal. 94. audieritis vocē Domini, nolite obdurare corda vestra, si-
Psal. 94. cut patres vestri obdurauerūt. Quapropter gratiā Dei
Psal. 94. nō suscipiamus in vanū, vt Paulus in genere quidē mo-
Psal. 94. net,

net, tamē peculiari quodā modo de hoc festo & S. S. Sacramento intelligi potest. Vtique enim & ipsum ad gratiam Dei pertinet, imò vero præcipua eius pars est, unde & nomen *Eucharistia* non solum gratiā, sed bonā gratiam, dignamque laude significat. Non id sine causa inditum illi nomen est, ut & gratia, & bona gratia nominetur. Primò enim nullo nostro merito sed gratia à gratioso Deo nobis collatum est. Deinde etiam eorū tātum commodò datum est, qui coram Deo gratiosi, hoc est, accepti, siue in gratia sunt. Tertio, ipsum Christum plenū illum gratia in se continet. Vnde non sine causa, ne gratiam hanc in vacuum recipiamus, admonemur. Ille verò in vacuum recipit, qui hoc Sacramentum nulla sui emendatione percipit, qui nec fide confirmatur, nec spe certior, nec charitate fit flagrantior, nec maiori ac promptiori erga Dei mandata & ad imitandum, Christum obedientia mouetur. Agite ergo ne hanc in vacuum receperimus gratiam. Donum illa per se ingens est, pretiosum est, summè vtile est, per necessarium omnibus est. Tum à summo Deo summa charitate & gratia nobis venit. Beatos planè nos rectè recipientes: infelices nos ac vā nobis, si ingrati fuerimus. Gratia Dei nobiscum, Amen.

S E R M O S E P T I M V S.

In prosam: Lauda Sion saluatorem, lauda ducem & Pastorem.

Festa isthæc ac solennis dies illius me dicti admonet, quo Manassés Rex Ierusalem olim Dei Optimè Maximè & Maiestatem & misericordiam, pœnitentiam agens, inter alia multa confessus est, dicens: Immensa & inuestigabilis misericordia promissionis tuæ, quoniam tu es Dominus altissimus super omnem terram, longanimis, & multum misericors, & pœnitens super malitiam hominum. Habent sanè hæc verba, quod pijs mentibus plurimum prodesse queat: imò vnica peccatorum consolatio est, nosse, quia D E I immensa & inuestigabilis sit misericordia. Horum igitur verborum iuxta præsentē festiuitatem memini, neq; verò qua conuenientiori ratione hunc sermonē exordiar.

2. Par. 36.

scio. Primò quòd hodie id genus verba in Ecclesia utimur. Sic enim audiuius dicentem: Immensa diuinæ largitatis beneficia exhibita populo Christiano inæstimabilem ei conferunt dignitatem. Quæ sanè illis Manassæ verbis, quibus Dei misericordiam immensam esse testatur, non absurde competunt. Id quod hoc ipso festo apertè consideratur. Quid enim sacramentum hoc nisi certum & infallibile diuinæ charitatis & misericordiæ argumentum est? Se nascens dedit socium, conues cens in edulium, se moriens in pretium, se regnans dat in præmium. Et quid ut omnia faceret, nisi amor atque misericordia mouit? Sanè vulgaris neque amor neque charitas est cuius eiusmodi effecta sunt. Neque vllum in omnibus historijs exemplū huius inuenire licet, siue homines siue fictitios stultæ gentilitatis Deos consideres.

Ioan. 13.

Maiorem, Christo Deo teste, charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Inuenti quidem sunt & inter Gentes, qui sese amicorum gratia in mortem dederūt: ut in Romanis, Curtius, Decij, Attilius Regulus, & alij: in Atheniensibus Codrus: Idque in hominum natura summum est, quæ charitatem suam nullo maiore argumento ostendere potest. Sed apud Deum & patrem nostrum & amor & charitas multò sublimior est, imò apud ipsum omnia immensa, omnia sunt inperuestigabilia. Primò enim, cum Christus naturalis ille Dei filius in forma Dei, Deo per omnia æqualis esset, exinaniuit semetipsum formam serui accipiēs, humiliavit, obediens factus vsque ad crucem. Hoc nulli fecit secundus, nec habebit secundum aliquem. Deinde

Phil. 2.

Rom. 5.

Ioan. 17.

Gen. 15.

non solum pro amicis, verum etiā pro inimicis suis mortem subiit. Neque id ante postūc ipsum fecit alter, nec faciet aliquando. Tertiò non solum secum suos habere in cælis, verum etiam eorum ipse merces esse vult. Id quod ipsum quoque nemo secundus potest. Ad hæc pro sua omnipotenti sempiternaque sapientia eiusmodi medium modumque inuenit & disposuit, quo etiam his in terris, licet inuisibiliter, tamè verè ipsum habere, percipere, fruique possimus, idq; in certissimum suæ dilectionis atque misericordiæ pignus. Et illud sanè immensa est misericordia. Hoc ergo festo apertum fit, verè accre et c.

rectè Manassien dixisse, ijs ipsis verbis, quibus & ipse exordij loco usus sum. Neque vlla eius firmior validior que, quàm hoc sacramentum esse & haberi poterit demonstratio. Vnde apud pios multa quæstione aut disputatione opus non est, cur tanta cum magnificentia hoc sacramentum in Ecclesia veneretur, cur illi hæc dies festa instituta. Acta Apostolorum legenti, manifestum est, hoc in primis habuisse veteris Ecclesiæ patres, cum & Apostoli, & qui eum ipsis credebant, post acceptum spiritum sanctum in hoc sese exercentes perseverarunt, fidemque suam coram in fidelibus testati sunt. Erant, inquit Lucas, perseverantes in doctrina Apostolorum, & in fractione panis. Tum nemo ignorat ipsam institutionis sacramenti huius die, non licuisse prolixo sermone, vti necesse est, hac de re loqui, quod mox passionis sequebatur sermo. Propterea necesse erat olim institui solennem diem, maxime verò illo tempore, quo Apostoli quàm diligentissimè illi vti sunt. Et hæ rationes pijs omnibus proculdubio sufficiunt. Si porro quis contentiosus esse noluerit, nec his acquiescere, huic ego respondeo: nouis morbis, nouis remedijs obuiandum est. Quod si nihil ab hæreticis in Ecclesia fuisset deuastatum, quod Ecclesia instauraret nihil habuisset: si Berengarius, de quo alibi dictum est, qui primus sacramenti huius veritatem negauit, in Ecclesia mansisset gremio, cur hoc festum institueret Urbanus non habuisset. Sed quia ille sacramentum hoc omnium contemptui exposuerat, hic necessario maiori diligentia prædicauit, scripsit, aliaque instituit quo pristina restitueretur dignitati, quod callapsum fuerat. Hoc ergo modo etiam nunc festam hanc diem celebrem agimus, Deo qui eiusmodi thesaurum donauit, gratias agentes, fidem nostram aduersus veterum nouorumque hæreticorum errores confitentes, coram Iudæis atque Gentibus, quod non erubescamus: Fidei nostræ confessionem testificantes, ignauos ad reuerentiam, amorem, & pietatem huius sacramenti incitamus. Sed & contemptores admonemus hoc ipso, vt non hominis se, sed Dei instituta contemptui habere magno suo malo cogitèt. Hæc iam festi huius omnisque solennitatis præsentis causa est. Hæc remedia noua, quibus Ecclesia nouis Berengarij

A&z.

Institutio
Festi huius.

aliorumque medetur morbis. Et hæc illis dicta sint, qui sine aliquo dispendio hanc ab Ecclesia solennitate propelli arbitrantur, quod aliquando sine illa steterit, non considerantes, quod multo melius ac rectius Berégarico illo errore vacuos esse liceret. Verum enimvero repetito renouatoq; nostris tēporibus errore, ita planē, vt apud multos indubitata veritatis auctoritatem obtineat: contrarium illi remedium repetendū est. Derelinquant potius errorē: sacramentū hoc iusto honore, vt olim, venerentur: & Ecclesiam, nullum hereticum, qui hunc errorē resuscitet, aliquando proditurum certiores faciant: tum ipsi hanc festiuitatem Ecclesię nō esse necessariam spēte fatebimur. Vbi enim morbus nec adest nec timetur, remedio opus non est: vbi vtrō paratisq; animis fiūt, quæ fieri cōueniunt, exhortationis locus non est. Sintq; hæc de hac festa die in genere dicta. At vulgi causa etiam in specie aliquid de eadem mihi dicendum est. Cui quidē instituto cantiones Ecclesię inseruiant, quæ nunc ac deinceps eo diligētius interpretari laborabo, quo alios negligentiam suam in cultu Dei pertinacius defendere video, hoc ipso quod eas non intelligant. Materna igitur tibi enarrabo lingua, quæ de sacramento hodie inter alia decantata sunt. Sequentiam (quam vocant) siue prosam, qua summam festiuitatis huius, hoc est, quid hic cogitandum, dicendum, faciendum, petendumque sit, in se complectitur. Illa ergo sic habet: Lauda Sion saluatorem, lauda ducem & pastorem in hymnis & canticis. Quantum potest, tantum aude, quia maior omni laude, nec laudare sufficis, &c. Hoc modo pro cuiusque voluntate vti illa licebit. Est enim hæc Ecclesiastica cantio, quam per se meliora non inuenientibus hic proponere placuit. Habet autem, vt dixi, quicquid de hoc Sacramento credendum, cogitandum, dicendum, quicquid hic faciendum, orandumque est, & ita habet, vt rectius clariusque enarrari non possint. Ea ipsa etiam quam compendiose possum explicare, ac Scripturarū testimonijs, veluti digito ostendere, libet, quicquid in ea dicitur vt nemo non, cui fundamēto Ecclesiasticæ cōciones innitantur, videat. Duobus ergo primis versibus Sion spiritualis, Ecclesia, nempe Chaholica ad laudandū Deū

exhortatur. Et sanè Deum laudare primum huius festiuitatis esse decet. Neque id vlla demonstratione eger Scripturarum. Deum enim laudare, decentissimum Christianorum studium est. Propterea enim vocati omnes, vt annunciemus virtutes eius, qui de tenebris vocauit nos in admirabile lumen suum. Tum in Isaia ipse loquitur dicens: Populum istum formaui mihi, laudem meam enarrabit. Vnde & Paulus monet, vt impleti spiritu sancto loquamur nobismetipsis in Psalmis, hymnis, & canticis spiritalibus, cantantes & psallentes Deo in cordibus nostris, gratias agentes pro omnibus. Magna enim vt id preestemus causa est. Et tria illa hodie decantata epitheta id ipsum monent, nimirum, cum Sion laudare iubetur & saluatorem, & ducem, & pastorem. Hæc enim tria in Christo nunquam non inueniuntur. Saluator est enim qui nos à peccato, & morte liberauit: Dux, qui in omne bonum præcedens inducit: Pastor, qui nos in optimum salutaris pascuæ locum collocatos ab hoste, lupotuetur atque defendit. Et quid hac præstanti referri potest rectius laude gratiarumque actione? Non autem negligenter hoc, sed vt possimus vigilanter faciendum est. Minus enim illo est quicquid conamur, maiorque ille est omni laude, nec laudare dignè sufficimus. Ecce hæc priores duo versus exigunt. Estque hoc dictum in genere. Verùm mox alia subiungitur ratio, qua hac die peculiari quodam modo & fortius ad gratiarum actiones cohortamur. Panis viuus & vitalis quem Apostolis suis in Cœna CHRISTVS eo modo proposuit, vt etiam nobis hodie proponatur. Qui certè rectè panis viuus & vitalis dicitur. Ita enim eum CHRISTVS ipse vocare non dedignatur. Ego sum, inquit, panis ille viuus, qui de cœlo descendit. Et: Sicut me misit viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. An non speciali laude dignum est, eiusmodi nobis à Deo patre cibum datum esse, ac dari hodie? Nobis, inquam, quia quod patres in manna perceperunt, hoc nostro pane omni comparatione minus est. Et huc collatio illa sancti sacramenti huius nostri cum manna Iudæorum pertinet. Superbè gloriabantur Iudæi, patres suos à Deo in deserto cœlestem

1. Pet. 2.

Isa. 43.

Ephc. 5.

Luc. 1.

Eccl. 43.

Ioan. 6.

lestem

- Ibidem. Iesum panem accepisse, tamen mortuos eos, & magna ex parte in peccatis mortuos esse fateri cogebantur. Man-
na enim quod acceperant, neque à corporali, neque ab
aeterna morte liberare potuit. Propterea verè Christus ip-
sum ractantiam refellit. Non, inquit, Moses dedit vobis
panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cæ-
lo verum. Et hoc sequentes duo alij versus volunt, qui-
bus causa diuinæ laudis innuitur. Nimirum ideo hæc
Dei laus instituta est specialis, quod nobis mensam pa-
rauit, aduersus omnes qui tribulant nos. Id quod in se-
quentibus clarius adhuc, qualis sit mensa, quam Deus
suis parauit, ostenditur. In hac mensa noui regis, nouum
pascha nouæ legis phasæ vetus terminat. Ecce tibi his
verbis expressum, quæ hæc mensa sit. Mensa, non ho-
minis alicuius priuati, sed Regis, nec cuiuslibet Regis
sed noui, cui Deus ipse (post multam huius mundi alter-
cationem) regnum, regnum, inquam, sempiternum tra-
didit teste angelo in Daniele, qui post quatuor potentis-
sima orbis regna, Babylonicum, Persicum, Græcū, & Ro-
manum, regem surrecturum alium asserbat, cuius pote-
stas æterna, cuius regnum sempiternum esset futurum.
Hic rex Christus est, qui omnes nos ad hanc mensam in-
uitat. Et quis honos cōtingere nobis posset amplior? Aut
quis in hac tati Regis mensa exquisitum excellensq; ex-
pectandum quid esse, non arbitratur? Et quæ rex noster
apponit fercula? Nouum pascha nouæ legis. His sane ver-
bis sacramentum nostrum, in dñ ipse Christus cū Iudæo-
rum agno phasæ confertur. Illud vetus phasæ veteris legis
erat, hoc nouum pascha nouæ legis est. Quemad-
modum ergo illud primum immolabatur, deinde ve-
scebatur, ita & nostrum sacramentum primum offer-
tur, deinde frangitur. Illud figura & vmbra erat, hoc ve-
ritas & lux est. Vt igitur figura veritati, vt nox diei ce-
dit, ita phasæ vetus Pascha nostrum, qui est Christus im-
molatus, terminat. Hoc solum agamus, vt hoc ipsum pa-
scha nostrum in azymis sinceritatis & veritatis epule-
mur. Iam verò & illud hac Ecclesiastica cantione describi-
tur ordine, quid de hoc sacramento Ecclesia credat: quo
sanè omnes hæreticorum errores, quibus Satan hoc no-
uum pascha impetijt, refutantur. Id quod præcipuè cum
omni

omni diligentia considerandum est, maximè nostra etate, quæ tam diuersam fidem atque doctrinam de eo tradit. A principio Sancta Catholica Ecclesia & credit & palam docet, sacramentum hoc non solum ut spiritalem cibum, verum etiam ut sacrificium datum esse nobis: Vnde et nouum pascha dicitur nouæ legis. Erat enim phasæ apud Iudæos in præcipuis sacrificijs, veteris testamenti. Idque prius immolabatur, deinde comedeatur, in memoriam exitus ipsorum de terra Aegypti. Eadem ratio sacramenti nostri est. Atque hic mox eorum sententia confunditur, qui hoc sacramentum aiunt testamentum esse, quo nobis aliquid à Deo confertur, non verò sacrificium, quo nos Deo aliquid donemus offeramusque: nempe hoc videntes, non posse in eodem consistere sacrificare & comedere, non intelligentes non solum agnum phasæ, verum etiam omnia fere alia sacrificia hæc duo comprehendisse, ut primum immolarentur, & deinde comederentur. Deinde Ecclesia credit atque docet, non Apostolos solum à Christo semel hoc Sancto corpore & sanguine suo pastos esse, verum etiam quoscumque subsequentes, imò & ipsos qui nos usque ad finem mundi secuturi sunt credentes. Quod in cena Christus gessit, faciendum hoc expressit in sui memoriam. Id quod Euangelistæ nostri & Paulus clarissimè exprimunt, cum Christi verba referunt mandantis: Hoc facite in meam commemorationem. Quo rursum & eorum opinio incredulitasque refellitur, qui Christum eam post se reliquisse, ac hominibus datam esse potestatem diffidunt: impossibile arbitantes, humana voce Christum à cælo posse euocari, inque panem impelli, non considerantes, sola Christi verba hæc operari, quibus nihil vnquam impossibile fuit, ut in tot tantisque miraculis, quæ solo virtutis suæ verbo operatus est, videre non est difficile. Et quomodo non in hoc etiam sacramento omnipotens verbi illius virtus operaretur? Non humana possibilitas, sed diuini verbi respicienda est potestas. Quarto Ecclesia credit, docetque, præcipuam, cur Christus hoc sacramentum institueret, fuisse causam, ut sanctæ passionis oblationisque, in cruce factæ apud omnes haberetur memoria, ac cõseruaretur. Et illud est, quod canimus: Faciendum hoc expressit in sui memoriam. Quo quartus circa hoc

Exod. 12.

Matt. 26.

1. Cor. 11.

hoc

hoc sacramentum error confunditur, quo alij sine iudicio docent, simplicesque in eam persuasionem inducunt, quod ideo institutum sit, ut peccatorum inde petatur remissio, cum tamen aliud sacramentum ordinatum sit ad remittenda delicta, nimirum Pœnitentia. Et hinc est, quod omnes fere pœnitentiam negligat, cum quisque peccatorum remissionem compendiosiore via sibi promittat, nimirum in hoc sacramento, ubi longè minus laboris est, quàm in pœnitentia. Hinc quoque, quod rudiores admodum utranque speciem urgent: nam cum in verbis calicis remissionis peccatorum sit mentio, arbitrantur se minime remissionem peccatorum consecuturos, nisi sumpto è calice sacramento. Id quod falsissimum est depravati sensus commentum. Nusquam enim sacris scripturis traditum est, sanguinem in remissionem peccatorum bibi, sed in remissionem peccatorum effusum esse, hoc manifestè probatur. Antè remissum sit peccatum oportet, quàm percipias hoc sacramentum, alioqui ad iudicium & condemnationem percipies hoc sacramentum. Propterea Catholicæ sanctæ Ecclesiæ doctrina est: Sacramentum hoc offerendum simul atque percipiendum esse, non solum in remissionem peccatorum, verumetiam in memoriam passionis Christi. Illud enim Christus in cruce meruit: hoc semper necessarium est. Quanto etiam hæc fides atque doctrina Ecclesiæ est, in ipso hoc sacramento, panem ac vinum per consecrationem in corpus ac sanguinem Christi conuerti, id quod verum salutis nostræ sacrificium est. Dogma datur Christianis, quod in carnem transit panis, & vinum in sanguinem. Et hic iam Berengariorum contunditur schisma, quo tradunt sacramentum hoc non esse substantiale Christi corpus, tantummodo figuram eius continere: id quod fit, quando propriæ suæ opinionis, quâ infallibili Dei verbo plus tribuunt. Propterea rectè nobis Ecclesia consulit, cum rationem captiuare docet, ut sola in diuinis rebus fides operetur. Quod non capis, quod non vides, animosa firmat fides præter rerum ordinem. Sexto & hoc credit traditque Ecclesia, quod post factam consecrationem, nec panis nec vinum illic maneat, sed signa & circumstantiæ tantum panis ac vini, sub quibus maxima, nimirum corpus & sanguis Christi com-

comprehenduntur. Id quod ipsa etiam institutionis verba innuunt. Non enim Christus dixit: Hic panis est corpus meum, siue in hoc pane est, sed simpliciter: Hoc est corpus meum. Quo rursus erroris arguuntur, qui transsubstantiationem negant, existimantes panem & corpus, vinum cum sanguine simul adesse, occasionem verò erroris sui aucupantes ex eo, quòd Paulus integrum seu totum hoc sacramentum vnum panem dicit. Septimò, Ecclesiæ, hæc fides atque doctrina est: Integrum Christum sub vtraque specie esse. Cuius fundamentum in Ioanne est, qui ait: Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Semel solutus est Christus nimirum in morte, quādo à carne eius sanguis, & à corpore soluebatur anima. Quāquā deitas ipsi nihil horum dereliquit. At nunc porro integer ac totus vbique Christus manet, non caro à sanguine, non corpus diuiditur ab anima. Vbi corpus, illic & animat vbi caro, illic & etiā sanguis est, illic & deitas ipsa præsens est, sed cū ratione. Nā sub specie panis, primum & maximè corpus Christi est, consecutiue autē & sanguis. Sic etiam sub specie vini, principaliter sanguis Christi est, consecutiue verò & corpus, & anima, & deitas eius. Et hic illis respondetur, qui Christum in hoc sacramento diuisum esse autumant. Scilicet, sub panis specie solū corpus Christi, sub vini specie solum sanguinem, quod nec est, nec esse vnquam potest. Christi enim, posteaquā resurrexisset, corpus & sanguis, anima & deitas coniuncta sunt rursus, amplius non soluitur, totus & integer sub vtraque specie manet. Octauò credit ac docet Ecclesia: Licet in multas partes sacramentum hoc fractum nonnunquam in multos distribuatur, integrum tamen manere Christum, eumque nec diuidi dentibus, nec frangi manibus. Nec plus qui solus accipit, nec minus qui cum mille participat, vterque enim & quilibet eorum totum Christum habet. Id ergo repugnat Capernaitarum errori, qui corpus Christi dentibus carpendum, & quo alter plus si bi sumeret, hoc alteri relinqui minus, putauerunt. Sed negat Ecclesia: A fumente enim non concisus, non confractus, non diuisus, integer accipitur. Sumit vnus, sumunt mille, quantum isti tantum ille, nec sumptus consumitur. Postremò Ecclesia credit ac docet, hoc Sacramen-

1. Ioan. 4.

men-

mentum credentibus fructiferum esse, malos verò non sine salutis discrimine illud participare: Mors est malis, vita bonis: vide paris sumptionis quàm sit dispar exitus. Id, quod ex Paulo sumptum est, simulque negligentiam cum Ecclesiasticorum, tum vulgi circa hoc Sacramentum damnat. Eadem enim sæpe & sacerdotum sacrificantium, & plebis cõmunicantis est negligentia. Nemo illud mortem esse malis, nemo paris sumptionis tam disparem exitum cogitat. Ecce hæc Catholica Sanctę Ecclesię de hoc Sacramento & fides & confessio est, qua quicquid Satan aduersus illud molitus est, mouereque porro possit, refutatum est. Huic iam exclamationem iungit, deinde & preces addit. Ecce panis angelorum, hoc corpus & sanguis, anima deitatisq; Christi est, quod summa exultatione semper intuentur Angeli, factus cibus viatorum, verè panis filiorum, non mittendus canibus. Id quod non nunc excogitatur, sed in figuris præsignatur, cum Isaac immolatur, agnus paschę deputatur, datur manna patribus. Hæc illa Ecclesię exclamatio, qua hic præsentē Sacramento filios suos exhortatur. Huic adduntur preces. Bone pastor, panis verè Iesu, nostri miserere, tu nos pascere, nos tuere, tu nos bona fac videre in terra viuentiũ. Tu qui cuncta scis & vales, qui nos pascis hic mortales, tuos ibi commensales cohæredes, cõæquales et sodales fac sanctorum ciuiũ. Amen. His precibus Ecclesia cationem suam, quam laude diuina inceperat, concludit. Vtile simul atque necessarium, maxime his malis diebus iudico, si quis sumpta temporis commoditate, quæque huius verba secum ponderauerit. Equidem occasionem vobis dare volui, quod solum nunc lieuit. Prolixius enim ea de re loqui nõ datur. Pius ille Thomas Aquinas, cui hæc Ecclesiastica, vnique cum illa totum Officiũ tribuitur, nihil quod ad confirmationem cõseruationemque fidei nostrę in hoc sacramentũ facere possit videri prætermisit. Faxit Deus Optimus Maximus vt hæc mente sequamur. Amen.

SERMO OCTAVVS.

SI nulla alia Deum, vt suo sancto spiritu nos ad unitatem fidei, Christianęque doctrinæ reduceret, instanter & assidue orandi daretur occasio, sola tamen hæc festiuitas moueret. Quo enim res quæque melior est, eo ma-

eo ma-

eo maior quærendi adest causâ , cum ab vsu eius prohibemur. Ecclesiam vero corporis ac sanguinis Christi sacramento nihil habere melius , nihil preciosius , vti quo vno veluti corporaliter & substantialiter Christo incorporamur (Qui enim manducat carnem meâ & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo, ipse ait) factemur omnes. An non igitur conquerendum merito est, quod noster hoc seculo, ipsius Sacramenti causâ tot questionibus mouentur, tot disceptationes rixæque exortæ, imò tot conuitia & maledicta nata sunt, vt plurimi homines hoc sacramentum minus curent, & fructu, quæ inde percipere poterât, priuantur? An nō ingenui hominis Christiani, est Deum ardentissimis votis precari, vt nos in vera Sacramenti huius fide coniungat, atq; in eadem conferuet, quo maiori cum vtilitate illo vtamur? Quâdiu enim amara illa inter nos vigent iurgia, verum vsum in Sacramêto hoc nulla inueniet partiû, quod contentionibus eiusmodi dilectionis rūpitur vinculū, contra verò inuidia & odium in nobis excitatur, id quod huic sacramento planè contrarium est. Est enim illud vnitati sacramentum, amoris pignus. Iam mihi hic vide, an non sit omnium miseratione digna res, quod Christus tanta diligentia, merâ, ingenti, atque ineffabili dilectione ad sempiternam suorum consolationem instituit, hoc propria peruerfitate nobis inutile reddimus. Propterea hūc hodiernæ festiuitatis sermonem quomodo conuenientius exordiar nescio, quâ si omnes in genere, & quemlibet vestrum vrgentissimè admonuero, vt iam iam atque deinceps quancumque hoc sacramentum intueri datur oportunitas, aut ipsi illud in memoriam vestram reuocaueritis, singuli precemini atq; dicatis: Verâ ô Deus hic nostris mentibus infere fidem, ne nos errare in fide, doctrina, vsuque huius Sacramenti patiare. Satanam hoc tanto nos thesauro priuare, eumq; incommodum nobis reddere, ne permittas. Da gratiam, qua voluntatē tuam in hoc sacramento agnoscant omnes, rectè de illo sentiant ac doceant, iustè etiam suis vsibus accommodent. Omnem circa hoc sacramentum dubietatis, erroris, superstitionis, abusus denique nebulam cordibus tuorum exime. Da vt Ecclesiæ procures hac parte præter tuam

N

gloriam,

gloriam, ac mystici corporis tui salutē nihil quærāt. Hac arbitror oratione summē opus esse, aut simili huic festo conuenienti, præsertim nostro hoc seculo. Vnde & vos eius omni studio admoneo atq; hortor. Non enim parū quid nostra refert hoc sacramentū. Quare iā porrō nō-nihil mihi dicēdū puto de festi huius institutione, quid à nobis postulet, vt eo vobis piē cogitandi hodie atq; operandi detur occasio maior. Ac principiō, hanc festiuitatē nulla alia ratione institutā esse, quā vt credētibus cum diligentia meditandis Dei miraculis ac gratijs daretur tēpus & occasio, certissimum est. Hic enim miraculorū miraculum, & gratiam aliam alia abundantiorē cōperimus. Hic Deum omnia verbo suo posse, & quoduis facere. Hic discimus, nihil tā charū Deo esse, cuius nos quoque nō velit facere participes, imō quodd noster esse velit, quantus quantus est. Nemo tā rudis: qui hoc sacramentū cōsiderans cū Dauid nō dicat: Tu es Deus qui facis mirabilia, tu es Deus solus. Et cū Ieremia: Nō est similis tui Domine, magnus es tu, & magnū nomē tuum in fortitudine. Quis nō timebit te o Rex Gentīū? Rursus nemo in spiritualibus tā negligens, qui non vel semel degustata sacramenti huius suauitate, cum Dauid dicat: Exaltabo te Deus meus Rex, & benedicā nomini tuo in seculum. Et mox: Suauis Dominus vniuersis & miserationes eius super omnia opera eius. Quum ergo magna in hoc Sacramento Dei mirabilia, ingentem diuinæ bonitatis inuenimus gratiā, meritō maiori hæc indagamus studio. Sanē si alijs quē Christ⁹ pro nobis fecit & passus est, propriæ ac peculiare festiuitates, imō & octauæ, hoc est, octo continui dies, quibus omnia rectē atque vt decet, ordine cū prædicentur, tūm considerentur, instituti sunt, cur non & hoc Dei opus, sacramentum hoc, inquam, peculiare quoddam tempus, meditandis prædicandisque Dei in eo nobis exhibitis donis aptum haberet? Et conuenienti ordine hæc facta fuissent, quinta Cœnæ dominicæ feria, qua Christus hoc sacramentū instituit, sed passionis illo ipso die, imō & eadem hora auspiciandus sermo impedit. Cum enim duo faciliē præcipua Dei miracula vno eodemque tempore nec proponi, nec promerestate explicari possunt, rectē illud Ecclesia tēpus in

alte-

Psal. 76.

Ier. 10.

Psal. 144.

alterius, hoc est, passionis seruatoris nostri Iesu Christi meditationem impendit, & sacramenti huius commendatione in aliud tempus differt. Et hæc hodiernæ festiuitatis causa est, quam nemo, nisi Dei operum meditationem malam dixerit, arguet. Quod si eorum meditatio atque laus mala est, erit & isthæc festiuitas mala: Si verò bona est & digna Dei operum confessio & prædicatio, etiam vel semel toto anno Dei opera atq; gratiam in hoc sacramento magnificare atque prædicare bonum, & dignū erit. Atque hæc de causa huius festiuitatis sint dicta. Sed hic aduersarij obijciunt, non illa, sed alia longè diuersa inter nos fieri, vt festiuitatem hanc maxima ex parte ad externas pōpas & ostentationem, imò etiā ad inutilem sumptuū profusionem directā esse, quasi verò Dei in ornatu auri, argenti, margarytarumq; et pōpis, quā in spiritalibus animæ ornamentis, maior voluntas sit: Tum quod ipsum Sacramentum deferimus, ostentamus, adoramus, quorum nihil in Euangelio præscriptū est. Atque hic sane, non diffiteor, verum esse, non hanc solum, verum etiam alias festiuitates maxima ex parte, in externas pompam & ostentationem inuersas. Caremonijs, camparum sonitu atq; clangore festa nostra peragimus, quod reliquum est raro cogitamus. Inuenias enim plures, qui processione hac, quam vocant, pomposissime instructa, abundè satis factum esse huic festiuitati, nihil referre, si reliquo totius diei tempore sacramentum hoc ne quidē cogitent, imò verò toto die Christum ipsum atque sacramentum eius blasphemijs, nefandisque actibus iniquissimè insectati fuerint, arbitrantur. Sed non hoc Christiano, quin potius Ethnico more festos dies agere est. Idque nulla non ætate, vt inutile, superstitiosum, & pomposum Ecclesia arguit & damnavit, nedum docuit, vt veterum Ecclesiæ doctorum monumenta testantur. Nemo igitur Ecclesiam, quod è quibusdam hæc festiuitas magis superstitiose quā piè peragitur, accuset. Tollantur abusus, maneat res. Et hæc priori obiectioni responsa sint. Et alteri quidem respondens, ipse fateor, quod sacramentum, ostendimus, circumferimus, adoramus, nusquam esse mandato præscriptum. Sed ideo malum esse ea facere, nondum ostensum est. Non enim cōstat sibi, quod

- quidam dicunt : Impium esse & minimè Deo placere, quicquid Scripturis nec præceptum, nec suatum est. CHRISTVS nullum cibum credentibus suis interdixit, imò liberū fecit quemcūq; vellent, cum ait: Quod intrat in os, non conquinat hominem : nihilominus tamen primo Concilio ijs, qui ex præputio conuersi erant, vt ad tempus quibusdam cibis abstinerent, cōcordiæ causa, mandarunt Apostoli. Hoc, inquam, nusquā præceperat Dominus: non tamen id statuentes, peccarunt. Non ergo consequitur, si dixerō : Hoc Scripturis sacris mandatum non est, ergo malum est. Sed si dixerō : Hoc Scripturis repugnat, aut consentaneum non est, sic sanè formam argumenti, & quidē iusti haberet : Quicquid enim Scripturis sacris repugnat, sine dubio malum est. In alijs rebus sufficit, consentaneum esse scripturis, & ex ijsdem elici posse. Qui enim non est aduersum vos, inquit Christus, pro vobis est. Ita & hic mihi dicere libet: Non ideo malū est sacramentū circumferre & ostendere, quod Christus id fieri non præcepit. Primo enim nulla Scriptura id prohibet. Secundo scripturis vehementer etiam consentaneum est, Christus enim nullam aliam sacramenti huius causam, præter sui memorię conseruationem in nobis, indicauit. Sed circunlatio illa & demonstratio sacramenti ad excitandam atque conseruandam Christi in nobis memoriā facere potest. Sanè optimus vsus esset, perceptione siue participatione eius Christi in nobis fouere memoriā. Id quod in exordio Ecclesię patres fastidisse Lucas commemorat, cum perseuerasse eos in doctrina Apostolorum, & in fractione panis, tradit. Et si hæc de sacramento hoc participandi pietas quotidie, aut certè quauis septimana vicibus aliquot in nobis cōsideraretur: hac circunlatione, & demonstratione opus non esset. Sed quis ardorem hunc extinctū esse, quis pietatem illā refrigeruisse iam olim, non videt, & ita sanè, vt vix semel toto anno ad communicationē inducamur? Et quid hic Ecclesię factū opus est? Ingens peccatum, grande dedecus est, hoc tanto Thesauro locupletatos esse, nec eo tamen vti. Grauius delinqueremus, maioreq; cum dedecore fieret, si Christi etiā memoriā aboleri pateremur. Ecce igitur hoc ipsum præuenire Ecclesia laborat. Cum ad quod-

tidia-

Matt. 15.

Luc. 9.

Matt. 26.

Act. 2.

tidianam sacramenti huius perceptionem nō compellit:
 quod potest, præstat: ob oculos positū sacramentū osten-
 tat, antefert nobis, vt in plateis, vicis, atque ipsis domi-
 bus contueri liceat, si fortē ex aspectu ad perceptionem
 eius aliquo modo moueri & excitari possimus. Nec quic-
 quam hæc Ecclesia supplicatio tam requirit, quàm quod
 obuijs omnibus dicere vult: Quid o mortalium infelicis-
 simi facitis? Quid cogitationes vestras vanè consumitis?
 Omnem in temporanea curam vestram impēditis, quod
 maximè oportuit, relinquitis. Christum, inquā, salutis o-
 mnis fontem maximo vestro incommodo negligitis. O
 miserā Adæ propaginā. Cur tantum tanti Regis munus
 projicitis? Quid proprio filio Deus dare potuit præstan-
 tius? Quid filius relinquere vobis proprio suo corpore
 & sanguine excellentius? Ecce corpus, quod pro vobis
 traditum est. Ecce sanguinem qui pro vobis effusus est,
 imo quē ipse tradidit, atq; effudit. Et quæ vestra ingrat-
 tudo est, hæc nolle agnoscere, nolle memoria tenere, nol-
 le cogitare? Quam vobismetipsis calamitatem inducitis,
 quàm grauitè Deum ad iram prouocatis, qui hæc eius
 dona respuitis, odistis, & nefando modo in calumniam
 rapitis. Hoccine Deus in vobis meruit? Hoccine patri
 pijsimo repēditis filij, creatura creatori talia redditis? An
 homo summum illud bonum cum negligere, tūm conuul-
 sionem insectari audebit? Conuertimini credentes, ab exe-
 cranda illa negligentia vestra desistite, vocationem ves-
 tram agnoscite, ad Christum conuertimini, & huius sa-
 cramenti respectu, quid ille vobis præstiterit, recolligite.
 Ne vosmet tātis bonis spoliare, &c. Hoc modo sapientia
 Dei hoc die vbiq; & in plateis clamat. Vsquequo par-
 uuli diligitis infantia? Cōuertimini ad me, ne postea flen-
 tes audiat: Vocauī vos, & renuistis, extendi manum me-
 am, & non est qui respiceret. Et ego quoq; de interitu ve-
 stro ridebo. Inuocabitis me, & ego non exaudiam. Hoc,
 inquā, nec quid aliud Ecclesia vult, sacramentum hoc
 circumferens omniumque oculis exponens. Et hic vides,
 festiuitatem hanc, quantum ad institutionem eius ni-
 hil mali continere. Vnum adhuc restat, quo homines ple-
 runq; seducuntur: nimirum quod nonnulli aiunt: Tan-
 diu manere corpus Christi in sacramento, dū verba profe-
 runt.

N 3 runt.

Prou. i.

runtur. Id quod ita esse nequit. Sequeretur enim: Primò, neminem corpus sanguinemq; Christi percipere: quod antequam os intrat, verba transferunt. Secundò, solū vnū ex duodecim illis Apostolis corpus & sanguinem Christi percipisse, nempe eum cui Christus cum verborū enunciatione repente & simul in os dedisset. Semel enim tantū hæc verba pronunciauit, vt ex omnibus Euangelistis apertè constat. Quin etiam ex Christi verbis, cum ait: Qui manducat carnem meam & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo, colligi potest, etiam iamdudum pronuntiatis verbis, ipsoq; sacramento sumpto, corpus tamē & sanguinē Christi manere in homine. Cur ergo non etiam in Sacramento, alibi asseruatū ipsum corpus atque sanguis idem manerēt? Rursus, si corpus Christi tamdiu in sacramento mansit, dum duodecim ordine illo perciperent, imò si etiam nū hodie idem corpus ac sanguis in sacramento manent, dum aliquot centena homines communicant, cur non etiam in sequentem diem in loco honoratiore manerent? Aut si id negas, scripturas & rationes adfer cur illud ita esse possit, hoc non possit. Interea dum scripturas, tuam sententiam affirmantes inuenis, nos cum Catholica S. Ecclesia, corpus ac sanguinem Christi in Sacramento, etiā pronuntiatis verbis, licet nō statim sumatur, attamen vt sumetur in futuro, seruetur, manere credemus atq; cōfitebimur. Sumere enim illud, præcipuus eius vsus est. Accipite & māducate, ipse Christus ait. Ex his omnibus satis, opinor, apertè declaratur, nihil mali in hac festiuitate esse, sed illuc potiùs respicere, vt Christi satisfiat institutioni. Iā quid ea à nobis quoque requirat, quærendū est. Non enim per se bonā esse rē quampiam, satis est, sed rectè illa vtendum est. Sed, nunquid hodie satisfactū illi est? inquis. Nihil enim quod ad huius festi gloriā facere videbatur prætermisū est. Tū protulimus quicquid pretiosum repositū habuimus. Nūquid hæc fecisse sufficit? Resp. Sufficeret, si Deus tantū externa requireret. Sed hæc Deo satis esse superiùs negatū est: alia enim præterea requirit. Fili mi, inquit, præbe mihi cor tuum. Et Christus in Euangelio: Deus est spiritus, & qui adorant eum, oportet in Spiritu & veritate adorare. Quemadmodum enim ad bonum naus non extrinsecus

Ioan. 6.

Matt. 26.

Prou. 23.
Ioan. 4.

pietam

pictam esse, sed validam: & ad bonum gladij non argen-
 tea vagina amictum, sed acutum esse sufficit: ita ad perfe-
 ctionem cultus diuini non sufficit pomposum, sed *pium*
 esse, & ex imo pectoris prodire. Quod si quæris, quid hæc
 festiuitas requirat? Tria sunt: Memoria Christi, gratiarum
 actio, & iustus sacramenti huius vsus. Primo omnium cū
 hoc sacramentum aspicias, ipse Christus totaque illius pas-
 sio tibi in mentem veniat. Tum patris dilectionem co-
 gita, qua sola motus, filium suum vnigenitum dedit, vt
 ipse Christus testatur. Non enim nos ipsum prius dilexi-
 mus, sed ipse prior dilexit nos, teste Ioanne. Vnde & pu-
 deat te tam paruipendisse Deum, imò omnia reliqua præ-
 stantiora duxisse ipso. Deinde etiam paratam Christi obe-
 dientiam in memoriam reuoca, qua ad crucem vsq; humi-
 liauit se: contrā inobedientiam tuam in Deum, atque
 mandata eius argue. Tertiò ineffabilem Christi dilectio-
 nem, qua se totum quantus quantus est, pro nobis impen-
 dit, cogita: tuæque te, qui vel minimum etiā Christo ac-
 mèbris ipsius denegas, pudeat immanitatis. Quartò, hoc
 nos sacrificio, corpori nempe & sanguine Christi ab æ-
 terna morte atq; dānatione ereptos redēptosq; esse, tecū
 perpende: tuamq; , qui nunquā dignas Deo exolueris gra-
 tes, ingratitude corrīpe. Quintò hoc sacrificium, cor-
 pus scilicet & sanguinem Christi omnium pefectissi-
 mum, Deoque patri gratissimum esse, considera: tuam-
 que incredulitatem, pusillanimitatemq; , qui tam certo di-
 uini amoris pignore donatus, tamen desperationi appro-
 pinquas, increpa. Hæc aliaque id genus, pijs hic cogi-
 tanda sunt. Nondum tamen satis est, nisi etiam grati Deo
 laudes decantauerimus. Hinc enim sacramento huic no-
 men inditum est, *ευχαριστία*, quod est gratiarum actio, di-
 citur. Illo enim quā maxime ad gratias Deo agendas
 incitatur. Id quod Deo acceptissimum, nobis verò con-
 uenientissimum est. Populum istum, inquit Dominus,
 formaui mihi, laudem meā enarrabit. vnde & Paulus mo-
 net, vt in omnibus gratias agamus Deo: hoc enim ipsi be-
 neplacitum esse. Si verò in omnibus laudandus est Deus,
 quanto magis in hoc sacramento? Propterea in quoridia-
 no etiam Sacrificio dicimus: Gratias agamus Domino
 Deo nostro. Et hæc quidē nobis hac maxime die dictū pu-
 temus.

*et quod inquit
 sed quod
 huiusmodi
 magis*

Ioan. 3.
 1. Ioan. 4.

1. Thel. 5.

temus. Vtique enim Deo hic gratias agere dignum & iustum, æquum & salutare est. Et vñ nobis, si hac parte ingrati fuerimus. Tertiò danda est opera, vt recte ante omnia hoc sacramento vtamur. Hac enim parte horrendè ac perditissimè delinquimus, qui tam impiè, ridiculè, tam leuiter, rã impudenter, ab omni timore Dei alienissimè hoc sacramentum tractamus. Et quis hæc videre sine gemitu possit? Quis hic iram diuinam non timebit, quis feruentissimum illius iudicium non extimerascit? Quid horribilius, quàm immundis tanta Dei mysteria tractare manibus, impuris hæc facere mentibus? Ad vos ò Sacerdotes os meum est, Malachias ait, Laudem meam annuntiare debuistis, & ecce despicitis me. Oblationẽ mundã debuistis nomini meo in omni loco offerre, & ecce panem pollutum offertis super altare meũ, illotis manibus, conscientia polluta corporis & sanguinis mei sacrificium tractatis. Hæc ò fratres cogitemus, ne idem nobis, quod Heli filijs contingat, qui quidem egregiè sibi in Arca Dei placebant, ac confidebant, sed quia iniquè sacerdotale munus ac sacrificia explebant, quia dum admonerentur desistere ab iniquitate sua nolebant, factum est, vt vna die ambo perirent, simulque & Arcam Dei, & sacerdotium cum sacrificio, & vitam, & denique ipsum Deum amitterent. Proinde diligentius vigilemus ipsorum exemplis moniti, vt rectius hoc nostro Sacramento vtamur, quàm illi Arca vsi sunt, alioqui iisdem pœnis subiecti peribimus. Gratia Dei nobiscum. Amen.

SERMO NONVS.

Psal. 80.

Evangeliò hodierno sic regius ille Propheta accinit: Deus cibauit illos ex adipe frumeti, & de petra melle saturauit eos. Neq; sane sine ratione fit, cui Euangelium ipsum causam, vt fieri debeat, administrat. Psalmus, vnde hic versiculus desumptus est, propriè quidem de Sacramento hoc nihil habet, multaquẽ minus huius festiuitatis meminit: sed solummodo quid Israëlitis Aegyptum exeuntibus contigerit, narrans, ad spirituale nos exhortatur gaudium, quòd eundem quem ipsi Deum habeamus, eiusmodi planè, qui non solum præteritis seculis beneficus in suos fuerit, verumetiam eandem liberalitatis,

ralitatis,

ralitatis suæ munificentiam promittat nobis in posterū. Aperi os tuum, inquit, & ego adimplebo illud. Hæc illius Psalmi summa est. Porro quis tam stupidus, ut, nobis quoque hoc ipso occasionem dari, rememorandi quæ olim Deus benefecerit nobis, quæ nunc, quæ aliquando facturum est, ac propterea in Domino Deo nostro etiam exultandum, non videat? Vbi enim modica & temporanea dona ea maiestate proponuntur, utique cuique nostrū, quanti magna illa spiritualia ac sempiterna bona promissionesque æstimanda sint, manifestatur. Sit ergo hoc dictum in Israël corporaliter impleuerit Deus, eosque non simpliciter pane quouis, sed adipe frumēti, quod est, optimo frugum genere cibauit, tum etiam non modo aqua è petra, sed & melle, hoc est, optimo potu liberalissime (id enim hic tropus vult) potauit, saturauit, impleuit: excellentius quid tamen est, quod credentibus nobis exhibuit spiritualiter, atque etiamnum exhibet: cibauit olim, cibauit etiamnum: potauit olim, potat etiamnum. Iam olim præterierant apud Israël, quorum postea hic Dauid meminit. Manna enim dabatur illis quousque Iordanem transirent, tantumque in deserto vescerantur illud. At deinde corripiens misit in eos magnam famem, ut tempore Eliæ tandem etiam omnes ex ea, quam dederat, terra eiecit. Nobiscum verò usque ad consummationem seculi, ipso testante, permanet. Maiori igitur ratione nobis hic psalmus conuenit, quam illis. Quid ergo Propheta dicit? Cibauit & potauit eos. Ecce utrumque ponit, utrumque etiam natura exigit. Non cibum solum, verumetiam potum: non potum solum, sed & cibum. Et iuxta hunc sensum hæc verba innuunt, quod copiose, quicquid ad naturæ conseruationem requiritur, Deus contulerit. Sed & illud vide, quibus rebus ipse & cibauerit & potauerit nos: nempe non simplici pane, sed adipe frumenti: non aqua, sed melle. Vbi verò id melius & expressius egit, quam in Sacramento? Quid enim hoc sacramentum est, præter omnium frugum ciborumque adipem? Et quid nisi mel de petra sunt, quæ Christus ante & post consecrationem huius dixit, verba? Et his iam duobus Christus cibabat potatque nos, verbo suo atque sacramento reficit

Iosue. 3.

3. Reg. 17

Matt. 26.

nos, non alterutro solo sed vtroque simul. Paulus quidem sacramentum hoc, Domini panem vocat. Quem admodum enim panis priusquam panis fiat, in minutissimos atomos conterendus est, igne, & aqua coquendus est: ita non sine magna impensa ad nos iste panis pervenit. Est certe nunc cibus delectatione plenus: sed non fructus, non consolatio in eo parata nobis consideranda solum est, verum etiam præcedentia ipsa, nimirum passio ac mors Christi respicienda sunt. Granum illud frumenti Christus, priusquam nobis panis fieret, conteri oportuit, ac mori. Vnde hoc Sacramentum panis dicitur. Licebit & adipem frumenti dicere. In omni enim ciborum genere, præstantissimum est, non solum contenti, hoc est, corporis & sanguinis Christi ratione, verum etiam significati. Est enim omnium promissionum Dei sigillum, de quo alibi latius dictum est. Vnde non immerito hodie cecinimus: Cibavit nos adipe frumenti. Additur autem & illud: Et de petra melle saturavit nos. Id quod in hoc ipso etiam sacramento, si verba, quibus Christus, dum illud institueret, usus est, quæ verè nil præter mel sapiunt, rectè degustamus, consideratur. Quid enim dulcius, quid pius animum magis exhilarare potest, quam quod Christus ait: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem, in me manet & ego in illo, & vivet in æternum, non morietur? Quid homini optabilius vita? Quid præstantius obvenire nobis possit, quam non mori in æternum? Quid ergo homini deesse potest, qui in Christo manet, & illum manentem in se habet? Si quis ergo nulla his verbis dulcedine afficitur, lapide insensibilior est. Et hoc modo cuius apertum esse potest, non immerito nos hodie canere: Cibavit nos Deus ex adipe frumenti, & de petra melle saturavit nos. Et hæc pijs mentibus sufficerent, ad hanc festivitatem cum gaudio Spiritus, Deiq; laudibus transigendam, nullaq; validiore exhortatione opus foret. Sed quia hanc solennitatem alijs contemptui esse, alijs nihil præter ostentationem & pompam haberi video, fufius mihi aliquanto de eadem dicendum est. Sanè dolendum est, nullum his rebus inveniri medium post tam multas disputationes, quum tamen meo iudicio, facillè inveniri posset, si modò veram institu-

Ioan. 6.

institutionis eius causam scrutari liberet. Nemo sanè prudens hanc ipsam solennitatē rideret. Principio enim iam peractis festiuitatibus alijs omnibus, huius Sacramenti institutionem, quæ propriè ante passionem Christi facta est, ubi etiam breuis quidem eius, propter sequentem passionis historiā, cui rectè omnes sensus mētēsque intendunt, sed tamen aliqua mētio facta est, rursus atque ab integro in medium proponi. Duæ igitur dum concurrerent maximi ponderis res, eaq; breui illo tempore simul in cōcione tractari pro maiestate rei, atque credentium vtilitate satis commodè non possent, passio verò illius temporis ita principem locum obtinuit, vt Sacramenti huius institutio, vti cū æquum, tum necessarium erat, cogitari atque perpendi non posset: hanc ecce diem patres instituere, qua omnibus per otium commodè de eo cogitare, loqui, atque discere vacaret. Id quod patres magna diligentia consideraerunt, suamque erga hoc Sacramentum pietatem & deuotionem, internè, externè, anima atque corporis in mentis exultatione, atq; oris confessione, summe declarauerunt: sed & fidem, spem, charitatemq; suam in Deū externa reuerentia ac cultu testati sunt. Cuius rei etiamnum apud nos sunt vestigia quædam & indicia, sed imperfecta ac prope oblitterata. Apud plerosque enim tantum externa quædam pompa & ostentatio est, sine mente, sine vlla pietate: & quæ ergo inde vtilitas sperari potest? Quid mirum si alij eiusmodi nostra dictis atq; scriptis rideant? Solus, qui nihil immeditatus dicit facitue, sapiens mundo est. Hinc prouerbia: quod Apollini tribuitur, Inter mille vix vnum sapientem inueniri: Et quod Salomon ait: Stultorum infinitum esse numerum. *Eccl. 1.* Id quod veriùs quàm vel nos decet, vel cōducit, in nobis manifestatur, præcipuè in hoc festo. Quicquid hodie peregimus, vbiq; gaudium quoddam præ se fert: gaudium, inquam, non leue, sed magnum: Nec qui hodiernas cæremonias considerauit, secus dicere potuit. Quàm pauci verò sunt, qui quid eiusmodi lætitiæ signa velint, intelligant. Et licet sciant nonnulli, non tamen expendunt. Nihilominus tamen immiscemus nos alijs: si quid faciunt, facimus: si canunt, canimus: si

Eccl. 1.

si

Deut. 4.
Isai. 29.
Apoc. 3.

fi quod eūt, & illuc sequimur. Hic gradum sistimus, atq;
bellē satis hanc festam diem celebrasse videmur nobis,
cum hæc fecimus: cū tamen de nobis quoq; dici de-
buit etiam in externis: Ecce populum intelligentem at-
que sapientem, sed maxima parte tantū qui Deū la-
bijs honorat, cuius cor longē est ab eo. Populus nos su-
mus, imò verò nec frigidi nec tepidi meritoq; ne nos
euomat Deus, timemus. Proinde intentis oculis, quæ
huius festi atq; gaudiij sit ratio considerandum est. Est
autem magna illa Dei patris bonitas, quam toties, in tā
grauibus rebus, tam aperte experti sumus. Huius, in-
quā, maxime nos admonet Sacramentū, vt quod Chris-
tus etiam in sui commemorationem, imò Dauid teste
in memoriam omnium mirabilium suorum instituit.
Sed quæ illa mirabilia, in quibus bonitatem beneficen-
tiamq; suam Deus ostendit, esse possunt: nisi Dei filium
hominem factum, passionē suā ac morte pro peccatis no-
stris satisfecisse, per resurrectionem suam super omnia
exaltatum esse, ipsa passionis suæ merita, ipsam resurre-
ctionis suæ victoriam, tum gratiam & pacem cum Deo,
electis suis cuiuscunq; fuerunt cōditionis omnibus do-
nauisse, & quod nos quoque in reliquorum numero ad-
misit? Hæc, inquam, mirabilia illa, atq; plena dilectio-
nis opera sunt, quorum hoc sacramento hodie admo-
nemur. Ecclesia enim quasi omnibus dicere videtur in hæc
verba: Videte ô Christiani, quanto dilectionis affectu
summa illa Maiestas sese humiliavit, quanta pietate in
nos respiciens nobis præuidit. Nulla sanè alia natio est,
quæ habeat Deus appropinquantē sibi, sicut Deus no-
ster adest nobis. Quo vno facto declaratur, quod diuina
illa sapientia loquitur, nimirum delicias Dei esse cum fi-
lijs hominum. Et hic iam cum Ieremia rectē cōfitemur,
dicentes. Quis similis tibi, magnum est nomen tuum. Et
quod Samuel mōnet: Time Deum, & seruite ei in
veritate, & ex toto corde vestro. Vidistis enim magnifi-
ca, quæ in vobis gesserit Dominus. Neq; enim piē men-
tes decentius vtiliusq; aliquid cogitabunt, quā si cogi-
tationibus suis omnibus huic Sacramento intendant.
Primum enim eiusmodi cogitatio contra peccatū, mor-
tem, infernum, omnemq; desperationem solatur ac eri-
git,

Deut. 4.
Prou. 8.

Iere. 10.
1. Reg. 12.

*quædam de
m-7*

git. Deinde etiam fidem confirmat, spem erigit, charitatem accendit, non in Deum solummodo, verum etiam in homines, longanimitatem in perturbatione, promptitudinem in omne bonum conferret. Quæ eiusmodi sunt, vt sine ijs non liceat esse Christianis, hoc licet seculo rariora considerentur; vt enim hæc tempora sunt, exigua admodum hominum fides est, imbecilla spes est, charitas refriguit, pietas periit, longanimitas nulla est, verumtamen vnicum hoc Sacramentum hæc omnia in nobis instaurare posset, si modo diligenter ac rectè illi intenderimus. Et quæ miramur, tanta illud hodie grauitate proponi? Principio enim licet per baptismum ex Aegypto, hoc est, diabolica potestate erepti ac liberati per mare rubrum transiuimus, salebrosam tamen desertum cum Israël nobis restat, in quo plurimæ occurrunt tentationes, ac longa grandisue via cum Elia nobis peragrandæ est, in qua vndique pericula insurgunt, vnde non solum exhortatione ad pergendum, ne deficiamus, quemadmodum Eliam vrgebat Angelus, excitans è somno, verumetiam spiritualis cibi alimento opus est, imò verò non minore, quàm Moysi olim præsidio atque auxilio opus est. Ille enim cum transiret desertum ad Dominum vociferatur, dicens: Si nō tu ipse præcedas nos, ne educas de loco isto. Et hoc dixit qui præter homines quod timeret, nihil habebat. Elias vnicam tantum mulierem, quam timeret habuit, ita tamen pusillanimis erat, ipsam vt mortem concupisceret. Et nobis homines ipseque cum suo principe mundus timendus est, quem tamen effugere poterimus, si cum Elia deserta petentes, subter vnicam Christi crucis iuniperum requieuerimus: vbi non iam angeli, sed ipse Christus vocem audimus, dicentis: Cōfide, ego vici mundum. Et iterum: Qui sequitur me, tollat crucem suam, & sic sequatur me. Et: Nolite timere eos, qui concidunt corpus, animam autē nō possunt occidere. Quin sub hac iunipero cibum potumque, hoc est, consolationem aduersus omnem mundi huius perfidiam atque stratagemata inuenimus. nempe cum nihil nos posset sollicitare, quod nō ipse prius pro nobis passus esset. Primus enim hunc passionis crucisque calicem hausit, quo nos minus abhorreremus. Proinde non est, quæ

3. Reg. 19

Exod. 33.

3. Reg. 19

Ioan. 16.

Matth. 16

Matth. 10

quor tantopere homines mundumue timeamus. Quid enim aduersum nos possunt? Corpus, atq; bona tollere possunt. Non magna iactura æstimanda est, perdere, quo alioqui carendum est. Ablato corpore, quod præstantius est, tenemus, animam ipsūq; Deum. Et quidem horum causa, peculiares quosdā hostes habemus, animæ nostræ insidiantes, nimirū peccatū, mors, infernus atq; Dei iudicium. Quos licet nō semper experiamur in nobis, certissimē tamen aliquando experiemur. Mors enim certa ventura est, tum haud dubiē peccata tua tibi se offerēt, & deniq; iudicium Dei præfinitum in prouidētia Dei obseruat diem. Triceps imago horribilis. Et quis aduersus mortem, peccatum, atq; iudicium Dei persistere potest? Inimici tui, inquit Christus, circumdabūt te vallo, & coangustabunt te vndiq; & ad terram prosternent te. Tria sunt, quorum primū mortis, secundū peccati, ternū iudicij Dei atq; inferni opus est. Contra hos omnes nemo, nisi in Christū respexerit, persistere potest. Hic enim imago vitæ tibi est, si mors territat: imago gratiæ est, si peccata te coangustant: imago bonitatis Dei est, si diuinū te iudicium sollicitat. Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Ego sum panis viuus. Et mox: Qui māducat meā carnem & bibit meū sanguinē, in me manet, & ego in illo. Quibus quid aliud Christus vult, nisi quod credentibus suis seipsum exhibet? Et hoc modo sacramentū hoc certissimū indicij est, Christū intolerabile iugū peccatū, quod (Dauid testāte) graue onus est, & virgam humerorū nostrorū mortem, quæ pro peccato in omnes venit, & baculū exactoris, hoc est, infernū & æternū Dei iudicium à nobis abstulisse: imō verō vita sua mortē nostrā, obediētia sua peccatū nostrū: dilectione sua infernū dānationemq; nostram deleuisse: tum etiā se totum in nostrā dedisse salutem. Ecce omnium horum præsens festiuitas nos admonet, quæ ideo instituta est, vt in vitæ huius via sursum ad ccelos discamus respicere, vbi, ne deficiamus, aut hostium insultantiū vi opprimamur, cibis potusque refectio atque fortitudo quærenda est. In Christo nimirum per participationem sacramenti corporis & sanguinis sui, compendiosissimē verō omnium, per spiritalem eius preceptionem,

Mat. 11.

Ioan. 6.

Psal. 37.

nem,

nem, quod est, per fidem, quærenda isthæc sunt. Nihil enim sine fide participatio prodest. Quandoquidem in cœna Dominica corporaliter sumpsisse hoc Sacramentum, Ecclesiæ satis non est, nisi & hodie illud proponēs, ad spiritalem participationem excitet. Tunc verò spiritaliter Christi corpus & sanguinem percipis, quando dilectionem, qua Deus pater filium suū dedit: obedientiam, qua se Christus in cruce obtulit, sanguinemque suum in mundi precium effudit, commemoras, admiraris, in ijsque exultas, fide, spe, atque dilectione eadē apprehendis, Scripturæ de Dei dilectione testificantis credis, ipsum te quoque in eorum, quos Christus morte sua liberavit, numero esse speras, ac propterea ipsi mente ac dilectione adhærescis, prædicas ipsum ac colis, desiderio illius traheris, confidens illi inniteris: hoc, inquam, spiritaliter est corpus sanguinemque Christi percipere, hoc ipsum maxime hæc festiuitate in nobis requiritur. Atque tunc demum illi satisfactum est, quando consideratione & quotidiana Sacramenti huius propositione ad fidem, ad spem, ad Charitatem, ad æquanimi-
tatem, ad deuotionem omnemque pietatē incitamur: atque illud ipsum in nobis cum erga Deū, tum erga proximum consideramus, quod in seipso Christus, cum summam erga Deum obedientiam, perfectissimam erga proximum
Philip. 2.
charitatem exhiberet, habuit. Hæc, inquam, in nobis quoque considerare in supplicatione hodierna, nimirum obedientiam & dilectionem. Hæc instituti huius intentio est. Sed quid rarius illo? Refriguit charitas, vi-
Matt. 26.
cit malitia, nosque ipsi dissipati sumus, imò non dissipari solum, sed & inuicem exasperati. Cui tamen animorū exasperationi præsentis festiuitatis atque ipsius Sacramenti huius sedula cogitatio mederi posset. Profecto si in huius Sacramenti præsentia, quanto pretio redēpti sumus, cogitaremus, minimè tanta peruicacia, proteruita, petulantia atque insolentia in omnē impietatem leuitatemque nosmet præcipitarem. Sed nec tam ingrati, nec tam socordes erga Deum, neque etiā tam tædioſi, pigri, negligentēque in cultu diuino, omnisque boni exercitatione essemus, si hic, quā per Christū Deus charitatē nobis exhibuit, in memoriam reuocaremus, cōseruaremque.
Deniq;

Denique nulla tam execranda in nobis, perdendi, exu-
rendi, trucidandiq; inueniretur cupiditas, si in hoc Sa-
cramento, quomodo omnes per Christum redempti su-
mus, cogitaremus, atque o vnam nemo nō Christia-
nus, cum ad lites, ad iurgia, ad contentiones iuris, ad bel-
la, ad cades, ad profligationes, ad perditiones descendi-
tur, huius S.S. Sacramenti meminisset: haud dubie pro-
prij conscientijs arguerentur, dicentibus: quid facitis
Credentes? Quid cogitatis? nescitis curus spiritus sitis?
An ignoratis vocationem vestram, qua vocati estis ad
maxima nimirum, vt vnum corpus vnus idemq; spiri-
tus sitis, quemadmodum & vnā fidem, vnum baptisma,
vnum Deum, vnum Christum, vnū Euangelium, vnā-
que futuram hæreditatem habetis? An nō audistis Pau-
lum dicentem, quod omnes vnus panis, vnumq; cor-
pus sumus, quicunq; de vno pane & de vno calice par-
ticipamus? An ignoratis, quia hoc Sacramentum vincu-
lum est, quo Christiani compingimur, in quo vt fratres
& domesticos nos inuicem agnoscere debemus? An ne-
scitis fortè, quia Christus nihil æquè grauius, atq; dile-
ctionem præcepit, mandauit, inculcauit: nihil perinde in
suis abominetur atque dissentiones, zelum, iurgia? An
non audistis quia Deus non dissidia, sed pacem concor-
diamq; suorum querit? Et qui fieri posset, ita inuicem
exacerbati perseveramus, si hoc modo sacramentū hoc
nobis proponitur, demonstraturque, conquerendū est,
imò potius ardentissimis votis optandum est, vt nunquā
ex conspectu & nostro & omnium credentium amoue-
retur, si quo modo amarulentia plurimorū leniri, amor-
que excitari possit. Leuemus fratres oculos nostros,
quemadmodum & Moses populū Dei horatus est, viā,
qua a Deo ducimur, respiciamus. In peccatis quidē na-
scimur, sed mox lauachrum paratum adest, in quo pec-
cata abluuntur. Deficiendum nobis esset in viā, & ecce
mensam nobis parauit Deus, aduersus omnes qui tribu-
lant nos. Si ergo quicquam aduersi insurgit, quod ve-
rum Manna, verum illum cœlestem panem habeamus
paratum cogitandum est. Panem, inquam, nūquā de-
ficiētem. Christus enim, qui hert & hodie est, vsquē in
æternum

Ephes. 4.

1. Cor. 10

Ioan. 13.

Matth. 20

1. Cor. 14

Deut. 8.

Psal. 23.

Heb. 13.

æternum permanebit. Quid ergo tantopere mundus, huius incurfus sollicitant, Deo nos cœlitus tam manifestè erigente ac consolante? Ille ipse ergo gratiam suâ nobis impertiat omnibus, Amen.

SERMO DECIMVS.

P Ræter Euangeliû hoc, in quo exquisitissimis verbis de spiritali corporis & sanguinis sui cibo, fide proprie percipiendo, Christus loquitur, etiâ Epistola legitur, in qua de eiusdè corporis & sanguinis Christi sacramento, corporaliter etiâ sumendo, Paulus Apostolus scripsit. Et quidem pulchrè Euangelio huic Epistola illa coniuncta est, vt vtraq; corporis & sanguinis Christi perceptio simul consideretur. Quibus Ecclesia hanc oratione annectit. Deus, inquit, qui nobis sub sacramento mirabili passionis tuæ memoriâ reliquisti, tribue quęsum? ita nos corporis & sanguinis tui sacra mysteria venerari, vt redẽptionis tuæ fructû in nobis iugiter sentiamus. Et hanc orationem si quis Euangelio atque Epistolę addiderit, tria habebit, vnde quod meditetur hodie abudè sumere possit, cetera licet nesciat. Tria, inquam, in quæ totâ hanc festiuitatē licebit contrahere. Si cui enim huic festæ diei satisfacere animus est, primò omniû, quod sacrum corpus & sanguinẽ suum in mortẽ ad effundendum pro multis Christus dederit, firma fide credendû & meditandû est. Deinde etiâ, quod idem ipsum nobis corpus suû & sanguinem det. Ac tertio, quomodo vtroq; cõmodè vtendû sit, quærendû est. Ad primum Euangelium hoc refertur, ad secundû Epistola, ad tertiu Ecclesiæ oratio. Euangeliû, inquam, primo seruit, hic enim Christus corpus sanguinemq; suû in spiritualement cibum dedit, qui fide percipiendus est, eo planè modo, quo superiore Dominica ad Nicodemû dixisse audiuimus. Sicut Mosès exaltauit serpentẽ in deserto, ita ex- Ioan. 3. altari oportet filiû hominis, vt qui credit in illû nõ peccet, sed habeat vitam æternâ. Epistola hodie lecta Sacramenti huius institutionem respicit. Tum oratio Ecclesiæ verum vtriusque vsum docet. Et quomodo tota festi huius intentio vel rectius, vel compendiosius proponi, quàm his tribus, posset? Nam & in canticis Ecclesiæ cæteris tres veteris testamenti figuræ, nõ

O solùm

solùm festo huic, verumetiã tribus illis partibus, quarũ memini, aptissimè conuenientes accinuntur. Prima enim figura, quæ est agni paschæ, passionem Christi respicit. Altera mannae, institutionem Sacramenti huius. Tertia Eliæ, qui tantum ex vno pane subcinericio robur concepit, vt sine alterius cibi alimento vilo quadraginta diebus & totidem noctibus per deserta vsq; ad montem Dei Oreb pergeret, ad vtriusq;, nimirũ passionis Christi, & Sacramenti institutionis fructum respicit. Et hæc omnia ostendere, minimè (vt intelligentibus patet) erit difficile. Sed hac vice exordij loco huius sermonis Euangelium, Epistolam, atque orationem Ecclesiæ placuit conferre. Atque vtinam hæc ipsa tria probè consideraremus. Profectò, si non maiori cõmoditati, huic tamen seruiret, vt hæc ipsa festiuitas etiã apud hostes maiorem consequeretur auctoritatem, qui nullum alioqui ridendi calumniandiq; finem norunt, nimirum considerantes in externis quibusdam cæremonijs hæere nos tantum, nec quid præterea cogitare, imò sepe quod facimus ignorare, nec quare id fiat, intelligere: festos dies celebrare, sed causam nescire: externo habitu gaudium ostentare, nulla tamen mentis lætitia moueri: Deum labijs honorificare, corde tamen longè ab eo abesse. Quãquam vnicum Euangelium hoc, Epistola atq; oratio factis declarant, non cæremoniarum causa hanc festiuitatẽ institutam esse, sed potius multa longè maiora à nobis requirere. Sanè inuicem ad reuerentiam Sacramenti huius exhortamur: tantum ergo sacramentũ veneremur cernui, & quæ sequuntur: sed & factò reuerentiã quandam exhibemus, coram Iudæis simul atq; Gëtibus, tum & hæreticis confitentes, quod minimè erubescamus fidem nostram, atq; omnia ea, licet minutilsima, quæ ad salutem nostram pertinent, incitamus hoc ipso vulgus hominum ad reuerentiam atq; amorem sacramenti huius, qui forte aliàs hæc minus cogitarent, denique & calumniatores monemus, vt se minimè hois, sed Dei ordinationem continere cogitent. Licet verò plurima id genus externa facitemus, nõ tamen omne illud est, quod ad hanc festiuitatẽ pertinet. Imò oĩa eiusmodi nõ minus ab iniquo, quã à pio fieri possunt. Sed longè præstatiõra, Ecclesia

Ecclesia docente hæc festiuitas à nobis postulat. Et quæ illa? Principio ecclesia orans dicit: Deus qui nobis sub sacramêto mirabili passionis tuæ memoriâ reliquisti, tribue quesum⁹ ita nos corporis & sanguinis tui sacra mysteria venerari, vt redèptionis tuæ fructû in nobis iugiter sentiamus. ecce hæc nobis cogitanda ecclesia offert, nē. **Mysteriū sacramenti.** pe, quod sit mysteriū corporis & sanguinis Christi, non vt tantū signum & figura sit corporis & sanguinis Christi (id quod nonnulli bacchantes calumniatur) sed eiusmodi mysterium quod corpus & sanguinē Christi verē in se contineat, atq; hac ratione à Christo datum sit, vt nos passionis suæ admoneat. Hæc duo cogitare, ab ecclesia admonemur, quæ & vtriq; petitionem applicat. Primo, quando sacramentū hoc mysterium est corporis & sanguinis Christi, rogandus est Deus, vt se donatē verē & iustē hoc ipsum veneremur. Secundo, quādo hoc Sacramentū in memoriâ passionis Christi institutū orandum est, vt eiusdem passionis fructum in nobis iugiter sentiamus. Hæc sunt, quæ propriè ad hanc festiuitatem pertinent, huc ergo maximè respiciendum est, quod ea prætermittentes admodum parum utilitatis ex externis cæremonijs capiamus. Vnde nunc denuo nonnihil de hoc festo in medium adferre compellor. Neq; enim (vt video) tam multa ea de re dici possunt, quin plura dicere sit necessarium. Ita enim deuiauius omnes, vt nihil ferè æstimemus eorum, quæ antiquitus in ecclesia asseruata ad nos vsque deuenerunt. Quin eadē Christo, cum Iudæis Capharnaitis, in hoc Sacramento gratitudinem exhibemus. Illi enim, cum Christum lōgo sermone de spiritali hoc cibo loquentem audissent, intolerabilem, insuauem, imò etiam impossibilem eius sermonem iudicantes, qui nuper nomine sua Christo dederant, retro abeunt, susceptamq; disciplinam ab humeris excutiunt. Eadem ferè nostrorum temporum ratio est. Ita enim de hoc sacramêto cogitamus, loquimur, prædicamus, scribimus: ita nos cōponimus in eius præsentia, ea facimus, vt oīm piorū vota meliora desyderent edocti, Apostolos sequamur: aliosq; diçitare & scriptitare permittamus: pro cuiusq; Spūs suggestionē. Nūquid **Ibidem.** & vos vultis abire? Christus rogat: Quò ibimus, Pe-

Psal. 79.

Ioan. 6.

trus respondet, verba vitæ æternæ habes. Hic nōpe omnia viuifica verba esse iudicabat, quæ illi dura, & impossibilia proclamabant. Hunc ergo sequemur, & hanc festā diem in nostros vsus cōuertamus, quicquid cū Christus tum Ecclesia de hoc nobis sacramento proponit, cū exultatione atq; gratiarū actione suscepturi, tum cū Petro omnia viuifica verba esse, hoc est, quæ ad vitā æternam obtinendam faciunt, fatebimur, ac deniq; cū David dicemus: Domine, non recedimus à te, viuificabis nos, & nomen tuū inuocabimus. Imò quod Iudæos incredulos abegit, idē nos attrahet: eoq; Christus nobis charior erit ac gratior, qui corpus suum nō solū in redemptionem pro nobis obtulit, verūmetiā nobis in cibum dedit. Tum etiam eo magis hoc sacramentū magnificabimus, quo ab alijs contēptibilis haberi nouimus. Agē ergo quid ipse Christus de spiritali corporis & sanguinis sui cibo loquatur, audiamus. Caro mea inquit, verē est cibus, & sanguis meus verē est potus. Quid hæc verba velint, & quando primū de spiritali, deinde etiā de corporali seu sacramentali participatione sint intelligēda, alibi à me dictū est. Hinc sequētia declarāda mihi summa: Hic est panis, qui de cælo descendit. Nō sicut patres vestri manducauerūt Manna, & mortui sunt. Qui māducat hunc panē viuēt in æternum. His ergo verbis Christus contumeliosā Iudæorum obiectioni respondet: Quod tu signum facis, inquiunt, vt videamus & credamus? Patres nostri manducauerunt Manna, ac si dicerent: Hoc Moses potuit, vnde non iniquē illi credimus. Hoc nobis verum signum visum. Tu simile quid nondum ostēdisti. Hac cōtumeliosā Iudæorum comparatione Christus occasionem sumit non solū fusius de spiritali illo cibo suo dicendi, verū etiam quod Manna ipsorum nihil sit collatione ad eum, quē ipse daturus esset cibū: eūm, ipsis testibus, patres sui non minus morti fuissent obnoxij, qui Manna comedisent, quam alij qui non comedissent, demonstrat. Et hac iam comparatione docet, quæ illius spiritalis cibi apud nos æstimatio esse debeat: imò etiā in Manne historiā respicere monet, vt quæ cōpendiosissimē ostēdere possit quā præstātia in nouo testamento acceperimus. Si enim ea figuræ maiestas fuit, quæ

quæ veritas præstantia erit? Sed apertè Christus Manna figuram tantum fuisse alterius cibi quem in nouo testamento Deus daturus erat cœlitus: propterea hoc verum Manna dicis, illud verò eam additione non habet, quod verò è cœlo venerit, quæ vera illius Mannæ atq; nostri spiritalis cibi est. Illud quidem nomine dignamur, quod è cœlo Manna dicamus, sed è cœlo non venit, nimirum in nubibus Angelis eam in formâ redacta. Christus verò certissimè è cœlo venit. Illud neminem in vita conseruare potuit, hoc etiâ æternam vitam dare potest. Cùm igitur ipse Christus spiritalis cibi sui excellentiam è figura & ymbra Mannæ demonstrat, arbitror & hodie per multum id facere ad magnificentiam & verum sacramenti huius usum: si modò Manna figurâ, diligentius cõsideremus: Propterea quid rectius agâ, quâ si quibus partibus historia illa sacramento huic atq; festæ diei conueniat, aperuero. Cõfido equidè hæc ipsa collatione amorem pietatemq; erga hoc sacramentum apud pias quasq; mentes nõ solum renouandâ, verum etiam ad augendam atq; conseruandâ. Jam verò plurima inuenio, in quibus manna illud cū sacramento hoc cõferri potest, quorum quodlibet per se nõ nihil ad magnificentiam huius sacramenti facit. Primū ipsa datæ manne causa est, cur eâ Deus dederit: quam Moses describès, ita loquitur: Profectiq; sunt de Helim, & venit ois multitudo filiorum Israël in desertum Sion. Et murmurauit ois cõgregatio filiorum Israël contra Moysen & Aaron in solitudine. Dixeruntq; filij Israël ad eos: Vtinâ mortui essemus per manū Dñi in terra Aegypti, quādo sedebamus super ollas carniū, & comedebamus panē in saturitate. Cur induxisti nos in desertum istud, vt occideretis omnē multitudinē fame? Dixit aut Dñs ad Moysen: Ecce ego pluā vobis panes de cœlo, & quæ sequuntur. Ecce hæc causa datæ à Deo Mannæ. Deficiebant populus alimēto, quod enim secum ex Aegypto tulerat consumptū erat, & quo longius in desertum pergebant, eo minus victui necessaria inueniebant. Hoc mouebatur Deus, vt daret eis panes. Necessitas vrgebat, cū alioqui quo famem sedare possent, ad manum nihil erat. Et quid Christum cœlos descendere huc ad nos, seq; ipsum nobis panem afferret,

Exod. 16.

Exodi. 12.

- tum sacrosanctum corpus sanguinemq; suum in cibum daret, nisi ingens totius mundi fames, mouit? Fames, inquam, non corporalis alimentum, sed gratiæ diuinæ. Nullius aliqua in parte dominium præter peccati, mortis, damnationis: nusquam vita, nusquam solus aut gratia apparebat in hominibus. Hoc metus Deus misit vni-
Ioan. 3. gentum suum, vt omnis qui in ipsum crederet non periret, sed haberet vitam æternam. Hoc ipsum etiam Christum mouit, vt sese omni modo nobis daret: nempe: nascens, socium; conuescens, in edulium; moriens, in precium; regnans in premium. Propter miseriam inopii, inquit, & gemitum pauperum, nunc exurgam. Ponam in salutari, fiducialiter agam. Tandem ipsam rationem Io-
Psal. 11. annes cenæ Dominicæ refert: Cum dilexisset suos, inquit, qui erant in mundo, in finem dilexisset eos. In-
Ioan. 13. grati igitur sint oportet, qui nunc tandem disputare ac secum disceptare volunt, quæ instituendi hoc sacramentum causa sit. Nunquid nõ intelligis tibi atq; omnibus diuinæ gratiæ fame laborantibus in sp̃e ac consolatione factum esset? Quid si vel semel peccati, mortis, damnationisque famem perpeffus, nullam quocunque respiceres vitam, nullam gratiam, nullam salutem apparentem, conspiceres, haud dubie eiusmodi inutilibus quæstionibus abstineres, & cõtra cum Ecclesia in hæc verba erupens gratias ageres: O quam suavis est Dñe spiritus tuus, qui vt dulcedinem tuam in filios demonstrares, pane suauissimo de cœlo præstato esuriētes replens bonis, fastidiosos diuites dimittēs inanes. Et hoc primum, quo historia manæ cum sacramēto hoc nostro cõfertur. Vtrobique Deus pater filiorum suorum respexit famem, vtrobique populi suæ curam gessit, vtrobique dilectionem ostendit & gratiam, vtrobique miraculose cibauit, illos quidem manna, quod nunquam vidit nec scuit mundus: nos vero suo ipsius corpore atque sanguine, quod nemo mortalium vel expectasset vnquam, vel suis meritis promississet. Et quid porro manæ refert historia? Priusquam Deus illum cœlitus demitteret cibum per Moysen annunciauit, dicens: Vespere scietis quod Dñs eduxerit vos de terra Aegypti: & manē videbitis gloriam eius, imò dabit vobis vespere carnes edere, & mane panes in saturitate.
- Sapient. 12**
- Exod. 16.**

tate.

tate. Hoc iam rursus sacramento nostro conuenit. Antequam corpus sanguinemque suum Christus daret in edulium, multifarie multisque modis per Prophetas prænuñciauit, splendidum se exquisitissimorum ferculorum apparaturum esse conuiuium. Serui mei comedent, & vos esuriētis. Serui mei bibent, & vos sitiētis. Serui mei laudabunt præ exultatione cordis, vos clamabitis præ dolore cordis. Et iterum: Super vias pascuntur, & in omnibus planis pascua eorum. Non esurient neque sitient, & nō percutiet eos estus & sol, quia miserator eorum reget eos & ad fortes aquarum potabit eos. Et hoc ipsum in nobis impletur, eo modo, quo Christus loquitur: Ego sum panis viuus, qui in me credit amplius non esuriēt. Et hac igitur ratione sacramentū hoc gratius nobis erit, cum in ipso completa sunt, quæ Prophetæ prædixerunt, ipso nobis percipiendum offertur, quod illi longo tempore desiderarunt. Porro iam hoc etiam manæ historia refert: Manē surgentes filios Israël vidisse superficiem terræ sine ulla humana ope rore cœlestis panis apertā præ sollicitate rei admiratione dixisse: Māhu? Quid hoc? Nos similia videmus: Christus sine opera nostra, præter meritum nostrum, hunc nobis cibum apparauit: idque manē, ipso nempe gratiæ temporis exordio. Id quod tot Psalmis tam aptis hortationibus admonemur? Memoriam, inquit Dauid, fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se. Et: Qui pacem ponit fines Ecclesiæ, & adipe frumenti satiat nos. Et iterum: Paraſti nobis mensam aduersos omnes, qui tribulant nos. Et iterum: ex altari tuo Domine Christum sumimus, in quo cor & caro nostra exultant. Quæ omnia aliud nihil sunt, præter admirationem & gaudium, quæ credentes in hoc sacramento sentimus, atque exprimimus. Quisque enim dicere potest: Introibo ad altare Dei, sumam Christum, qui renouet iuuentutem meam, epulantium sonus in hac mensa in voce exultationis & confessionis esse debet, ut alibi hortamur. Vide, hoc iam tertium est, in quo Manæ Historia, cum hoc nostro sacramēto cōuenit. Quarto illic innuitur, quomodo Deus eos tentauerit, si timeant ipsum an non. Et nos tentat Deus hoc ipso sacramento, si vnigeniti sui

Isai. 65.

Isai. 49.

Ioan. 6.

Exod. 16.

Psal. 110.

Psal. 47.

Psal. 22.

Psal. 83.

Psal. 24.

Psal. 41.

Exod. 16.

Gene. 3.

verbis apertè se nobis corpus ac sanguinem suum hic dare affirmantis, tantam fidem habeamus, quantam primi parentes serpenti, qui esu vetiti cibi post apertos oculos, Deorū similitudinē falso pollicebatur, crediderāt. Sane præter fructū illum oculis subiectum & palpabile, nihil videbant, nihilominus tamen Diabolo similitudinem Deorū promittenti ex esu, ita fore crediderunt: & quid est, quo minus filio Dei, dare se nobis in hoc sacramento corpus & sanguinē suum affirmanti, credimus externā licet tātummodo speciē panis videamus. Hoc modo, inquam, tentat nos Deus in hoc sacramento, vultq; vt saluari huius sacramenti fide credendi exitialem facilitatem Adæ atq; Eux diluamus. Fides ipforum, in quam per serpentē inducti fuerāt, in perditionem perduxit: fides nostra, quam Christus dat, verum corpus verumq; sanguinem suū in hoc sacraēto nos percipere, vitā atq; salutē nobis cōfert. Præterea illud quoq; mānā habet historia,

Exod. 16.

quod exire castra & Manhu colligere pro cuiusq; domus necessitate in diem, sexto verò die duplicem cibum, hoc est quantum biduo suffice, retsequens enim dies requies Domini erat, inferre iusserit Deus. Id ipsum quoq; nobis hic dicitur. Primò exire ex nobis ipsis, id est, curiositatē, ac proprias opiniones seponere, non secundū exteriores sensus, an illic sit corpus & sanguis Christi, sed secundū verbū fidei, diuinæq; veritatis, quæ affirmas ait, Hoc est corpus meum, iudicare oportet. Secundò etiā ex pristina cōversatione exeundū est, vetus homo cū actibus suis relinquendus est. Nō enim decet sanctū mittere canibus.

Matt. 26.

Tertiò quærendus hic cibus est. Neq; enim ubiq; obuius est, aut nos sequitur. Qui mane vigilauerint ad me, inquit Sapientia, inuenient me. Semper hic nobis necessarius cibus est, semper etiam inueniri potest. Quo igitur quisque tribulatur magis, & angitur, eo diligentiori cura hunc cœlestem panem quærat, & quotidie quærat, & quantum sufficit, colligat. Plenitudo enim hic omnis gratiæ est. Ecce cur etiam nobis dicatur, vt exeuntes manna nostrum colligamus. Sed singulari ratione nobis præceptum est sexta die, hoc ipso mundi nouissimo tempore duplicem, in biduum mensuram inferre. Sabbatho enim, hoc est, post mortem non inuenietur,

Pro. 8.

cū

cum quisque ex eo viuet, quod sibi colliget prius. Venit Ioan. 6.
 nox, quando nemo operari potest. Sunt deniq; alia non-
 nulla, quæ rectè sacramento huic ex illa mannæ historia Exod. 16.
 comparari possunt. Vt quod Scriptura referente, nec qui
 plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus para-
 uerat, reperit minus. Id quod verissima huius sacramen-
 ti proprietas est. Ita enim fides nostra docet: quod alius
 alio nec plus nec minus sumat, quantum quidem ad cor-
 poris & sanguinis Christi veritatem attinet, nec illa se-
 cundum quantitatem hostiæ distibui, sed secundum cu-
 iusque fidei ac desiderij modum percipi. Quemadmo-
 dum & primus homo tantum degustato fructu inter-
 dicto, tã sufficiebat ad damnationem illi, ac si omnes pa-
 radisi fructus comedisset, ita etiam quantumuis exi-
 guum fidelis hinc percipiat, tam ad consequendos sa-
 cramenti fructus sufficit, quàm si totum illud quod in
 altari est comedisset. Adhuc vnũ in mannæ historia de-
 scribitur, nepe, quosdã plus quàm requirebat necessitas
 collegisse, atque vsque mane dimisisse atque scatere cœ- Ibidem.
 pisse vermibus & computruisse. Id ipsum ergo in sacra-
 mento nostro inuenitur, nec id modo, verum etiam alia
 plura. Curiosus nempe longis disceptationibus de eo
 altercantibus cõputrescit, nihil conducit, sineque fructu
 perit, superbis verò scandalum est, indignis mors est &
 damnatio, quemadmodum olim Arca Dei pijs Israëlitis 1. Cor. 11.
 summa spes, at impijs Bethsamitis, incredulisque Philis- 1. Reg. 9.
 tæis certissima perditio erat. Postremum in mannæ hi-
 storia est, quod Gomor ex illo asseruandum esse Moses
 præcepit, in sempiternas populi illius generationes. Et
 hoc ipsum Christi mandatum est, vt sacramentum hoc
 in Ecclesia in æternum maneat, inque suam memoriam
 sumetur. Ex his ergo omnibus non erit difficilè, quàm
 pulchrè ea in in manna omnia præfigurata sint, quæ in
 hoc sacramento nostro percipimus. Quid ergo miramur
 in Ecclesia hãc sonare acclamationè: Ecce panis Angelo-
 rû, factus cibus viatorû, verè panis filiorum, non mitten-
 dus canibus? Et quid illi acclamationi aptius, quàm illa,
 cuius exordio huius sermonis memini, oratio coniun-
 gitur? Gratia Dei nobiscum, Amen.

O S IN